kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

SAYI: 32 KASIM 1997 200.000 TL. (KDV DAHİL)

bunlar kadınların mundal diyor

REKLAMIN KÖTÜSÜNE BOYKOT!

SAVAŞ AY GENELEVDEN BİLDİRİYOR

.....

yeni tasarısı için kampanya

AİLE İÇİ ŞİDDETE SON!

.....

kadınlar için

PORNOGRAFİ

hüz, tuzak, sömürü, arzu, endüstri...

Merhaba,

Reklamlarda kadın bedeninin kullanıldığından, kadınların aşağılandığından söz etmek artık bir klişeyi tekrarlamak gibi algılanıyor. Hatta giderek kadınların daha az hedef alındığı, reklamların da "modern zamanlar"a uyum sağladığı bile söyleniyor. Bu fikirlerin kaynağı da önlük takıp bulaşık yıkayan ya da bir bebeği kucağına almış erkekleri konu alan bir iki reklam. Reklam-kadın ilişkisinde belki de en ürpertici olan, bunun artık doğal, en azından karşı konulamaz bir şey gibi algılanması. Gerçekten bir şey yapılamaz mı? Bizi "mandal" yerine koyanların ürünlerini satın almaya devam etmek zorunda mıyız gerçekten? Kapak sayfalarımız somut bir çağrıya açılıyor: Gelin hiç değilse kadınlar açısından en kötü üç reklamı seçip ilan edelim. Bu üç reklam için "Kristal Ayva" ödülüne ne dersiniz?
Bu sayımızda, okurlarımızın katkılarının yamsıra, tanıdığınız iki ismin, Füsun Demirel ve Şebnem İşigüzel'in yazılarını da bulacaksınız. Yeri gelmişken, dışardan gelen yazılara ve orta sayfaya zaman zaman yapılan eleştirilere bir kez daha değinmek istiyoruz. Yayınladığımız yazıların genel olarak yayın politikamıza uymasını, en azından pek fazla çelişmemesini tabii ki gözetiyoruz. Ancak bu, bizim gibi düşünmeyenlere sansür uyguladığımız anlamına gelmediği gibi, söylenen her söze katıldığımız anlamına da gelmiyor.
Pornografi ve erotika feminizm açısından her zaman tartışmalı konular. Ayşe Düzkan yazısında pornografinin kadınlar açısından çelişkili anlamlarını tartıştı.
Geçtiğimiz günlerde, bekâret kontrolü tehdidi bir kez daha intihar girişimiyle sonuçlandı. Bahçelievler Yetiştirme Yurdu'nda kalan dört genç kızın yaşadıkları, yetiştirme yurtlarındaki koşulları ve baskıları yeniden gündeme getirdi. Yurtlardaki koşulların genel olarak oralarda kalan çocuklar ve gençler açısından ne gibi sonuçlara yol açtığını ve cinsiyetçiliğin buralara nasıl yansıdığını eski Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdür Vekili Zuhal Arnaz'a sorduk.
Bu ay İstanbul'daki okurlarımızla sık sık yüz yüze gelme fırsatı bulacağız gibi görünüyor; aşağıdaki duyurulara bir göz atın!
Aralık sayısında görüşmek üzere.

Tüyap'ta buluşalım

• İstanbul'da 30 Ekim-9 Kasım arası TÜYAP Kitap Fuarı var. Her gün, dergilerimiz ve kitaplarımızla, A katı 10. Sokak'taki standımızın başında olacağız. Bizimle tanışmak, sohbet etmek isteyenleri bekliyoruz.

Pazartesi Lokali'nde konferans

• Abonemiz Heidi Wedel, yaptığı araştırmanın sonuçlarını diğer *Pazartesi* okurlarıyla paylaşmak istiyor. Konu başlığı, "Gecekondu mahallelerinde feminist siyaset mümkün mü?"
15 Kasım cumartesi günü saat 14.00'de *Pazartesi* Lokali'nde (Abdullah Sokak, 9, Beyoğlu).

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Reklamlar, erkeklerin gönlündeki, "Yerine göre her şey olabilen kadın" idealini dayatıyor. İşte o bildiğimiz terane: Evinde titiz eş/anne, mutfakta usta aşçı, dışarda güzel ve takdir edilen partner, işte başarılı, tuttuğunu koparan iş kadını, yatakta orospu...

reklamın kötüsü olur

İmi gazeteler hâlâ televizyonlarda "erkeklik"leriyle övünüyor. Amigo fıstıkları hâlâ mideye kadın göbeğinden yuvarlanıyor. Kadınların en önemli problemi hâlâ erkek gömleklerinin yakalarından çıkmak bilmeyen lekeler. Proteinli lekelerle enzimleri anlatmaya hâlâ süpermenler gelip konuyor. Ve bütün kadınlar hâlâ çiçekler ve su istiyorlar. Biz bu reklamları böyle önemsememeye devam edersek, korkarım ki bunlar bize "mandal" da der...

reklamın kotusu

Bundan birkaç ay önce başka bir dergi için reklamlardaki kadın imajını konu alan benzer bir çalışma yapmış, Alman ve İngiliz dergilerinden derlenmiş haber ve görüşlerle birlikte Türkiye'den de birkaç örnek vermiştim. O zaman bir feminist olarak Ayşe Düzkan'dan da görüş almıştım. "Bence sorun reklam üretenlerden kaynaklanmıyor; reklamın hedef kitlesi tüketici böyle olduğu için reklamlar da böyle" demişti. "Onlar öyle reklam ürettiği için biz böyle değiliz." Kuşkuyla karşılamıştım söylediklerini. Reklam üretenlerin o kadar masum olmadıklarını, reklam sektörünün kadın imajını sömürerek yeni birşeyler yaratmak yerine egemen olanı yemden ve yeniden ürettiğini düşünüyordum. Telefonda konuştuğumuz gece bizim *Pazartesi* lokalinde nöbete kalmış ve cam fena halde sıkılmış bulunan Ayşe Düzkan, "Yaratıcı zihinlerin çok uzun zamandır kendilerini bu tür sektörlerin hizmetine vermekten başka çare bulamadıklarını, ayrıca onların yaratıcı zihinler olmasının yaptıkları her işin yaratıcı ve hayırlı bir faaliyet olduğu anlamına gelmediğini" söylemiş ve tabak çanak sesleri arasında eklemişti: "Reklamcılar kendilerini Mozart sanıyorlar, ama bal gibi Salieri onlar!"

"Bak, istediğin gibi bir laf da ettim" dedi sonra burnundan soluyarak, tabak çanak sesleri devam ediyordu. Reklamcıların, "reklamların kadınların taleplerini ve kadınlardaki değişimi ifade ettiği" yolundaki iddialarını ise bıkkınlıkla yanıtladı. Dönüp dolaştırıp sonunda ona yine bulaşık yıkatan şu feminizm davasında sanırım yüreğini en çok bayıltan, muhalif azınlığın sivri dilli bir üyesi olarak büyük medyaya görüş verme mecburiyetiydi, bulaşıktan ziyade. Artık onu rahat bırakmamı istiyordu: "Kadınların ne üretilen malzemede kullanılan nesneler olarak, ne de tüketiciler olarak reklamlardan bir çıkarı yok. Dolayısıyla kadınların kendileriyle ilgili bir şeyi reklamlar aracılığıyla ifade etmeleri söz konusu değil. Reklamcılar sadece patronlarının çıkarını ifade ederler. Ne biz onları, ne onlar bizi bu kadar önemsememeliyiz."

Zaten reklamcıların kadınları pek önemsediği söylenemez. Siz şöyle önemlisiniz, böyle özelsiniz, çiçeksiniz, böceksiniz, sizi gidi sizi gidi kozunuzun da farkındasınız, ama bunun ne kadar süreceği şimdi size bağlı gıdı gıdı yapmakla kadın önemsenmiş olmuyor. Önemsenen, otomobilden pirince her türlü ürünle bir arzu nesnesi olarak özdeşleştirilebilen kadın bedeni ve cinselliği. Tabii bu söylenenler sudaki kireç değil ki ilk defa duymuş olasınız!.. Ne, diyesiniz, kadın bedeni ve cinselliği mi?! Sömürülüyor mu o? Biz kadınların reklamları önemsememesine gelince... Görünüşe bakılırsa, Türkiye'deki kadınların neredeyse tamamı zaten bu kolay yolu seçiyor. Yoksa ülkemizin önde gelen gazeteleri reklamlarında bütün okurlarının erkek olduğunu varsayarak striptiz yapan bir kadını "en güçlü, fakat yine de yenik rakip" şeklinde tanımlamaya cüret edemezlerdi. Ya da bir kez cüret etmişlerse de, bir kaç yıl sonra kadınların sağlam bir okur/tüketici kitlesi oluşturduklarını keşfedip tabak çanak ve (onları yıkarken hayatlarından bezmesinler diye) bulaşık makinesi dağıttıklarında ağızlarının payını alırlardı. Ama almıyorlar. Çünkü biz onları almaya devam ediyoruz. Kimi gazeteler hâlâ televizyonlarda "erkeklik"leriyle övünüyor. Amigo fıstıkları hâlâ mideye kadın göbeğinden

ne boykot!

Kadın-reklam ilişkisi konusunda...

Şöyle bir çocuk ayakkabısı reklamı düşünün: Minik bir ayakkabı çıplak bir kadının poposunun üzerine konmuş. Nasıl? Ya da bir başka reklam düşünün; ürün bir kadın çamaşırı olsun, sevimli şirin bir çocuk kafasına bir don geçirmiş gülümsüyor ve slogan: "X iç çamaşırlarıyla ailecek mutlu olacaksınız." Tamam kabul ediyorum, henüz bu seviyeye gelmedik ama mesela çocuk ayakkabısı yerine fıstık olunca durum daha mı "manalı" oluyor?

Reklam. satışta işe yarayacak her tür nesne, obje. ruh hali, toplumsal durum vb.'ni reklam konusu haline getirir. Bence kadınlar kadar erkeklerden. çocuklardan hatta yaşlılardan da reklam fikrini oluştururken yararlanılıyor. İnsanların dikkatini çekmek, onları reklamı yapılan ürüne "bağlamak", akılda kalmak da reklamın doğasında var.

Ancak durum şurada değişiyor: Reklamı yapılan ürünle reklam fikri ne kadar uyum içinde? Yani bir çocuk ürününü pazarlarken reklamda çocuk kullanmanız doğaldır. Bir kadın ürününü pazarlarken de kadını kullanmanız! Ama ürün diyelim buzdolabıysa içinden çıplak kadın çıkarmanız çok tuhaf olur -halbuki ürün pasta olsaydı tuhaf olmazdı.- İşte o zaman reklam ahlâkından söz edilmeye başlanabilir. Bu noktada estetik ve erotik bir obje olarak kadın vücudu alakalı-alakasız her tür ürün için en çok başvurulan "iletişim yolları"ndan biri haline geliveriyor.

Ben, "Ben yaptım oldu" türü reklam fikirlerinin sadece objesini sömürmesi açısından değil, mesleki açıdan da kötü olduğunu düşünüyorum. Ama şunu da eklemeliyim. Kadının reklamlarda erotik bir obje olarak kullanılması eğilimi bence giderek azalıyor. Reklam, insanlara ulaşmak için erotizm dışında başka yollar da keşfediyor: Mizah gibi, aşk gibi, hatta ölüm gibi.

Gaye Boralıoğlu
Reklam yazarı

yuvarlanıyor. Kadınların en önemli problemi hâlâ erkek gömleklerinin yakalarından çıkmak bilmeyen lekeler. Proteinli lekelerle enzimleri anlatmaya hâlâ süpermenler gelip konuyor. Ve bütün kadınlar hâlâ çiçekler ve su istiyorlar. Biz bu reklamları böyle önemsememeye devam edersek, korkarım ki bunlar bize ileride "mandal"da der...

Mandal olmanın dayanılmaz hafifliği

Sizi uyarmıştım: Turyağ-Henkel'in ürünü Tursilmatik'in B.B.D.O tarafından hazırlanan TV reklamında, Tursilmatik sayesinde "Aradığı mükemmel temizliği" elde eden kadın, bu vesileyle aradığı iç huzurunu da bulmuş, mutluluk ve neşeyle dolabı açarak "Haydi kızlar" diyor, "çamaşır asmaya." Söz konusu kızlar ise, görev aşkıyla yanıp tutuşan ve dolaptan pürneşe dans ederek çıkan mandallar... Samimiyetle söylüyorum; bir şans daha verilseydi mesela Türkiye'de medyaya mensup bir kadın olmaktansa mandal ya da onun gibi bir şey olmayı tercih ederdim. Böylesine huzurlu bir varoluşa hepimiz ihtiyaç duyuyoruz. Gelin görün ki, kadınlar kadın, mandallar da mandal olarak bulunuyorlar bu dünyada ve kadınların mandallarla daha çok temas ettiği gerçeği ne kadınlara "mandal", ne de mandallara "kızlar" denmesini meşru kılar. Belini koparan çamaşır asma eylemi sırasında hiçbir kadın eğile kalka aldığı mandalları kendisine yardım eden küçük şirin kız çocukları olarak göremez. Bunu böyle göstermeye çalışan reklamcılardır. O yüzden mandalları müzik eşliğinde dansettirerek çamaşırların üzerine kendiliklerinden konuyormuş gibi gösterirler. Böylece bilinen şekliyle mandallıktan uzaklaşan bu temizlik düşkünü, becerikli ve şen yaratıklara yeni bir hitap biçimi bulmak gerekir ki, "Kızlar"dan daha uygun bir şey olsa herhalde *kreatif direktörler, senior copywriter* lar falan bulurdu.

Kadın bedeni ve cinselliğinin sömürüsünden çok daha kötüsünü. kadınların zekâsını ve aklını aşağılayarak temizlik maddelerine ilişkin reklamlar yapıyor. Bu reklamlardaki kadınlar, evin içinde mutfak-banyo arasında mekik dokuyan ve sık sık hayatı onlara zehir eden birtakım lekeler karşısında ne yapacaklarını şaşıran aciz tipler: "Ay bu leke hayatta çıkmaz!" Kocaları ve çocukları ise, bir çorabı aynı gün içinde çimen, şeftali, torna yağı ve kuşburnu reçeli gibi çeşitli lekelere bulayacak, sonra da çamurlu ayakkabılarıyla eve girecek kadar hareketli ve gamsız bir hayat sürdürüyorlar. Köle kadınlara o lekelerle nasıl başedeceklerini öğretmek için İsviçreli kimyager gibi irfan sahibi erkeklerin yanı sıra, bazen bizzat süpermen geliyor.

Protein, enzim, sudaki kireç gibi bilimsel sözleri hep ilk kez onların ağzından duymuş oluyoruz. Mehmet Aslantuğ gibi bir jön geldiğinde ise, geldiği gibi gittiğinden emin oluyoruz ki, aman namusumuza halel gelmesin. Lekelerden kurtulunca yüzümüz ışıl ışıl oluyor, aryalar söylüyor, horon tepiyoruz.

Fakat o da ne? Fonda yine bir erkek sesi: "Ya bakteriler?" Az önce kazıya kazıya temizlediğiniz bölgeye bir zoom yapalım bakalım. Şu yuvarlağın içinde oynaşan o küçük şeyleri görüyor musunuz?

Kadınların baskın karakteristikleri

Baskın özellik	%
Nötr	32.5
Meslek sahibi	14.8
Hayat dolu/Aktif	14.3
İyi eş/İyi anne	13.3
Baştan çıkarıcı	9.9
Aşırı titiz	8.4
Hamarat ev kadını	3.6
Yaşam standardı yüksek	1.6
Sanatçı	1.0
Silik	1.0
Gelişmemiş/beceriksiz	0.0
Toplam	100.0

İşte normalde gözle görülmeyen bu bakterilerle dolu her yer! Bebeğinizi düşünün. Ona zarar gelmesini istemiyorsanız, o bakterilerin her zaman her yerde öyle kaynaşıp oynaştığını hiç unutmayın ve ikinci bir emre kadar bilmemne ürününü kullanın!

Temizlik maddelerine ait reklamlar kadınları böyle aciz ve cahil, erkekleri de bilimsel ve çözüm üreten tipte yeniden yeniden üretedursun, Türkçe dili de kadınları halen bilim alanına dahil etmiş değil. Bilim adamı hâlâ bilim alanında hizmet veren erkek ve kadınları ifade eden ortak bir terim. Bilim insanı, bilimci gibi cinsiyet bildirmeyen sözcüklerden hangisinin kullanılacağına dair bir sonuca ulaşılamıyor. Bilim kadını demek, nedense hepimize abes geliyor. İş kadını yaygın olarak kullanılmakla birlikte, her iki cinsiyeti de ifade etmek gerektiğinde tercih edilen sözcük örneğin iş insanı değil, yine iş adamı oluyor. İş dünyasının pekçok kadın girişimci içerdiği, dolayısıyla böyle bir bilincin gelişmesini bekleyebileceğimiz şu son zamanlarda kurduğu derneklerin adları da iş kadınlarını ihmal ediyor: Genç İş Adamları Derneği, Sanayici ve İş Adamları Derneği gibi. Fransa'da bundan 7 yıl önce Academie Française, kadın yazar Benoite Groult'dan mesleklerin nasıl feminize edilebileceğini araştırmasını istemiş. Fransızca'da doktor (Madame le medicine) ve bakan (Madame le ministre) gibi meslekler de eril sözcüklerle ifade ediliyor ve bu mesleklere sahip kadınlar söz konusu olduğunda başına madam sözcüğü ekleniyor. Yazar Groult, yaptığı çalışmada sözcüklerin sonlarına Almanca'da ki-e ve -in takılarına benzer bir -e harfi ekleyerek, -örneğin auteure (kadın yazar)- bu soruna büyük ölçüde çözüm getirmiş. Türettiği sözcükler henüz yaygın olarak kabul görmüş olmasa da, bu konuda hassas davrananlar için bir kaynağa başvurma imkânı sağlıyor. Ayrıca bu yılın başlarında Juppe hükümeti yayıncıların ilkokul kitaplarında öğretilen sözcüklerin cinsiyetçi yaklaşımlarını değiştirmesi için bir kanun teklifi hazırlamış. Seçimler yüzünden hayata geçirilemeyen bu kanun teklifi, "kitabı" eril (un livre), "tavayı" ise dişi (une cassarole) sözcüklerle tanımlayan Fransız dilini bu cinsiyetçi yönlendirmelerden arındırma amacını taşıyor. (Tabii bu kanun tekliflerinin hazırlandığı parlamentolardaki kadın üye oranının bizdekinden çok daha yüksek olduğunu unutmayalım.) Sanırım bizlerin de artık bu konularda daha duyarlı davranmamız, artikel taşımayan cinsiyetsiz sözcüklerimizin reklamcılar eliyle cinsiyet sahibi yapılmalarına izin vermememiz gerekiyor. Demek istediğim, mandallara kızlar denmesine bir şekilde dur demeliyiz.

Reklamda fonda konuşan ses

Fondaki ses	%
Erkek	86.1
Kadın	8.1
Her ikisi de	5.5
Çocuk	0.3
Toplam	100.0

Kadına biçilen sosyal rol

Sosyal rol	%
Ev kadını/Anne	37.5
Belirli bir rol yok/Nötr	22.1
Sevgili/Partner	17.5
Kariyer sahibi/Çalışan	
Tüketici	15.0
Model	5.1
Ünlü	2.6
Toplam	100.0

Otorite erkek gözü

Temizlik ürünleri kadar kör parmağım gözüne olmasa da, birçok ürün pazarlama aşamasında bir cinsiyet kazanıyor. Mesela basında çalışanlar bilirler, "erkek" gazetelerin yanı sıra magazinden ekonomiye çeşitli alanlarda yayın yapan dergilerin çoğunluğunun cinsiyeti de erkektir. Diyelim ki bir sinema dergisinin daha çok kadınlar tarafından okunması, o derginin erkeksi bakışından vazgeçmesini gerektirmez. Bilakis, kadınlar kendileri dahil her şeye erkek gözlüğünden baktıkları için, otorite erkek gözlüğü olduğu için, bu erkeksi bakış daha da abartılmalıdır.

Avusturyalı çorap ve iç çamaşırı firması Palmers'ın Avrupa kentlerinin billboardlarını süsleyen ve Avrupalı feministleri ayağa kaldıran afişi, bu erkeksi bakışı tam 12'den vuran, kendi mantığı içinde son derece başarılı bir reklam fotoğrafı. Palmers çorapları giymiş beş kadın mankeni amiyane deyişle "domalmış" bir vaziyette görüntüleyen bu fotoğraf, her ne kadar kadınlara yönelik bir ürünü tanıtıyorsa da aslen erkeklerde tam bir hipnoz etkisi yaratıyor. Bu ürünü kadınlara, kadın poposuna bakarken yüzlerinde donmuş ebleh bir ifadeyle transa geçen erkekler üzerinden pazarlamayı akıl edenler, reklamcılar. Kadın bedeninin bu şekilde istismarını protesto edenler, yukarıdaki fotoğrafta gördüğünüz gibi yaşlı ve çirkin feministler. Mutlulukla büyülenenler, erkekler. Para verip bu Palmers çoraplarını alanlar ise, onlar da herhalde mandal olsa gerek. Son dönemin en gözde ürünlerinden cep telefonu reklamları da böyle sapına kadar erkek bir bakışla hazırlanıyor. Nokia'nın, "Herkes onunla konuşmak istiyor" sloganlı basın ilanı ise bunun en bariz örneklerinden. Elinde Nokia marka cep telefonu bulunan erkeği, boynuna atılmış üç kadın paylaşamıyorlar. Fakat kadınların cep telefonları ile tüketici/müşteri olarak bir ilişkisi yok.

Turkcell'in televizyon reklamlarında da cep telefonunun asıl hedefi evin erkeği/baba. Baba iş gezisine çıkarken, anne ve kız çocuk evde kalıyor. Kız çocuğunun "kovalamaca alanı" olarak nitelediği o hareketli dış dünyaya yalnızca baba gidiyor. Yazık, iş toplantılarında çocukları tarafından cep telefonlarından aranan, yediklerini içtiklerini oradan kontrol edip birazdan yanlarında olacaklarına söz veren, zamanını işiyle evi arasında en iyi şekilde dağıtmak için çırpınan o kadar çok anne varken... Kadını cep telefonu kullanıcısı olarak gösteren tek reklam Telsim'in basın ilanları. Onda da bikinili bir kadın bedeninden alınmış görüntüler var. Slogamı, bilin bakalım cep telefonu neresine girecek kadar küçük gibi bir şey yaklaşık olarak... Sonradan anlıyoruz ki, bikinisine takılmış!

Konuya ilişkin tek araştırma

Kadın bedeninin sömürüldüğü, kadın

kimliğinin hiçe sayıldığı, erkek gözü uğruna kadın tüketicilerin gözden çıkarıldığı reklamlar saymakla bitmez. Buna karşılık reklam sektörünün ürettikleri biz tüketiciler tarafından neredeyse hiç sorgulanmıyor, değerlendirilmiyor, hiçbir eleştiriden etkilenmiyorlar. Reklam harcamalarına ilişkin ayrıntılı verilere ulaşmak mümkünken, reklamların içeriğiyle ilgili genel bir değerlendirme yapmayı kolaylaştıracak verilere ulaşmak neredeyse imkânsız. Örneğin Türkiye'deki televizyon reklamlarında kadın imajının nasıl kullanıldığına ilişkin bir tek araştırma mevcut, o da Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinden Doçent Perran Akan'a ait. Perran Akan, Eylül 1991, Şubat 1992, Eylül 1992 ve Şubat 1992 dönemlerinde TRT1, InterStar ve Show TV'de yayınlanan 596 reklam üzerinde yaptığı çalışmada, bu reklamlarda görünen kadınların yüzde 77.7 oranında işlevsel bir rol üstlendikleri sonucuna varmış. Yani kadınların çoğu bu reklamlarda süs olarak bulunmuyor, reklamı yapılan ürün ya da hizmetin tanıtımına faal olarak

Reklamın geçtiği mekân

Mekân	%
Ev	30.8
Dışarısı	28.5
İş yeri	25.9
Kurgusal mekân	6.2
Nötr	4.8
Sosyal mekan	3.6
Toplam	100.0

katılıyorlar. Fakat kadın karakterlerin reklamlarda üstlendiği rolün niteliği ürün/hizmet kategorilerine göre farklılık gösteriyor. Tahmin edebileceğiniz gibi, kadınların en yüksek oranda "katılımcı" roller üstlendiği reklamlar, deterjan (yüzde 100), gıda (yüzde 93.2), eğlence/hobi (yüzde 90) ve beyaz eşya (yüzde 84.5) kategorilerine ait. Bu arada otomotiv sektörüne ait reklamların yüzde 60'ında, meşrubat reklamlarının ise yüzde 54.2'sinde kadınlar "dekoratif" roller üstleniyor, yani süs olarak bulunuyorlar.

Reklamlarda yer alan kadınların fiziksel özellikleri çalışmada "normal/sıradan" ve "güzel" olarak iki grupta incelenmiş. Buna göre toplam 522 reklamdan yüzde 37.9'undaki kadınlar normal/sıradan görünüşe sahipken, yüzde 62.1'i "güzel." Benzer şekilde bu oranlar da ürün kategorilerine göre değişiyor. "Güzel" kadın imajına en yüksek oranda yer veren reklamlar; sabun/kozmetik (yüzde 88.3), otomotiv (yüzde 86.6), meşrubat (yüzde 79.2), ev/dekorasyon (yüzde 70.0) ve çikolata/sakız (yüzde 68.4) kategorilerine ait. Bu arada "çıplak kadın" imajı da, yine ağırlıklı olarak meşrubat (yüzde 43.5), sabun/kozmetik (yüzde 41.7) ve otomobil (yüzde 40.0) reklamlarında kullanılıyor.

Nabza göre şerbet

Perran Akan, reklamlardaki kadınların ürün/hizmetle olan ilişkilerini, fiziksel güzelliklerini, giyimlerini, sosyal rollerini, baskın özelliklerini ve yerleştirildikleri mekânı bir de söz konusu reklamların hedef kitlesine göre incelemiş. Çalışmanın en çarpıcı sonucu belki de burada ortaya çıkıyor: Kadınları hedef alan reklamlarda yer alan kadın karakterlerin büyük çoğunluğu (yüzde 92.3) "katılımcı" rol üstlenirken, erkekleri hedef alan reklamlardaki kadınların yüzde 90.9'u "dekoratif" unsur olarak var oluyorlar. Bu arada hedef kitlesi erkeklerden oluşan reklamlardaki kadınların yüzde 72.7'si "güzel". Hedef kitle genel olunca bu oran yüzde 68'e, kadınlar hedef alındığında ise yüzde 50.6'ya düşüyor.

Çıplaklığa gelince... Reklamcılar, hedef kitleleri erkekler olduğunda kadınların yüzde 36.4'ünü soyarken, genel izleyiciler söz konusu olduğunda bu oran yüzde 20.7'ye düşüyor. Kadın izleyiciler hedef alındığında ise çıplak kadın yüzdesi adamakıllı azalıyor: Yüzde 9.6. Tereciye tere satılmaz hesabı!

Kadınların fiziksel görünüşü

Fiziksel görünüş	%
Normal/Sıradan	37.9
Güzel	62.1
Toplam	100.0

Hedef kitleye göre kadınların sosyal rolleri de farklılıklar gösteriyor. Kadını hedef alan reklamlardaki kadınlar çoğunlukla (yüzde 67.9) "ev kadınları." Erkekleri hedef alanlarda ise kadınların yüzde 63.6'sı "sevgili/partner" rolündeler. Genel izleyici hedef kitle olduğundaysa kadın, yüzde 27.1 gibi bir oranla ağırlıklı olarak spesifik bir role bürünmeden, "nötr" kategoride sunuluyor.

Reklamların kadınlara yaptığı en büyük kötülüklerden biri, daha önce de belirttiğimiz gibi onları "titiz ev kadını" ya da "iyi anne/iyi eş" kategorisinde sunarak toplumsal konumlarının ikincilliğini yeniden vurgulamak oluyor. Kadınlar, kendilerini hedef alan reklamların yüzde 54.8'inde bu geleneksel kimliklere bürünüyorlar ve yüzde 49.2 gibi yüksek bir oranda "ev içinde" gösteriliyorlar. Hedef kitle erkek olduğunda durum yine değişiyor ve kadın yüzde 36.4 oranında nötr ve yüzde 27.2 oranında sosyal mekânlarda gösteriliyor.

Doçent Perran Akan'ın reklamların içeriğini çok yönlü analiz eden bu değerli araştırması gösteriyor ki reklamlar, erkeklerin gönlündeki, "Yerine göre her şey olabilen kadın" idealini dayatıyor. İşte o bildiğimiz terane: Evinde titiz eş/anne, mutfakta usta aşçı, dışarda güzel ve takdir edilen partner, işte başarılı, tuttuğunu koparan iş kadını, yatakta orospu...

Haydi "kızlar", boykota!

Perran Akan çalışmasının genel bir değerlendirmesinde, reklamcıların kadının toplumsal konumundaki değişimi takip ettiklerini, bu geçiş döneminde beklemede kaldıklarını, bundan sonraki rolleri de yeni gelişmelerin belirleyeceğini söylüyor. Uzun zamandır reklam sektöründe çalışan metin yazarı Gaye Borahoğlu ise koşulların değiştiğini belirtiyor, kadın imajının eskiye oranla daha az sömürüldüğü konusunda oldukça iyimser.

Reklamlarda bir erkek bulaşık yıkadı, öteki kızıyla beraber yerleri sildi, Mitsubishi kamyonunun direksiyonuna bir kadın oturdu diye reklamın, ashında uzun lafın kısası kapitalizmin kadına bakışı değişiyor zannedersek çok yanılırız. Kadınları her şey olmaları gerektiğine bu kadar başarıyla ikna ettikten sonra onlara icabında mandal da diyebilen kapitalizm, neden kendiliğinden değiştirsin ki bu tavrını, mandal mı? Onu ancak biz kadınlar değiştirebiliriz. Müdahale ederek.

Avrupa ve Amerika'da feministler yüzlerce ürünü boykot ederek, yani para vermeyerek, satın almayıp kâr yaratmayarak kapitalizmin kadına bakışını değiştirmeye çabalıyorlar. Her yıl kadın imajını en çok sömüren, kadın kimliğini en çok aşağılayan reklamları seçip gerekirse reklam ajanslarını, sponsorları, şirketleri mahkemeye veriyorlar. Biliyor musunuz, bunu biz de yapabiliriz. Eğer yıl sonuna kadar bize göndereceğiniz fakslarda sizi kadın olarak en çok rahatsız eden reklamları listeler, boykot önerilerinizi bildirirseniz, birşeyleri değiştirebiliriz.

Bizce işe şu mandalları toplayarak başlayabiliriz, ne dersiniz?

Yeşim

Ebru Adagoğlu

ÖDP'de kadınlar artık örgütlü

Ekim 1996'da başlatılan bir hazırlık süreci 27-28 Eylül ve 18 Ekim 1997'de düzenlenen ÖDP Kadın Konferansı'yla noktalandı. Ankara'da yapılan Konferans'a ilk hafta sonu kırka yakın il ve ilçeden yaklaşık dört yüz kadın katıldı. 18 Ekim'de ise on iki ilden elli beş kadar kadın çalışmaları tamamlamak üzere yine Ankara'da biraraya geldi. Bu çalışmaların ürünleri, 26-29 Ekim tarihlerinde yapılacak olan merkezi konferans ve kongreye sunulmak üzere hazırlanmış dört karar önergesi. İlk bakışta, "Dağ fare doğurdu!" dedirtecek bir durum. Ne var ki, bu sürecin neden bu kadar uzun sürdüğü biraz incelendiğinde, "ÖDP'de kadınlar gerçekten kendi sözlerini kendileri söylüyorlar, hem de bütün kadınların katılımıyla" demek mümkün değil.

Bu hazırlık süreci ÖDP'ye çok farklı yerlerden, çok farklı birikimlerle gelen kadınların ortak bir dil tutturmalarını sağlamıştı. Bir yıl içinde yapılan çeşitli bölge toplantıları ve 17-18 Mayıs'ta Ankara'da düzenlenen forum (Bakınız, *Pazartesi*, sayı 27) bu hazırlığın kilometre taşlarını oluşturuyordu. Ayrıca, ÖDP'li kadınlar, parti içinde kadın örgütlenmesi konusunda çıkarttıkları çeşitli "tartışma" bültenlerinde yazılı görüş alış verişinde bulunmuşlar, forumda sunulan tebliğleri ve tartışmaları, *Ne Paşa, Ne Hoca, Ne Koca Denetimi* başlıklı bir broşür halinde yayınlamışlardı. Hem yüzyüze hem yazılı olarak sürdürülen bu tartışma sürecinde, bir yandan farklı söylemlere sahip kadınlar birbirlerinin dilini daha iyi anlamaya, öte yandan da ODP'de kadın politikasının nasıl yapılacağı konusunda ortak bir çerçeve oluşturmaya başladılar. Mümkün olduğu kadar çok ÖDP'li kadının ortak sözünü oluşturmak esas ilkeydi. Bu yüzden acele edilmedi, sürecin uzamasına göz yumuldu. Bu önemliydi çünkü ÖDP merkez konferansına farklı önergelerle gidilseydi, kadın politikaları erkeklerin müdahalesiyle belirlenmiş olacaktı. Oysa şimdi, elde kadınların kendi ürünleri olan ve bütün ÖDP'li kadınların desteklediği önergeler ve ortak bir perspektif var.

Peki bu önergeler neyi içeriyor ve nasıl bir anlam taşıyorlar? Her şeyden önce, siyasal islam ile savaş karşısında ve çalışma hayatında kadınların nasıl bir mücadele hattı tutturmaları gerektiği konusunda üç önerge var. Bu önergeler, ÖDP'nin programında "Kadınlara Özgürlük" bölümünde ifadesini bulan cinsiyetçilik karşıtı anlayışı ve erkek egemenliğini aşındırma perspektifini somutlaştıran, derinleştiren tezler içeriyor. Bunun ötesinde, ÖDP'nin genel politik hattını cinsiyet körü olmaktan çıkarıyor, cinsiyetlendiriyor bu önergeler.

ÖDP'nin siyasal islam tehdidine karşı politikası, MGK politikalarının arkasında yer almaya karşı ve özgürlükçü bir laiklikten yana üçüncü bir odak oluşturmak temelinde şekilleniyor. ÖDP'li kadınlar bu politikayı kadınlar açısından şöyle somutlaştırıyor ve tamamlıyorlar: Siyasal islam karşısında özgürlükçü bir laikliği savunurken "çağdaş" düzenin cinsiyetçiliğini unutmamak, MGK politikalarına dolaylı ya da dolaysız destek veren kadın cephesini parçalayarak erkek egemenliğinin bütün biçimlerine karşı bir kadın bilinci oluşturmak... Ya da, savaşa karşı barış politikası söz konusu olduğunda, ÖDP'li kadınlar savaşın kadınları hangi özgül biçimlerde etkilediğini tespit ederek kadınlar arası bir barış cephesi oluşturmayı öneriyor, Türk kadınlarının oluşturacağı böyle bir cephenin Kürt kadınlarla kurulacak dayanışma ağlarıyla tamamlanması gerektiğini savunuyorlar. Ve nihayet, kadınların çalışma hayatında yaşadıkları, kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarla ilgili olarak üç ayaklı bir politik hat geliştiriyorlar: Birincisi, kadınların çalışma hayatına katılımını engelleyen tüm ayrımcılık ve baskı biçimlerine karşı mücadeleyi önüne koyuyor ve kayıtlı ve örgütlü sektörde çalışan kadınların koşullarını iyileştirecek somut talepler ileri sürüyor ÖDP'li kadınlar ve bu bağlamda kadınlar için pozitif ayrımcılık ilkesini savunuyorlar. İkincisi, kayıt dışı sektörde çalışan kadınlar için sosyal güvence önlemlerini ve sosyal hakları temel alan alternatif örgütlenme biçimleri oluşturulması gerektiğini ileri sürüyorlar. Bu önergenin üçüncü eksenini ise, tüm çalışanlar için iş gününün ücret kaybı olmaksızın kısaltılması ve herkese iş talepleri oluşturuyor.

ÖDP'li kadınların uzun tartışmalar yaşamasına neden olmuş olan ve önümüzdeki dönemde meyvelerini vermesi umulan karar konusu ise, ÖDP içinde kadınların kendilerini nasıl örgütleyeceklerine ilişkin olandı. Programında ve tüzüğünde, toplumun her alanında olduğu gibi kendi içinde de cinsiyetçiliğin var olduğunu tespit eden ve aşındırılması gerektiğini savunan bir parti içinde kadınlar nasıl bir yapı oluşturmalıydı? Tartışma esas olarak, kadın birimlerinin aşağıdan yukarı nasıl bir ilişki içinde olacağı ve kadın birimleriyle partinin karar organları arasındaki ilişkinin ne olacağı konularında yoğunlaşmıştı. Tartışma içinde, zaman zaman gönüllülük ilkesiyle temsil ilişkisi karşı karşıya getirildi; zaman zaman "bağımsızlık" kavramı çok farklı şeyler kastetmek üzere kullanıldı, bundan doğan anlaşmazlıklar süreci kilitledi. Varılan noktada ÖDP'li kadınlar bu konulardaki farklılıklarını büyük ölçüde koruyorlar. Ancak bulunacak çözümün bir geçiş dönemi formülü olacağı ve pratikte sınanarak geliştirileceği bilinciyle sonuçta ortaya bir uzlaşma metni çıktı. Metnin özünü şöyle ifade etmek mümkün: ÖDP içindeki kadın birimleri, parti yönetim organlarının oluşturduğu alt birimler değil, kadınların kendilerinin aşağıdan yukarı örgütlediği yapılar olacak. Bu birimlere katılım gönüllülük esasına göre gerçekleşecek, ancak illerde ve merkezde oluşturulacak koordinasyonlara katılan kadınlar, mensubu ve aktarıcısı oldukları temel birimlere karşı sorumluluk taşıyacaklar. Kararlara mümkün olduğu kadar çok kadının katılmasını öngören bu yapılanmada, koordinasyonların esas işlevi iletişim ve eşgüdümü sağlamak. Politik kararların oluşması için illerde ve ülke düzeyinde geniş katılımlı forumlar yapılacak. ÖDP'li kadınlar oluşturacakları bu yapı aracılığıyla parti içinde kadın dayanışmasını sağlayacaklarına, kadınların bu dayanışmayla ve pozitif ayrımcılık çerçevesinde çeşitli önlemlerle aktif özneler haline geleceklerine inanıyorlar. Amaçları, ÖDP'nin politikalarını cinsiyetçi ve cinsiyet körü olmaktan çıkarmak , yapılan bütün politikalara kadın sözünü dahil etmek, bunlara kadınlar açısından müdahale etmek.

Partinin karar organlarıyla kadın birimleri arasındaki ilişkiye gelince: Kadınların çoğunluğu, bu amaçlara uygun olarak ilişkinin şöyle kurulması gerektiğini savundu: Kadınlar partinin kadınlarla ilgili politikalarını ve faaliyetlerini kendileri oluşturur ve tasarlarlar. Öngörülen bu politikalar ve faaliyetler, partinin karar organlarında parti programına, tüzüğüne ve politikalarına uygunlukları açısından tartışılmaya açıktır ve bu çerçeveye uygunsa parti kararı haline gelir. Kısacası, kadınlar kendi sözlerini oluştururlar ancak partinin bütünlüklü politikalarıyla çelişmeyecek bir biçimde...

Diğer üç önerge gibi bu da parti konferansında oylamaya sunulacak. ÖDP'li kadınlar, bir bütün olarak arkasında durdukları bu önergelerin konferansta karar haline gelmesi konusunda güvenliler. Asıl önemlisi, bu kararlar ışığında ve yeni yapılanmaları aracılığıyla sürdürecekleri faaliyetlerde başka kadınlarla buluşacakları günleri dört gözle bekliyorlar.

Gülnur Savran

RAMİZE ERER

TÜPÇÜ

Sevgisizlik, baskı, bekâret kontrolü...

"Çocuk yurdu değil kışla"

İstanbul'daki Bahçelievler Atatürk Yetiştirme Yurdunda kalan 14-17 yaşlarındaki dört genç kız, bekâret kontrolüne götürülecekleri korkusuyla fare zehiri içerek intihar girişiminde bulundular. Ancak genç kızlar bu kez de tedavi için götürüldükleri hastanede bekâret kontrolünden geçirildiler. Genç kızların yurtta dayak ve baskıya maruz kaldıklarını, geç kaldıklarında bekâret kontrolüne gönderildiklerini açıklamaları, yetiştirme yurtlarındaki koşulları bir kez daha gündeme getirdi. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı yuva ve yetiştirme yurtlarındaki koşulların genel olarak çocuklar için ne tür sonuçlara yol açtığını ve cinsiyetçiliğin buralara nasıl yansıdığını öğrenmek için eski Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdür Vekili Zuhal Arnaz la görüştük.

Bize biraz Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan (SHÇEK) ve yetiştirme yurtlarının koşullarından bahseder misiniz? Buralarda kalan çocuklar nasıl bir sosyal, ekonomik ve demografik özellik gösteriyor? Kimler başvuruyor? Kimler kabul ediliyor?

SHÇEK 1921 yılında, savaş koşulları nedeniyle ailesiz kalan çocuklara bakım ve yetiştirme hizmeti sunmak üzere kurulmuş büyük bir sivil toplum kuruluşu idi. 1983 yılına dek bu özelliğini korudu. Bu tarihten sonra SHÇEK adıyla bir kamu kuruluşuna dönüştürüldü . Şu anda 2828 sayılı yasa uyarınca, başka görevlerinin yamsıra, devlet adına 0-18 yaş arasındaki korunmaya muhtaç çocukların bakım ve eğitimini yürütüyor. Ailesi tarafından terk edilmiş, ailesinin ekonomik durumu elverişli olmayan, alkolizm, ensest, fuhuşa teşvik, satış gibi konularda kendi ailesi içinde şiddete maruz kalan ve istismar edilen çocuklar, ailelerine rağmen mahkeme kararıyla koruma altına almıyor ve SHÇEK'e bağlı bakımevlerine veya yetiştirme yurtlarına yerleştiriliyor. Devlet 2828 sayılı yasaya göre bu çocukların 0-18 yaş arası bakımından ve yetiştirilmelerinden sorumlu. Ancak 18 yaşın üzerinde de eğitim ve geçimini sağlayana dek, kızlar için teslim edilecek akraba veya yakın bulunana dek veya evlenene dek bu yurtlarda hizmet verilir. Tabii çocuk isterse. Bu koşullar sağlanırsa, yeni çocukların bakım altına alınabilmesi için ilişikleri kesilir. Ancak 18 yaşında çocuk iki ayağı üzerinde duracak hale gelmediği için genellikle bu gerçekleşmez.

Bugün SHÇEK'e bağlı yuva ve yetiştirme yurtlarında yaklaşık 18 bin çocuk kalıyor. 0-12 yaş arası gruba yuvalarda, 12-18 yaş arası gruba yetiştirme yurtlarında bakım sağlanıyor. Türkiye'de 79 çocuk yuvası ve 94 yetiştirme yurdu var. Yuvada kalan çocukların sayısı 7-8 bin, yetiştirme yurtlarında kalanların sayısı ise 11 bin. Kırsal bolgelerdeki ekonomik koşulların ve eğitim olanaklarının yetersizliği birçok ailenin yuva ve yetiştirme yurtlarını yatılı okul gibi görerek çocuklarını bu kurumlara göndermesine neden oluyor. Yani buralarda kalan çocukların çoğunlukla bir aileleri var. Anne-babası olmayan veya bilinmeyenlerin oranı yalnızca yüzde 8. Aileler parasız ve yatılı bir eğitim verilmesi düşüncesiyle çocuklarını gönderirken bu tercihlerini daha çok erkek çocuktan yana kullanıyorlar. Bu nedenle 12 yaş üzeri erkek çocuklar her zaman fazla bir oran oluşturuyorlar.

Çocuklara yönelik kurum bakımı tüm dünyanın terk ettiği çok eski bir sistemdir. Ancak biz bu eski politikayı değiştirmemekte direniyoruz. Yatılı bölge okulları ve parasız eğitim yaygınlaşmadığı için ailelerin kurum bakımını parasız yatılı eğitim olarak görmesinin önüne geçilemiyor. Hem vatandaşlar hem devlet bu yanlışın ortağı oluyor.

Yuvalar ve yetiştirme yurtları son derece resmi bir imaj uyandıran, fiziksel olarak çok büyük mekânlar üzerine kurulu, yemekhane, yatakhane, ambar, müdür odası vb. gibi hiç ev havası sunmayan yerlerdir. Her şey kuyruklarla kışla düzeninde yürür. Çocukların yarısı kadar personel çalışır. Buralarda yüz yüze, birebir ilişki kuracak ortam ve personel yoktur. Vardiyalı çalışma nedeniyle sürekli değişen uzman ve diğer görevliler çocukların kalıcı ilişki kuramayacakları bir durum yaratıyor. Bir bakıcı anne, ortalama 20-30 çocukla ilgilenmek zorundadır ve çocuklar yüz yüze ilişki kurabilecekleri anne ve baba modellerinden ve bedensel değinimden yoksundurlar. Bu durum çocuklarda önemli ge-

lişim kusurları ve kalıcı davranış bozuklukları yaratabilir. Bu çocuklar terk edilmiş, yalnız bırakılmış, yaşları, cinsiyetleri ve yer yokluğu nedeniyle kardeşlerinden ayrılmış, öfke dolu, yalnız, özgüvenden yoksun çocuklar olabilmektedirler.

Son olay ve benzeri bazı olayları medyanın ele alış biçimi, toplumda var olan genel olumsuz kanıyı pekiştirdi. Yuvalar ve yetiştirme yurtları ve dolayısıyla oralarda yaşayan çocuklar bu olumsuz havadan rahatsızlar. Toplum bu çocukları gayri meşru çocuklar olarak görüyor.

Bu çocuklar yaşa ve cinsiyete göre ayrılıyorlar mı? Ailesi bilinenler aileleriyle nasıl görüşüyor?

Yuvalarda 0-6 yaş, 7-12 yaş olarak ikiye ayrılır çocuklar. 12 yaştan sonra ise kızlar ve erkekler ayrılır. Kardeş olan çocuklar çeşitli nedenlerle aynı yuvada yetiştirme yurdunda kalamayabilirler. Her bir kardeş ayrı şehirde olabilir. Aileler veya yakınlar çocuklarını sıklıkla ziyaret edemeyebilir. Çünkü buna ekonomik olanakları elvermez. Kısaca bu sistem, çocuğu ebeveyninden ve kardeşlerinden tamamiyle koparır. Bazı aileler özellikle yaz tatillerinde çocuklarını yanma alır. Yetişkinlik döneminde daha sağlıklı ilişkiler kuran, başarılı olanlar çoğunlukla, sınırlı da olsa aileleriyle ilişkisi olan bu çocuklar arasından çıkar.

Bu kurumda bu çocuklarla çalışan uzmanlar özel bir eğitim görüyorlar mı? Özel ilişkiler kurulabiliyor mu? Uzmanlar bu çocukların özelliğinin farkında mı?

Evet. Ancak alanı sevmek gerekiyor. Çalışma koşulları onları mutsuz kılıyor, odalarına kapatıyor. Rotasyon ve mesleki rehabilitasyon yok. Ayrıca uzman kadroda çalışanlar çok az sayıda. Nicel ve nitel yetersizlikler, burada çalışan personelin ekonomik ayrıcalığı olmayışı yuva ve yetiştirme yurtlarından uzaklaşmalarına neden oluyor.

Ayrıca SHÇEK'in çok büyük bir gönüllü kuruluşken kamu kuruluşuna dönüştürülmesi gönüllülük atmosferini yok etti. Amatör ruhla çalışma ortadan kalktı. Yuva ve yurtlarda çalışan müdürler, uzmanlar basına yansıyan ya da yansımayan olaylar nedeniyle soruşturmaya uğrayıp, aklansalar bile başka yerlere tayin edildiklerinde, artık çalışma enerjilerini yitirmiş olabiliyorlar. Verimlilikleri kayboluyor.

Yetiştirme Yurtlarında kalan kızlara yönelik yasal açıdan veya uygulamada özel bir durum söz konusu mu? Kızların yurda geç gelmeleri neden bekâret kontrolüyle cezalandırılıyor? Yöneticilerin bu konuda kişisel görüşleri doğrultusunda hareket etmesine fırsat tanıyan bir zemin olduğu söylenebilir mi?

Yasada kız çocuklarına yönelik bu uygulamaları makul, haklı gösterecek bir şey yok. Ancak 12 yaşından sonra kız ve erkek çocuklar birbirinden ayrılıyor. Daha önce de değindiğim gibi burada yaşamak çocukların olumsuz algılanmalarına neden oluyor. Kız çocuklar "istismara müsait, kullanılabilir" olarak değerlendiriliyor. Burada kalan genç kızlar bazen 5-6 gün ortadan kayboluyor. Başına neler geldiğini söylemiyor. Kızın babası şikâyet etse veya kız tacize uğradığını söylese ilk sorumlu kişi müdürdür. Böyle bir bakış açısına sahip olmasa bile, bekâret kontrolüne göndererek kendini aklamayı tercih ediyor. Basının ele alış biçimi de yanlış. Çocuklara zarar veriyor.

Yönetimde bir süreklilik sağlanabiliyor mu? İktidarlar değişince buralarda nasıl değişiklikler oluyor.

Her iktidarda bütün ekipler değişir. Yöneticisinden, uzman ekibine, hizmetlisine kadar herkes değişir. Özellikle uzman ekibin değişmesi sakıncalı. Çünkü burada zor da olsa çocuklarla daha yakın ilişkiler kurmayı başarabilenler var. Çocukları tanıyor, özel durumlarını biliyorlar. Nicel ve nitel açıdan personel yetersizliğine bir de iktidarlara bağlı değişmeler eklenince verim düşüyor. Çocuklar mutsuz oluyor.

Genç kızların erkek arkadaşları oluyor mu? Aşklarını nasıl yaşıyorlar?

Belli yaşa geldikten sonra çocuklar dış dünyayı keşfetmek ister. Bu çocuklar bakkaldan ekmek almayı, fatura yatırmayı bilmez. 12 yaşından sonra yalnız hemcinsleriyle yaşarlar. Ergenlik çağında karşılarına çıkan ilk erkeğe kapılabiliyorlar. Bu kurum personeli herhangi bir erkek olabilir. Kadınların istismar edilebileceğini düşünen anlayış burda da var her yerdeki kadar.

Uzmanlarla her şeyi konuşabiliyorlar mı?

Uzman personelle arkadaşlık yapan, sorunlarını paylaşabilen kızlar da var. Ancak uzmanların odaları son derece resmi ve bu hiyerarşik görüntü kızların açılmalarını engelleyebiliyor. Yasa gereği 12 yaştan sonra kız ve erkekler bir arada olamıyor. Benim çalıştığım dönemde yasayı delici kimi pilot uygulamalar yapıldı. Katı cinsiyetçi ayrımcılıktan dolayı kızlar ve erkeklerin bir arada olması hâlâ sakıncalı görülüyor. 12 yaşından sonra çocukların okulları, arkadaşları, yurtları, şehirleri değişiyor. Yasal ve idari olarak kızlara yönelik ayrı bir yaklaşım yok. Hatta kızlar kayırılıyor. 18 yaşından sonra ilişikleri kesilmiyor. Ancak katı cinsiyetçi anlayışımızın yansımaları burada da var.

Buradan ayrılanların nasıl bir hayatları oluyor? İzlenebiliyor mu?

18 yaştan sonra takip etmek çok zor. Bilgisayar sistemi yok. Ancak kişinin başvurması halinde olabiliyor. Çoğu çocukluğunun burada geçtiğini açıklamak istemez. Oysa burada büyümüş yetişkinlerle hâlâ yurtlarda yaşayan çocukların arasında bir diyalog olması çok yararlı olur.

Son olarak sistemin iyileştirilmesi yönünde neler söyleyebilirsiniz?

Çocuk en sağlıklı olarak aile içinde büyür. Bu gerçeği çeşitli zamanlarda ve çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalar ortaya koydu. Türkiye'nin imzaladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi de bunu kabul ediyor ve öngörüyor. Ancak bazı ebeveynler bu görevlerini yerine getiremeyebilir. Anne veya baba ölmüş ya da çocuğu terk etmiş olabilir. Çocuğa aile içinde şiddet ve taciz olabilir. Aile ekonomik, sağlıkla ilgili ve sosyal yetersizlikleri nedeniyle çocuklarına bakamayabilir. Devlet eliyle bakım ancak bu noktada söz konusudur. Koruyucu aile sistemi devreye sokulabilir. Dünyada bu yaygındır. Bu sistemde devlet öz aileye veya koruyucu aileye maddi katkı verir. Kurum bakımının maliyeti çok yüksektir. Oysa ailelere yapılacak katkı bir çocuğun masrafının yarısı bile değildir. Kurum bakımı değişmeli, koruyucu aile, evlat edindirme ve grup evleri gibi alternatif bakım yaygınlaştırılmalıdır. Anne babanın öldüğü veya bilinmediği durumlarda uygulanacak en iyi sistem ise evlat edindirmedir. Koruyucu aileyle ilgili olarak hazırlanan proje, SHÇEK'te 6 bakan ve 6 genel müdür değişikliği nedeniyle gecikmeli olarak sürdürülüyor.

Alternatif bakımı, kardeş olan çocukları birbirinden ayırmadan, cinsiyete dayalı ayrımcılık yapmadan, çocuklu veya çocuksuz ailelerin veya kadınların gözetiminde, grup evlerinde grup bakımı uygulanmasıdır. Bu çocuklarla bire bir ilişkinin kurulabildiği aile atmosferi yaratılır. Toplu bakım tektipleştirilebilir. Oysa her çocuk özeldir. Grup evlerinde bu özellikler ortaya çıkarılıp zenginleştirilebilir. Uzman personele çocuklarla daha yakın ilişki kurma şansı verilmiş olur. Benim dönemimde bu yönde Bursa'da başarılı bir deneme olmuştu. Daha ayrıntılı bir proje hazırlanmıştı. Orada çocuklar sadece yaşa göre sınıflandırılıyordu.

Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamış bir ülkedir. (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Pekin Eylem Planı da -özellikle kız çocuklar bölümü- var) Bu sözleşmelere uygun yükümlülükleri yerine getirmenin, yasaları bu yönde değiştirmenin tam zamanı.

Hanife, Ankara

Zuhal Arnaz

Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu'nun ikinci dönem mezunlarından. Yirmi beş yıl bu okulda akademisyen olarak çalıştı. Çocuk refahı, çocuk psikolojisi, sokak çocukları vb. konularda dersler verdi. 1992 den sonra Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda Genel Müdür Danışmanı, Genel Müdür Yardımcısı ve Genel Müdür Vekili olarak görev yaptı. Refah Partisi iktidara gelince görevinden ayrıldı. Şu anda Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı nda çalışıyor.

İstanbul Barosu Kadın Hakları Komisyonu'ndan

Boşanan kadınlar için kampanya

"Yargı bağımsızlığı bir bütündür. Yargı yasamanın, yürütmenin ve sapkın törelerin baskısından kurtulmalıdır. Özgür düşünenler, özgür toplum yaratacaklardır."

İstanbul Barosu Kadın Hakları Komisyonu, 3 Ekim 1997'de, Türk Yurttaşlar Yasası'nın yürürlüğe girmesinin yetmiş birinci yıldönümü (4 Ekim 1926) nedeniyle bir basın açıklaması yaptı. Açıklamada Türk Yurttaşlar Yasası'nın aslında kadınların toplumdaki yaşamını ve erkeklerle ilişkisini düzenleyen temel yasa olduğu ancak bu yasanın günümüzde kadınların aleyhine olduğu ve kadınları aşağıladığı belirtildi. Kadın haklarının yasada, toplumda ve yargıda uygulanmadığının altı çizilerek, yasaların çağdaşlaştırılması için yeni yasal düzenlemelerin yapılması istendi. Avukat ve yargıçların erkek kimlikleriyle değil, tarafsız bir şekilde davranmaları gerektiği ifade edilerek, yargının bağımsız olmadığı bunun göstergesinin de yasadaki kadını aşağılayan ve ezen maddeler olduğu söylendi.

İşte bir kaç örnek:

- Kadın zina yaparsa evlilik birliği sarsılır, erkek zina yaparsa evlilik sürebilir.
- Kocanın, karısına evlilik içinde tecavüzü meşrudur.
- Küçük bir kızın (15-18 yaş) ırzına geçilirken direnip direnmemesi araştırılmalıdır, direnmemesi onayladığını gösterir.
- Tecavüze karşın kızlık zarı yırtılmamışsa, suç oluşmaz.
- Beş yaşındaki çocuğun ırzına geçme tanımlanamamışsa, ırza geçme suçu yoktur.
- Kadın ev işlerini savsaklamamak kaydıyla çalışabilir.
- Erkeğin sadakatsizliğine karşı, kadının sövmesi daha ağır bir kusurdur.
- Hakaret eden kadının dövülmesinde kusur paylaşımı eşittir.

Bu aşağılayıcı yasaların derhal değiştirilmesi gerektiği söylenen açıklamada, zinanın suç olmaktan çıkartılması gerektiği de belirtildi. Açıklamada ayrıca, kadının evliliği bittikten sonra ortada kaldığı ve her yönden zarar gördüğü vurgulandı. Kadınların boşanmaları halinde maddi zarar görmemeleri için bir de kampanya başlatan Baro Kadın Hakları Komisyonu, bunun en iyi çözümünün, sulh mahkemesinden izin almadan, çiftler arası bir "Evlilik Sözleşmesi"nin yapılması olduğunu belirttiler. Bu kampanya için tüm kamuoyundan destek isteyen Komisyon açıklamayı şöyle bitirdi: "Yargı bağımsızlığı bir bütündür. Yargı yasamanın, yürütmenin ve sapkın törelerin baskısından kurtulmalıdır. Özgür düşünenler, özgür toplum yaratacaklardır."

Ayıp Köşe

Dergimizin "Ayıp Köşe"sinin müstehcen olduğu gerekçesiyle açılan davalardan beşi beraatle sonuçlandı. Birinden ise ceza aldık ancak cezamız ertelendi. Henüz devam eden üç davamız daha bulunuyor. Hadi hayırlısı!

Ümraniye Kadın

Maddi yetersizliklere ve zorluklara direnen Ümraniye Kadın Merkezi, çalışmalarıyla kadınlara yeni ufuklar açıyor, iş olanakları sunuyor.

Z amanın yerel yönetiminin desteği ile, 20 Şubat 1993 yılında, Ümraniyeli kadınlar kendi sorunlarını dile getirmek ve çözümler üretmek için bir Kadın Kurultayı düzenlemişler. Kadınların sorunları sekiz ayrı mahallede tamamen yerel kadın gruplarından oluşan komisyonlarca incelenip ortaya konmuş. Bu komisyonların çalışmaları sonucunda sunulan tebliğler ve sonuç bildirgeleri göstermiş ki, Ümraniye'de kadınların sorunlarına çözüm üretecek bir kadın merkezine ihtiyaç var. 5 Ekim 1994 tarihinde, kurultay komisyonlarında görev almış bir grup kadın Ümraniye Kadın Merkezi'ni kurmuş ve faaliyete geçirmiş.

On dört yönetim kurulu üyesi, yönetim kurulunu denetleyen on iki denetim kurulu üyesi ve yüz elli üyesi olan merkezin başkanı eczacı Filiz Afacan, aslında merkezlerine gelen kadınların bu sayının çok üzerinde olduğunu söylüyor. Merkezin bir de sloganı var: "Ümraniye Kadın Merkezi ne ev kadını girilir, iş kadını çıkılır."

Merkezin amacı, "Kadının sosyal, kültürel, ekonomik alanlarda gelişmesini sağlamak, çevresindeki kadınlarla dayanışmasını oluşturmak, aktif bir birey olarak toplum içerisinde yer alması için her türlü faaliyeti gerçekleştirmek" olarak tanımlanıyor

Merkezin kuruluşundan sonra, bin beş yüz kadın davetlinin katılımıyla bir açılış çayı düzenlenmiş ve bu açılışta kadınların merkezle ilgili önerileri alınmış. Çalışmalar bu fikir alış-verişinden sonra başlamış. Merkezin faaliyetleri iki ana grupta toplanıyor.

1. Eğitim ve öğretim çalışmaları:

"İstanbul Üniversitesi Kadın sorunlarını Araştırma Merkezi"nin işbirliğiyle "Yurttaşlık Bilinci"nin artırılması amacıyla ve kadınların kendilerinin tespit ettiği diğer konularda bir dernek içi eğitim programı başlatılmış. İslam'da kadın, Ekonomi'de Kadının Yeri, Cumhuriyet Döneminde Kadın gibi konu başlıklarının yer aldığı çalışmalarından dolayı, "İ. Ü. Kadın Sorunlarını Araştırma Merkezi tarafından kadınlara sertifika verilmiş.

Belli aralıklarla kadınlara çeşitli konularda seminerler veriliyor. Kadınlar sağlık, hukuk, ekonomi gibi konularda bir uzman tarafından bilgilendiriliyor.

2. Öğrendiğini uygulama ve ekono-

Merkezi

mik katkıya çevirme çalışmaları:
Kadınların el becerilerini geliştirmek amacıyla çeşitli ücretsiz kurslar düzenleniyor. Kadınlara dikiş ve ipek boyama öğretiliyor. Ürünler sergilenerek satılıyor. Kadınlar el ürünlerinden birini kendileri için, birini de merkeze destek sağlamak için satıyorlar. Bu kurslardan mezun olan kadınların birçoğu şu anda bu işi para kazanmak amacıyla yapmayı sürdürüyor.

Ümraniye Kadın Merkezi çalışanları bu etkinliklerin yalnızca el becerilerini geliştirmek için yapılmadığını, aslında çalışmalara katılan kadınların kendi ayakları üzerinde durmalarını, kendi haklarını almak için mücadele etme gücünü bulmalarını ve kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarının farkına varıp kimliklerini oluşturma çabasına girişmelerini sağlamak olduğunu söylüyorlar.

Lider kadın çalışması:
Ümraniye Kadın Merkezi zaman zaman başka kuruluşlarla işbirliği içerisinde çeşitli araştırmalar ve çalışmalar da yapıyor. Lider kadın çalışması da bunlardan biri.

Merkez "Kadının İnsan Hakları Projesi"nin işbirliğiyle, "Yasal Haklarımızın ABC'si" başlığı altında iki aşamalı bir çalışma yürütmüş. Bu proje kapsamında, "Lider Kadın" yetiştirilmiş. Bu kadınlar dört ay süren bir çalışma sürecinde, kadın sorunları ve haklarıyla ilgili bilgilendirilmişler. Lider Kadınlar kendi mahallerinde on beşer kişilik kadın grupları kurarak, öğrendikleri konuları gruplarındaki kadınlara aktarmışlar. Bu çalışma oldukça büyük bir ilgiyle karşılanmış. Tek tek kadınların evlerine gidildiği için, kadınların kocaları çeşitli zorluklar çıkartmışlar. Fakat zamanla kendilerini kabul ettirmişler ve çalışmalarının olumlu sonuçlarını almışlar.

Merkezin Başkanı Filiz Afacan, "Kadına cahildir anlamaz anlayışıyla yaklaşılması yanlış, kadınlar verilen her bilginin karşılığını kendi hayatlarında pratiğe geçiriyorlar. Kadına yönelik şiddet başlıklı bir toplantı düzenlemiştik. Bazı kadınlar, 'Benim kocam beni dövmüyor' diye karşı çıktı ama şiddetin yalnızca dayak olduğunu sanıyorlardı. Bu çalışmanın sonucunda birçok kadın evde kocasının uyguladığı şiddete karşı çıkmaya ve mücadele etmeye başladı" diyor ve ekliyor: "Yaptığımız bu çalışmalar biliyoruz ki, bizim ulaştığımız kadınlar tarafından başka kadınlara aktarılıyor ve o kadınlar da başka kadınlara aktarıyor."

Ümraniye Kadın Merkezi, İstanbul'a göç eden insanların yüzde 35'inin Ümraniye'de toplandığını gözönüne alarak yeni bir çalışma başlatmış. Göçün kadın üzerinde ne gibi etkileri var? Kadının göçten önce neyi vardı, göçten sonra neyi var, ne kadar özgür vs. gibi sorularla bilimsel verilere dayanan bir anket çalışması yapılmış. Çalışma evlere gidilerek yürütulmüş. Bu anket sürecinde de yine merkezdeki kadınlar çalışmışlar ve çeşitli zorluklarla karşılaşmışlar. "Çünkü" diyor Filiz Hanım, "O kadar ayrıntılı ve uzun sorular soruyorduk ki kadınlar bizden şüpheleniyorlardı. Maddi birikimlerini de sorduğumuz için hırsızlıkla suçlanan arkadaşlarımız bile oldu." Merkezin başka faaliyetleri de var.

Halı, kilim dokuma ve ipek boyama kursları: Marmara Üniversitesi'nin projesi olan bu kurslarda, iki öğretim üyesinin katılımıyla hah, kilim dokuma ve ipek boyama kursu verilmiş ve yine bu ürünler açık hava sergisinde satışa sunulmuş. Genelde bu kurslarda çalışan öğretmenler Halk Eğitim Merkezi'ne başvurularak bulunuyor ve gönüllü çalışıyorlar.

Yetişkinlere yönelik okuma yazma kursu: Bu çalışmanın amacı, okuma yazma bilmeyen kadınların yaşam içindeki zorluklarını gidermelerine yardımcı olmak. Ayrıca bu kursu bitiren her kadına, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sertifika verilecek.

Evinde oturan, çocuklu, çahşmayan kadınlara hem üretmenin keyfini tadabilmeleri hem de bu yeteneklerini ileride para kazanma amacıyla kullanabilmeleri için verilen kursları bitiren her kadın, Halk Bankası'ndan iş kredisi alabilecek.

Bu kadar çok işi büyük bir azimle, her türlü zorluğa karşı yürüten merkez çahşanları, maddi olarak hiçbir kaynakları olmadığını, yaptıkları çalışmaları kendi aidatlarından sağladıklarını söylüyorlar. Bu nedenle her türlü bağışa ihtiyaçları var. Şu anda bulundukları daire de kira karşılığı olduğundan, parasal olarak zorlanıyorlar ve belediyeden kullanabilecekleri bir mekân almak için uğraşıyorlar. Eğer siz de Umraniye Kadın Merkezi'nde kurslara katılmak, çalışmak ya da dayanışmak istiyorsanız onları arayın, sizin için de yapacak bir iş mutlaka vardır.
Bilgi ve irtibat için tel: 0216.335 33 45.

Nevin Cerav

Aile içi şiddete son!

25 Kasım, Uluslararası Kadına Yönelik Şiddete Son Günü. Bir grup kadın "Aile İçi Şiddeti Önleme Yasası"nın bir an önce ve bu adla çıkartılması için bir kampanya başlattılar.

Geçtiğimiz 8 Mart'ta "Kadınlar Artık Örgütlü" mitinginin düzenlenmesinde yer alan kadın gruplarından ve tek tek kadınlardan bir bölümü, "Aile içi Şiddeti Önleme Yasası'nın bir an önce çıkarılması için bir kampanya başlattılar. 8 Mart Kadın Platformu, Evde Çalışan Kadınların Örgütlenme Girişimi, Feminist Kadın Çevresi, Jiyan Kadın Kültürevi, Özgür Kadın Derneği, Kürt Kadav, *Jujin* Dergisi ve tek tek kadınlar, kampanyayı 25 Ekim cumartesi günü saat 10.30'da Bakırköy Özgürluk Meydanı'nda yapacakları bir basın açıklamasıyla başlatmayı hedefliyorlar. Basın açıklamasının ardından, girişimdeki kadınların hazırladıkları aile içi şiddete ilişkin broşürün pazarda kadınlara dağıtılması planlanıyor.
"Toplumdaki ve aile içindeki mülkiyet, güç ve iktidar ilişkileri değişmedikçe şiddetin ortadan kalkmayacağını gayet iyi biliyoruz. Ama gene bu yasanm, gecikmiş de olsa, aile içi şiddetin önlenmesi için atılacak etkili adımlardan biri olacağını düşünüyoruz" sözlerinin yer aldığı basm açıklamasında, aile içi şiddete ilişkin tasarının bir an önce, özellikle de 25 Kasım 1997'deki Uluslararası Kadına Yönelik Şiddete Son Günü'nden önce yasalaşması isteniyor. Kadınlar taleplerini şöyle sıralıyorlar:

- Her ne kadar Tasarı'nın adı, "Ailenin Korunmasına Dair Kanun" olarak öngörülmekteyse de, bu adın "Aile içi Şiddeti Önleme Yasası" olarak değiştirilmesini istiyoruz.
- Bu konuda açılacak davalarda kadınların "taraf" olması konusunun netleştirilmesini istiyoruz.
- Çocuk ve ana baba psikolojisi konusunda eğitilmiş kadın yargıçlardan oluşacak **Aile Mahkemeleri**'nin kurulmasını; yargılama sürecine psikologlar, sosyal hizmetliler gibi uzmanlar ve bilirkişilerin de katılmasım istiyoruz.
- Hukuksal süreçlerde kadınlara ücretsiz avukat bulmaktan, yargılama giderlerine katkıda bulunmaya dek uzanan mali ve hukuki destek sunulmalıdır.
- Emniyet ve yargı organlarında daha fazla sayıda kadına yer verilmelidir. Bu kurumlarda yer alan görevliler konu ile ilgili olarak özel bir eğitimden geçirilmelidir.
- Her semtte şiddete uğrayan kadınlara fiziksel, psikolojik ve hukuksal destek sunacak bağımsız **Kadın Sığınma Evleri** açılmalıdır.
- Kadın sığmma evleri, emniyet, yargı organları, hastaneler, doktorlar, sosyal ve mali yardım kurumları gibi konuyla ilgili kurumlar arasında eşgüdümlü bir çalışma sağlanmalıdır.
- Şiddet tanımı, evlilik içi tecavüzden ekonomik ya da duygusal şiddete yönelik tüm şiddet biçimlerini içerecek şekilde, "BM'nin şiddet tanımı" doğrultusunda geniş anlamda yorumlanmalıdır.

Girişimde yer alan kadınlar, yasanm bir an önce çıkmasını talep eden bir metni de imzaya açtılar. 25 Ekim'de Bakırköy'de yapılacak basın açıklamasını, 1 Kasım cumartesi günü saat 11.00'de Beşiktaş Balık Pazarı önünde ve 8 Kasım cumartesi günü, aynı saatte Kadıköy İskele Meydanı'nda yapılacak basın açıklamaları izleyecek.

Bu kampanya hepimizi, bütun kadınları ilgilendiriyor
Siz de katılmak, destek olmak, bilgi almak isterseniz, aşağıdaki numaraları arayabilirsiniz.
Kezban: 543 71 56, 543 71 22
Hülya: 230 61 72, faks: 232 09 52.

AYIP KÖŞE

O çalıştığım ajansta dizgi işleriyle ilgileniyordu, altı ay önce gelmişti. Bir gün geç saatlere kadar çalıştıktan sonra birlikte dışarı çıkmış ve geceyi bir arkadaş evinde sevişerek noktalamıştık. Aramızda sözsüz bir ilişki doğmuştu böylece. Sevişmek için pek ortamımız olmuyordu, ikimizde ailelerimizle yaşıyorduk çünkü. Arkadaş evleri de pek çekici gelmiyordu. Zaten zamanımızın çoğu o rahatsız iş yerinde koşuşturarak geçiyordu.

Bir akşam yine ikimizin geç saatlere kadar çalışması gerekti. Ben metinleri hazırlıyordum, o da bilgisayarın başındaydı. Bir ara onun kalkıp, jalüzileri kapattığını gördüm. Yumuşak bir sesle yanına çağırdı beni. Gülümseyerek, masasının başına gittim. O sandalyesine yaslanmış, kısık gözlerle yüzümü inceliyordu. Benden gençti ve isteklerinin üstünü örtmesi gerektiğini sanıyordu. Oyununu zorlaştırmak için "Ne var?" diye sordum. Sustu, yanıt vermedi. Ne olduğu çok açıktı. Ellerimle başının arkasını kavrayarak yüzyüze geleceğimiz biçimde, kucağına oturdum, bacaklarımı sandalyenin sırtındaki çıkıntılara yerleştirdim. Dudaklarımız birbirini buldu, onun dudakları kadife gibiydi, çekingen bir çocuk gibi öpüyordu. Dili çenemin, boynumun kıvrımlarında gezinirken, beyaz, soğuk elleri eteğimi kalçalarımda toplamıştı. Ben de ağzımı onun kulaklarında, gömleğini sıyırıp çıplak bıraktığım omuzlarında dolaştırıyordum. İncecik gövdesinin kasılmalarından iyice tahrik olmuş, bütünüyle ıslanmıştım. Kasıklarımı onunkilere bastırdım. O da çabuk bir hareketle fermuarını açmıştı. Sert organına sürdüm parmak uçlarımı ve elime bulaşan ıslaklığı dudaklarıma ulaştırarak tattım. Bu ona bir şeyi anımsatmıştı. Gövdemin üst kısmını yumuşak bir hareketle masasına yasladı. Yetenekli dili ve kadife dudakları oradaydı artık. İçimde bir titreme başlamıştı. Tanı ağzında boşalacakken kendimi geri çektim ve kucağına, iri ve sert organının tam üzerine yerleştim. İkimizde hareket ediyorduk artık. Birbirimize duymak istediğimiz kirli şeyleri söyleyerek boşaldık.

Sonra? Çalışmaya devam ettik tabii. İkinci bir molaya kadar.

arzu ve aşağılanmanın arasında gidip gelirken

bir tuzak ve haz aracı olarak pornografi

pornografi kadınları yer yer rahatsız eden ama etkilenmekten de kendilerini alıkoyamadıkları bir alan. bu konunun üzerine genel geçer şeylere kapılmadan düşünmekte fayda var.

önce bir klişeyle başlayalım; pornografi erkekler için üretilir.

ortalarda satılan ürünlere bakınca buna katılmamak mümkün değil. pornografinin esas tüketicisi erkekler. ancak kadınların bu tür ürünlere ilgisizliği böyle bir şeye ihtiyaç duymamalarından kaynaklanmıyor. ne var ki var olan malzemenin önemli bir bölümü kadınları yok sayarak üretiliyor ve dolayısıyla onların taleplerine cevap vermiyor. bütün bunlara rağmen, bazı kadınların da yer yer pornografi kullandığını biliyoruz. bu kadınlardan olalım olmayalım, pornografiyle olan ilişkimizde bir rahatsızlık var. bu yazı işte bu rahatsızlığı ele almak üzere yazıldı.

pornografinin ne olduğuyla ilgili ipucu yukarıdaki paragrafta sarfedilen bir kelimede yatıyor bence; pornografi kullanılır. tahrik etmek ve tahrik olmak için. esas amacı budur. ama tahrik etmek ya da tahrik olmak için kullanılan her türlü sözlü, yazılı, görsel malzeme pornografi değil tabii ki. kendinizi, eşinizi tahrik etmek için kurduğunuz hikâyenin pornografi olması için bu tür doğrudan bir süreç dışında da tüketilmesi, bunun gerçekleşmesi için de paylaşılması, yani mesela bir dergide yayınlanması gerekir. hayalinde canlandırdığı bir hikâyeyi kâğıda dökmek, bunun bir dergide yayınlandığını görmek, başkaları tarafından okunduğunu, başka insanların bu hikâyeyi okuyup heyecanlandıklarını düşünmek de tahrik edici olabilir ama bununla o dolayımsız ilişkiyi ayırmak mümkün gibi görünüyor bana. kaldı ki varolan pornografinin neredeyse tamamı hiç böyle kendiliğinden, "amatör" süreçlerin ürünü olmayıp tamamen profesyonelce üretilir durumda.

pornografi, bu doğrudan cinsel tahrike yönelik olma özelliğiyle erotika tabir edilen cinsel edebiyattan ayrılıyor. bir roman, bir hikâye anlatmak için arada son derece tahrik edici bir kısım da yazabilirsiniz. ya da anlattığınız şey tamamen bundan oluşmaktadır. yani bir cinsel birleşmenin hikâyesini anlatmak üzere yola çıkmışsınızdır. anlattığınız hikâye o arada da tahrik edicidir. (bir cinsel birleşme her zaman tahrik edici biçimde aktarılmak zorunda değildir değil mi?) ama bu o hikâyeyi pornografi kılmaz. örneklerin her zaman daha açıklayıcı olduğunu düşünüyorum; mesela *playboy* pornografi, henry miller edebiyat. ama henry miller'in romanlarından erotik bölümleri alıp *playboy*'da bastığınızda yine pornografi. fidel castro'yla röportaj falan da yapılan *playboy*'da

basıldığı için değil; hikâyenin kalanından koparıldığında o bölümler pornografik olmaktan öte bir işlev taşımayacağı için...

yasaklar, yasalar

yasaklar yalnızca kanunlarla konulmaz. biz kadınların bir çoğunun kafasında erotika serbest, pornografi ise yasaktır. (cinsel edebiyatı da kendisine yasaklayan çoğunluğu gözardı ettiğimizde tabii.) bunu sadece cinsellikten bahsedilince mahçup olan kadınlar için söylemiyorum. kendini kadın bilincine sahip, kadınlardan yana, feminist olarak tanımlayacak kadınların çoğunluğu için bu ayrım politik bir anlam ifade eder. cinsel edebiyat tamam ama pornografi kadınları aşağılar. bu ayrımın anlamsız olduğunu düşünüyorum. çünkü henry miller'in kaleminden çıkmış bir sürü şey, kadınları aşağılamak konusunda *playboy*'la aşık atabilir. ve daha da vahim olan şudur ki, kadınların yaygın biçimde tükettiği pembe diziler de henry miller'la. diyeceksiniz ki, onlar da pek makbul sayılan şeyler değil. doğru. ama en fenası, bize sunulan aşk kavramının erkek egemen olma açısından, edebi şaheser olduğu konusunda herkesle hemfikir olabileceğimiz, *madame bovary*'nin de o ucuz pembe dizilerden çok da aşağı kalır yanı yoktur. yani, aşk ve cinsellikle ilgili söz söylendiğinde bu kalıbın dışına çıkan çok fazla şey bulmak mümkün olmuyor. dolayısıyla, erotika, pornografi ayrımının, bu ayrıma dayanan meşruiyetlerin biz kadınlar açısından fazla bir anlamı olmadığını düşünüyorum. peki, kadınları aptalca ve acımasızca aşağılayan romantik bir hikâyeyi neden kibarca bile tasvir edilse bir tecavüz fantezisi kadar saldırgan bulmuyoruz? bunun cevabının erkeklerle ilişkimizde bize biçilen rolle çok ilgili olduğunu düşünüyorum. bu rol dağılımında onlara cinsellik bize ise romans düşüyor ve dolayısıyla herkesin kendisine düşen alanda okuyup yazması bekleniyor. bunun erkekler için de sınırlayıcı olduğu ortadadır. romantik bir filın karşısında şöyle mendil ıslata ıslata oturmanın tadını aklınıza getirin. işte onlar da bundan mahrumlar. patriyarkanın kadınları baskı altına aldığını ama erkekleri de sınırladığını hatırlayarak devam edelim. çünkü kadın-erkek hepimizin tahrik edici malzemeye ihtiyacı var.

birçok kadın, varolan pornografiyi heyecan verici bulduğunu ifade etmekten çekinmiyor. bu, ilk bakışta anlaşılmaz görünen bir şeydir. çünkü bu malzeme genellikle kadınları aşağılayan, canlarının yanmasını içeren, en önemlisi gerçek hayatta yaşamayı asla istemeyecekleri sahneler içermektedir. ama, söze, resme dökülüp binlerce çoğaltılmış olsa bile, fantezi bir oyundan ibarettir ve en iyi yanı da budur. allaha şükür ki, evcilik oynadığınızda gerçekten evlenmiş olmazsınız, monopol oynadığınızda da burjuva. ama hepimizin gayet iyi hatırladığı gibi, evliliği evcilikle öğrenmiştik...

dolayısıyla, bir oyundan ibaret de olsa, fanteziler, cinselliğimizi ören ilişkilerle ilgili ipuçları içerirler aslında. ve cinselliğimiz kadınlar, erkekler, kendimiz, kadın ve erkek olmakla ilgili öğrendiğimiz her şeyden beslenerek şekillenir. kadın ve erkek olmakla ilgili şeyleri ne zaman ve nerde öğrendiğimizle ilgili bir sınır çizmek neredeyse mümkün değil. çünkü dünyaya gözümüzü açtığımızdan itibaren ve hemen her yerde, cinsiyet kimlikleri burnumuza dayatılıyor adeta. üstelik de çeşit çeşit, seç beğen al gibi gözüken bir karmaşıklık arzedermişçesine. ama azıcık bir tahlil, işin o kadar karmaşık olmadığım şu elinizde tuttuğunuz ve benzeri bir sürü yerde, çoğumuzun aklında iyice berraklaşmış bulunan iktidar ilişkilerini içerdiği ortada. dolayısıyla cinselliğimiz de bu iktidar ilişkilerine göre, onları öğrendiğimiz biçimde, yer yer kişiden kişiye farklılık gösterse de aslında temel bir kalıp üzerinden oluşuyor. ama gelin görün ki bu kalıbı tahlil edip eleştirdiğimizde bile cinsel "zevkimizin" değişmesi kolayına mümkün olmuyor. çünkü cinsellik başka bir sürü şey gibi, bilginin ve aklın hükümran olduğu bilincimizde değil, bilinçdışımızda şekilleniyor. dolayısıyla bilincimizi bilgi ve akılla değiştirmek mümkünken bilinç dışımız bu kadar kolay etkilenemiyor.

bütün bunları çok bilinen tecavüz fantezisi örneğiyle açıklamaya çalışalım. kadınların çoğunun tecavüze uğramakla ilgili fantezileri olduğundan söz edilir. bu fantezi gerçek bir tecavüze uğrama isteğinden, yani tanınmadık, bilinmedik, tercih edilmemiş bir adamın rıza dışı yaklaşımından zevk almak anlamına gelmez. kadınlar için cinsel arzu suçluluk duygusuyla bezeli olduğu için tercih edilen bir eşin cinsel yaklaşımına rıza göstermeme çabasından kaynaklanır. ancak bu fantezinin böyle bir kaynağı olduğunu bilmek bunu kolayca kafanızdan uzaklaştırmaz. sizi cinsel bir yaklaşıma rıza göstermekten alıkoyan suçluluğu aşmak gerekir mesela. bu da kolayına hallolacak bir şey değildir. çünkü bilinciniz bugünkü bilgilerinizle donansa bile bilinçdışınız hatıralarınız ve çoğunlukla bilincinizle hatırlamadığınız ama kaydolunmuş bulunan yaşantı parçalarıyla, imgelerle şekillenmiştir ve bütün bunları değiştirmek kolay değildir. psikanalizin alanına kaymadan konuyu noktalamaya çalışalım. bilinçdışınız ve dolayısıyla bilinciniz sahip olduğunuz bilgi karşısında belli bir özerklik taşır. ve talepleri de bazen bilincinizin kabul edemediği şeyler olabilir. bundan suçluluk duymamak, kendimize ait olan her şeyi sevmek zor da olsa mümkündür.

dönelim pornoya

işte kadınların varolan pornografiyle olan ilişkisinde şu yukarıda tanımlamaya çalıştığımız etkiler yoğundur. türkiye'de, batı'da ve özellikle amerika'da yapıldığını bildiğimiz biçimde ve sertlikte pornografi üretilmiyor. kadınların öldürüldüğü, çocukların istismar edildiği malzemeye, yeraltı pazarında bile pek rastlanmıyor. ancak bunların olmaması burada üretilen malzemeyi masum kılmıyor. türkçe pornografide de kadınlara yönelik şiddet ve aşağılama meşru ve yaygın. fantezinin oyun olduğu gerçektir. tecavüz suçları da, pornografi böyle şeylerden bahsettiği için işlenmiyor. batılı feministler bir zamanlar teori=porno, pratik=tecavüz sloganını çok kullanırlardı. ben buna katılmıyorum. yaşanan cinsellik iktidar (sadece şiddet değil, iktidar) içerdiği içindir ki bu tür pornografi üretilmektedir çünkü "satan" bu tür malzemedir. tecavüzle pornografi arasında böyle doğrudan bir ilişki olmasa da, şiddeti, tecavüzü öven malzemeye bir sınır olması gerektiğini düşünüyorum. bu noktada, pornografinin tamamının sansür edilmesi gerektiğini düşünenlerden de, tamamen özgür bırakılmasını savunanlardan da ayrılıyorum. nasıl ki cinayet işlemeyi övmek yasaksa, tecavüz etmeyi övmek de yasak olmalıdır diye düşünüyorum. ancak pornografi bu tür malzemenin dışında da masum değil.

ticari bir sektör olarak pornografi

yazının başında, pornografik malzemenin üretim sürecinden biraz olsun söz etmiştik. izin verirseniz yeniden oraya dönmek istiyorum. siz yalnız ya da başkalarıyla otururken, konuşurken, sevişirken tahrik edici hikâyeler kurgulayabilirsiniz. eşinizin tahrik edici bir resmini çizebilir, bir fotoğrafını çekebilir, ne bileyim sevişmenizi filme alabilir ve hatta bütün bunları başkalarıyla paylaşmaktan zevk de alabilirsiniz. ama ne *hustler* ne *playboy*, ne de "miki kasetleri" boyle üretilmiyorlar. pornografi büyük, geniş, uluslararası bir endüstri olarak karşımızda duruyor. bu işten büyük kârlar elde edenler var. ve bu sektor. fuhuşla epeyce içiçe geçmiş durumda. bu içiçe geçiş, bu tür malzemeye poz veren kadınların bir kısmının fahişe olmaları, hatta o pozların bir tür reklam gibi değerlendirilmesinin falan çok ötesinde bir şey. uluslararası fuhuş tekellerinin, uzak doğudan amerika ya kadın ithal eden, bu kadınları dilini bilmedikleri ülkelerde satan, uzak doğu ya fuhuş turları düzenleyenlerle dünyanın her yerinde satılan bir kısmı kibar görünüşlü binlerce derginin, video şirketlerinin patronlarının yer yer aynı olmasından da kaynaklanmıyor. bunlar da acı şeylerdir. ama esas önemlisi, böyle bir malzeme üretilirken rol alan hemen herkesin ama özellikle kadınların ve tabii en ağır ve acımasız biçimde çocukların, tıpkı fuhuştakine benzer bir sömürüye tabi olmalarıdır. rızaları dışında bir cinsel tecrübeye geçimlerini sağlamak adına katlanmak zorunda olmak. bir çok kadının ve tabii ki çocukların bu şekilde para kazanmak için bile rıza gostermediklerini. tamamen rızaları dışında bu sektörde çalıştırıldıklarını, çalışma koşullarının inanılmaz acımasız, ağır ve kadınları aşağılayıcı olduğunu da hatırlatalım.

ancak bu yukarıda aktarmaya çalıştığım duruma yalnızca erkek egemenliği değil ondan daha fazla kapitalizm sebep olmaktadır. bir soyutlama yaparak kendime bile karışık görünen şu cümleyi açmaya çalışayım. erkek egemenliği olmasaydı bile, kapitalizm altında üretilen pornografide gövdeleri sergilenen insanlar sömürülmüş olacaklardı. aynı şeyi ters yüz edersek, üretim araçları ortak mülkiyette bile olsa tahrik edici malzeme kadınları aşağılar mahiyette olabilir. bütün bunlara cevap olarak diyebilirsiniz ki, kapitalizın ve erkek egemenliği ortadan kalksa pornografi kalmaz. buna katılmıyorum. tahrik edici malzemeye ihtiyaç duymayacağımız günler gelir mi bilmiyorum ama gelecek bile olsalar bu kapitalizm ve erkek egemenliğinin yıkılmasından çok daha sonraya kalacaktır gibime geliyor. daha uzun süre, birbirlerine dokunan, dokunmayan gövdelerin aklımıza şehvet getiren imgeleri, görüntüleri bizi heyecanlandırmaya devam edecek. biz kadınların bu malzeme karşısındaki tutumlarını biraz tahlil etmeye çalıştım. bizi ne, nasıl ve niye tahrik ediyor? ona nasıl ulaşırız? arzu nerededir ve nasıl yükselir? bunlar da başka yazıların konusu herhalde.

ayşe düzkan

Savaşçık genelevde

Allah düşürmesin ama meslek icabı oluyor böyle şeyler. Savaş Ay iki haftadır A Takımı'nda yine toplumsal yaralarımızdan birine parmak basıyor: Fuhuş. İnsanı kara kara düşündüren bu programlardan yalnızca ikincisine değineceğim çünkü fikri takip olayı nedeniyle birincisi ikincisinde zaten mündemiç.

Savaş Ay genelevde bir kader kurbanıyla konuşuyor. Kadın sekiz yaşındaki çocuğuna babasının baktığını ve kendisinin çocuğu hiç görmediğini anlatıyor. Savaş Ay infialini gizleyemiyor: "İzin vermiyorlar mı? Allah allah, bir anneyi çocuğundan kim ayırır yaaa?" Gerçekten olacak iş değil. Yani yıllardır medya mensubu olup da bu kadar temiz kalpli kalabilmek, bunlara bu kadar şaşırabilmek? Tam ben acaba Savaş Abi nerede yaşıyor diye düşünüp kendi kaşarlanmışlığımdan utanacakken, o gayet manalı bir soruyla beni bir kez daha şaşırtıyor: "Sevgisizlik içinde mutluluk yakalanabiliyor mu?" Af buyrun??? O pespaye genelev ortamında bu sorunun asaleti öyle bir yankılanıyor ki nutku tutulan kader kurbanı ağlasam mı gülsem mi şeklinde bakıyor. Olsun, muhim olan cevap almak değil, sorannı bir yüzu... Sonra Savaş Abi ortamı şöyle bir gezip, eski vizite ücretini gösteriyor ve adeta hayıflanarak, "Şimdi yüz yirmi bin liraya bu kapının kulpunu bile tutamazsınız," diyor. Nerde o eski refah günleri!

Stüdyodayız. Konuklarımız, *Masumiyet* adlı filmde birlikte oynamış olan Derya Alabora ve Haluk Bilginer. Filmin konusu fuhuşmuş. Diğer konuklarımız Ahu Tuğba ve İbrahim Erkal. Niye Ahu Tuğba diyecek olursanız, Savaş Abi'nin sataşmalarından çıkarttığımıza göre, olayı içinden katedip sonra dışına çıkmış biri olarak vitrin yapsın diye! İbrahim Erkal ise, sandığınız gibi konuya ilişkin bir türkü çığırmak üzere değil, askerdeyken geneleve gitmiş bir tanık olarak stüdyoda bulunuyor.

Savaş Abi stüdyo ortamına döndüğünde, görmüş geçirmiş insanların hüznü ve tevekkülü içerisindedir. Ağırlığından ötürü tek başına taşıyamayacağını ifade ettiği acısını biz seyircileriyle paylaşmak istediğini bildirerek telefon numaralarını verir. (Sonradan anlaşılacaktır ki, zavallı abimizin acısını sadece İzmir genelevinden transseksüel Cansu ile "Eski küçük fahişe" Suna paylaşacaktır. Ama bence bundan çıkarılacak sonuç tabii ki halkımızın duyarsızlığı değil, ağlamaktan telefona sarılamayacak durumda olmasıdır. Savaş Abi böyle program yapar işte!)

Savaş Ay Altın Portakal ve Altın Koza ödüllü Derya Alabora'ya, bir fahişeyi oynamadan önce gidip "yerinde" inceleme yapıp yapmadığını sorar. Derya harbi kadındır, öyle fahişeydi, kader kurbanıydı filan lafı gevelemeden cevabını verir. "Bunun için ille de orospu izlemek gerekmiyor... İnsanın kendi geçmişine dönmesi yeterli." Tam Derya'nın açık sözlülüğüne hayranlık duyup tecrubelerine kulak kabartacağım, fark ediyorum ki o tecrübe o tecrübe değilmiş. Derya rolüne hazırlanırken erkekleri nasıl baştan çıkardığını filan düşünmüş, zaten her kadının içinde varmış. Valla ben bayağı rahatladım. Bu iş öyle çok farklı, bize çok yabancı filan değil. Bir de üzülüyordum parasız kalıp yapıyorlar diye, meğer içlerinde varmış. Bu fahişeler eğitimsizlik yüzünden bunları bilmiyorlar tabii. Bilseler onlar da fahişelik yapacaklarına film çevirip köşeyi dönerler. Zaten bu *Masumiyet* filminde kadın kocasına olan büyük tutkusu ve aşkı yüzünden -tam anlayamadığımız bir mantıksal dolayım sonucu- bu yollara düşmüş. Ne diyeyim, valla son derece tipik bir durum.

Ahu Tuğba ise, belli ki tecrubelerine ve içgüdülerine güvenememiş, Zürafa sokağına gidip olayı yerinde incelemiş. "Hap kullanıyorlar, kolay meslek değil, olayın arkasında hep bir erkek var," gibi programın başından beri duyulan en makul açıklamaları yapıyor. Tabii Savaş Ay Ahu'nun oraya çağrılış sebeplerine uygun davranmadığım fark edip hemen bir soruyla müdahale ediyor: "Maddi zorunluluk olsaydı, siz de para karşılığı bir erkekle yatar mıydınız?" Ahu Tuğba gayet rahat: "Bir erkeği istersem ben üstüne para veririm, çünkü o konumdayım. Devir değişti, sız uyanmadınız mı bu işlere Savaş Bey?" Savaş Abi soru sorduğuna bin pişman ve de hafif sinirli çünkü Ahu konuk edilme koşullarına uymadığı gibi durmadan rol çalıyor. Üstelik patavat katsayısı sıfır olduğundan bir punduna getirip, "Parasız kalsanız jigololuk yapar mıydınız?" diye soruyor. Yüz bin kere bravo!

İbrahim Bey'e genelevde ne hissettiği, ne yaşadığı sorulduğunda, "Onların yerinde olmak istemezdim," diyor ki bu anlaşılır bir cevap. Ne yaşadığı konusuna ise ancak, "Valla girdiğimle çıktığım bir oldu, anlayamadım," şeklinde açıklık getiriyor. Biz de biliyoruz, vakit nakittir ama bu kadar mı yani? Israrlı sorular bir ara soyunup giyindiğini ortaya çıkarıyor ama belli ki ikisinin arasında semptomatik bir boşluk var. Üstüne gitmenin manası yok, adam hatırlamıyor işte. Haluk Bilginer de genelevlere gitmemiş değildir ama sandığınız sebeple değil, sosyolojik araştırma saikiyle. Tabii derinden etkilenmiştir ve meselenin nasıl da eğitimsizlikten kaynaklandığını yerinde tespit etmiştir.

"Cumhur abi" araya girip kader kurbanlarını gösteriyor. Onlar, "Orospuluk yapıyorum, tamam mı, her yerde yapıyorum," diyorlar, "Ben insanları sevmiyorum," diyorlar. Haluk Bilginer, "İnanılmaz bir sömürü örneği, cehalet," diyor, Müşteri, "Halkın umuma açık bir yeri, burası olmasa milletin namusu n'olur, di mi Savaş Abi?" diyor. Ahu Tuğba, "Godoş bu herif, bu tipleri kalçasından vuracaksın ki kolay ölmesinler. Erkek değil soğan cücüğü," diyor. Savaş Ay, on beş yaşından beri kendisini satan ve döven adama tepkisini gösteren yirmi yedi yaşında bir kadına, "Ama çocuğunun babası o, sen de ağır konuşuyorsun, adamın haysiyetiyle oynuyorsun," diyor... (Bu arada kadının yüzü tabak gibi ortada, adamınki ise karartılmış durumdadır, haysiyet bakımından herhalde.)

Ardından "Eski küçük fahişeler" Kâmile ve Suna Nasıl Kurtulur bölümü başlıyor. Savaş Ay 16 yaşındaki Samsunlu fahişe Kâmile'yi her nedense Samsunlular'a emanet ettikten sonra, "Yetiştirme yurtlarına gönderelim onları," diyor, Gönderin Savaş Bey, bekâret testine tabi tutulduklarında intihar etmeyebilir onlar, kaşarlanmışlardır nasıl olsa. Gülay Atığ'a teşekkürler ediliyor, lojman ve iş bulmuş onlara, inşallah altı ay sonra, kameralar yok olduğunda da orada olurlar! İnşallah bu kurtarma operasyonu halkımızın trafik kazaları sonrası acil müdahalelerine benzemez.

Savaş Abi artık dayanma gücünün sonuna gelmiş (çünkü programın son dakikalarıdır), adeta göğsünü yumruklayarak, "Bu memlekette ekonomi bitmedi, sevgi bitti. Biz sağcısıyla solcusuyla ailesine, namusuna düşkün insanlarız. Aileyi böyle berhava ederlerse bu terörden bile yıkıcı olur," diyerek hepimizi milli birlik ve beraberlik şemsiyesi altında toplamaya çalışıyor; bu işin onlarsız pek tutmayacağını hakh olarak düşündüğünden olsa gerek, askerleri ve polisleri de yardıma çağırmayı ihmal etmiyor. (Yani olaylar A Takımı'nı aştığından Z Takımına havale edilmiş durumdadır) Tam aile ve milli bütünlük böylece kurtulacakken, Ahu son derece münasebetsiz bir konuya temas edip bu işlerin aile içinde de olduğunu, babalıkların, hatta öz babaların kızlara tacizde bulunduklarını söylemez mi? Bununla da kalmayıp işin içine sosyeteyi de karıştırmaz mı? (Ben taptım bu Ahu ya. TV programcısı olsam her yere onu çağırırım.) Savaş Abi mahcubiyet içerisinde durumu kurtar-

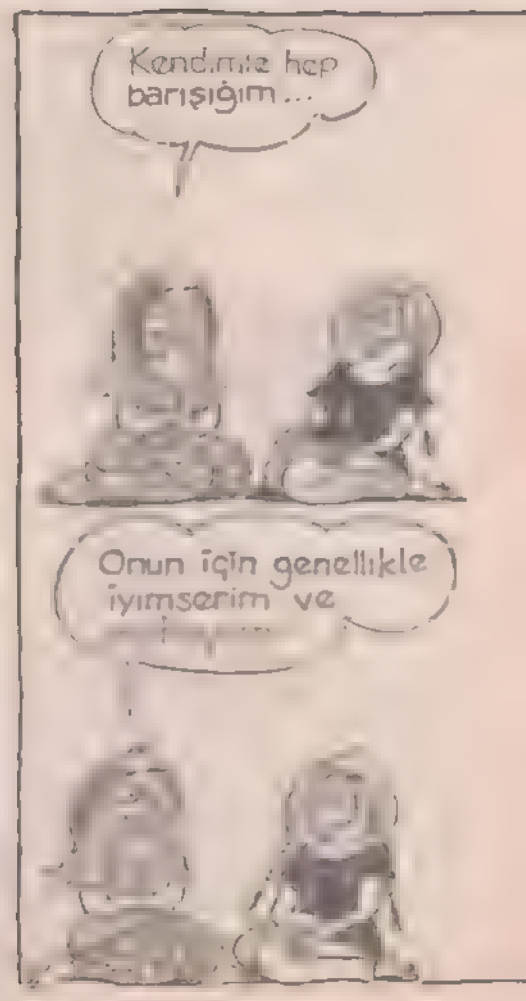

maya çalışırken allahtan Haluk Bilginer sevgi, şefkat ve aşkın eğitimle olacağı nakaratıyla olayı laf kalabalığına boğuyor. (Bu kadar eğitim lafından sonra, ben bu sekiz yıllık zorunlu eğitim dalgasının fuhuşa karşı icat edilip edilmediğinden kuşkulandım. Gerçi liseli ve üniversiteliler de yapıyormuş ama o sekiz yıldan önce sayılır.) Umut ve iftiharla son kez Ahu'ya bakıyorum, ama bu medya, canlı yayın filan kimi şaşırtmaz ki, sonunda o da atmosferin etkisinde kalıp haliyle sapıtarak, fahişelerin ne kadar saf ve verici olduklarından söz ediyor. Şimdi tabii verici olduklarını biliyoruz da bu saflık ne ayak. Saflık ve masumiyet olayı zaten programın bütününe hakim. Mesela yeri geldiğinde Haluk Bilginer filmin adının *Masumiyet* oluşunu şöyle açıklıyor: "Aslında ne kadar masumlar. Ne yazık ki vücutlarını satmak zorunda kalıyorlar, ama ruhlarını asla." Şimdi ben eskiden alt yapı üst yapıyı belirler diye düşünürdüm. Hâlâ da öyle düşünürüm. İndirgemeci olaylardan da haz etmem ama yine de alt yapı parsellenip satılırken üst yapının başında halelerle gezdiğine inanamıyorum; ekonomi değil sevgisizlik, parasızlık değil eğitimsizlik teranelerine de. Benim bildiğim hayat kadınları insanı sulu götürür susuz getirirler, çünkü masumiyeti finanse edecek imkânları yoktur. Tıpkı sokak çocuklarının aslında çocuk olmadıkları, olamadıkları gibi. Masumiyetle hayatta kalmak bazı durumlarda çeliştiğinden, bu insanlar genellikle ikinciyi seçerler. Birilerim "kurtarmak" için masumiyet şartı arayanlar başka kapıya... Eminim bundan kurtarılmaktan kurtulacak olanlar da epey kârlı çıkacaklardır.

Nesrin Tura

Erkek adam yapar

Tempo zina yasasında kadın-erkek eşitliği sağlanmasıyla ilgili görüş sormuş tanınmış erkeklerimize. Osman Yağmurdereli, çapkınlığın erkeğe daha çok yakıştığını belirterek, "Erkeğin poligami olmasına bağlıyorum bunu" demiş. Bu cümle her şeyden önce neden-sonuç ilişkisi ve mantık bağlamında bir devrimdir. Ben şahsen mesela kırmızı rujun bana tam da zaten sürmüş olduğum için yakıştığını hiç düşünmemiştim, bundan sonra düşünürüm artık. Öte yandan ben bu adamları yalnızca poligam sanırdım, meğer bunlar işi azıtıp poligaminin bizatihi kendisi haline gelmişler. Osman bey meslekten olanlara değil de zina yapan evli kadınlara fahişe dermiş. Bu zihin açıklığı, kavramsal dünyamıza bunca katkı beni çok etkiledi. Yetkililerden rica ediyorum, zina yasasını düzenlerken Osman Bey'in birikiminden yararlansınlar ve mümkünse bundan böyle zina yapmakta direnen kadınlara birer vesika çıkartsınlar. Ben yine de Osman Bey e razıyım. Asaf Savaş Akat ise olaya şöyle yaklaşmış: "Bizim çok mutlu bir evliliğimiz var dolayısıyla bu kanun bizi etkilemiyor ve ilgilendirmiyor." Kendisine, "Aman efendim, öyle demeyin, bir gün lazım olur" derdim ama biliyorum faydası olmaz. Yine de aynı duyarlılığı memleket millet meselelerinde de gösterip fikirlerini kendisine saklamasını temenni ederim.

Feyza İzmirli

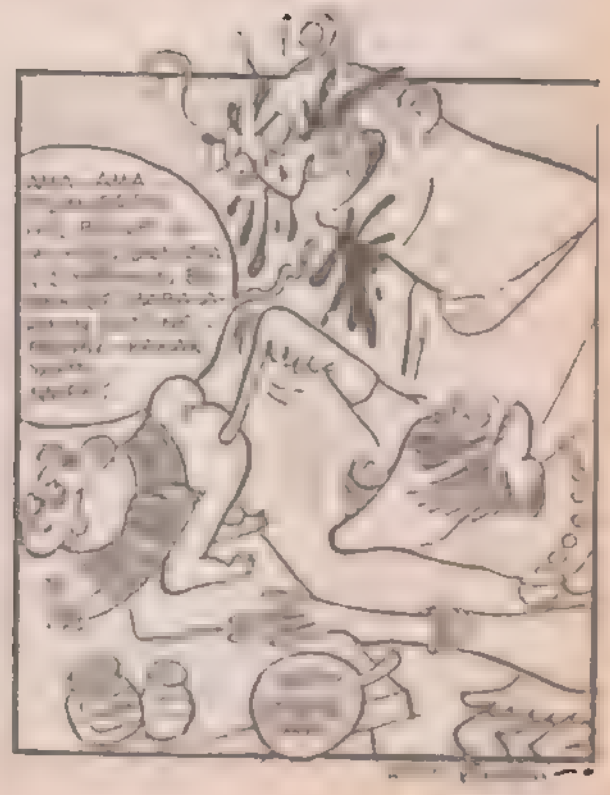

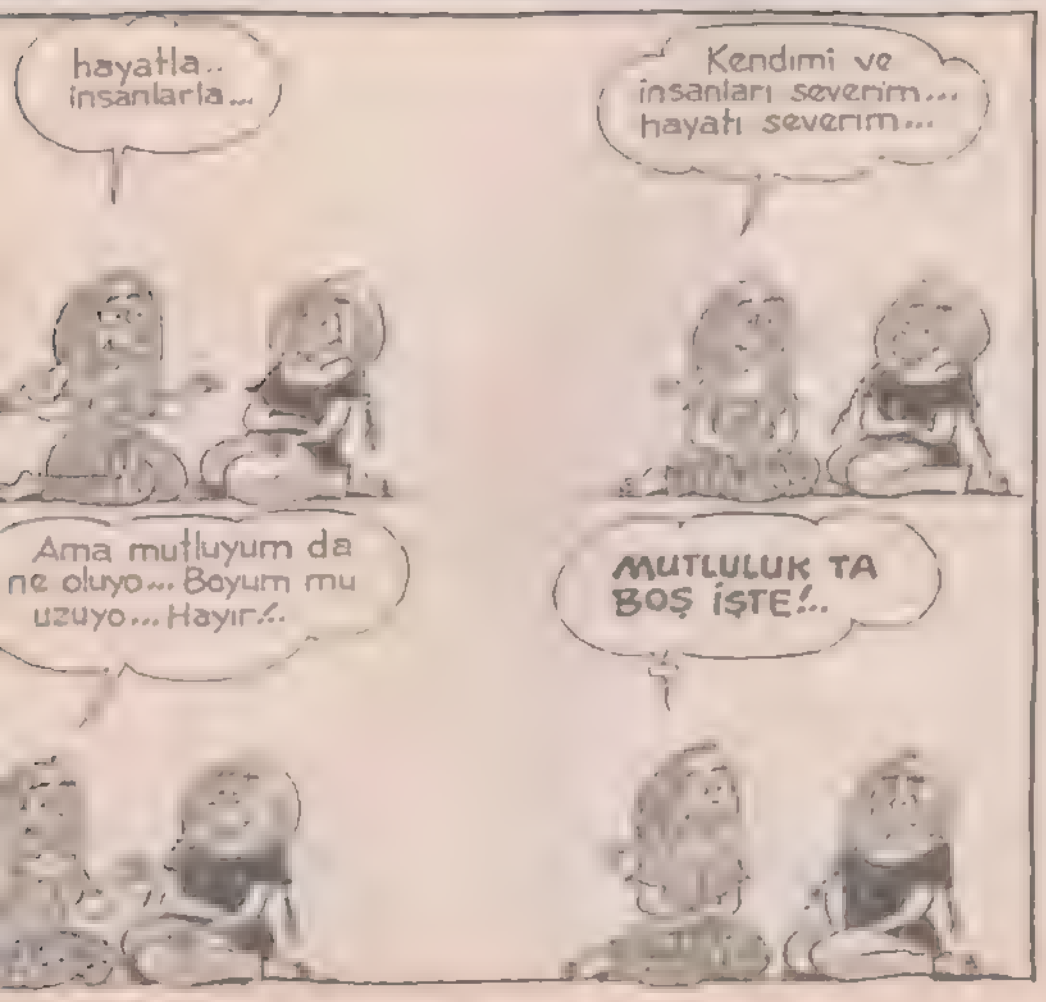

"İddialı giyinmekten korkuyorum"

Rahatlık mı, moda mı, spor mu, fantezi mi, göze batmak mı, bakışlardan kaçmak mı? Giyim kadınlar için çok farklı boyutlar taşıyan bir sorun. Birbirine benzer tarzlarda giyinen dört kadın, çevrenin, iş ortamının, erkek ve kadın bakışlarının ve kendi içlerinde yaşadıkları kaygıların giyimlerini nasıl etkilediğini konuştular.

Sevim: Kadınlardan etek giymeleri beklenir hep ama bana uzak bir şey bu. Ben genelde kot pantolon giyiyorum. Bu yaz giyimimle ilgili bir değişiklik yapmaya karar verdim fakat olmuyor, yapamıyorum. Bu biraz da insanın içinden gelen bir şey. Bazı insanlar için giyim önemli, kendileri için alışveriş yapmayı seviyorlar, bir zevk bu onlar için. Ben giydiğim elbisenin içinde rahat hissetmek istiyorum kendimi ama maalesef ancak kotun içinde rahat hissediyorum ve kumaş pantolon bile çok az var hayatımda. Bu çok ciddi olarak benim iş hayatımı etkileyen bir şey. Mesela kesinlikle bir bankacı olamam ben bu giyimimle. Bir keresinde bir şirkette işe girdim; orada kot yasaktı fakat ben giymeye devam ettim. Kendimi bu şekilde kabul ettirdim ama bu her yerde geçerli olmaz.

Gül: Benim de şimdiki iş ortamıma gelene kadar giyimimle ilgili böyle problemlerim vardı. Şimdiki giyimimden farklı bir tarzım vardı. Dikkat çekmekten çok korkardım. Şu anda üzerimde olan taytı geçmişte öldürseler giyemezdim, bir de önceden çok şişman biriydim. Sonra rejim yaptım, uğraştım ve zayıfladım ama yine de pantolonumun içine bluzumu sokamıyordum etim görünür diye. Sürekli düz ayakkabılar giyerdim ve yirmi beş yaşına geldiğim halde topuklu ayakkabı giymekten utanırdım. Birilerinde gördüğüm elbiseleri, topuklu ayakkabıları beğenirdim ve düşünürdüm, acaba ben de giysem, bana da yakışır mı filan diye. Galiba dikkat çekici bir biçimde giyinmek cinsel bir mesaj taşıyor diye düşünüyordum. Böyle bir mesaj vermekten, yani "kötü kadın" gibi görünmekten korkuyordum herhalde. Sonra şimdiki işime girdim ve orada hâlâ düz ayakkabılar, postal giyiyordum. Arkadaşlarım beni eleştirmeye başladılar. İşte daha farklı giyin, sana yakışır, daha alımlı olursun diye. Bir gün işten bir kadın arkadaşımla birlikte alışverişe çıktık ve orada onun ısrarlarıyla, hayatımda ilk defa dizden bir karış yukarıda mini bir etek ve jarse dar bir bluz aldım. Aynada kendimi gördüğümde inanamadım. Arkadaşıma ben bunları asla giyemem dedim ama bir yandan da içimden bana iyice ısrar etmesini istiyordum, ısrar etsin de ben de alıp giyeyim. Sonra onları giyip bir yere gittim. Tepkiler çok iyiydi. Kadın arkadaşlarım bana saçını boya, bu elbiseler sana çok yakıştı, vücudun güzel hiç kötü durmadı dediler. Çevremdeki o kadınların bana söyledikleri şeyler, zaten içimde olan ama çekindiğim giyim tarzını kabullenmemi sağladı.

Gül, 28, bilgisayarcı

Ayşen: Bu biraz da insanın yapısından kaynaklanan bir şey ve yaşadığın çevre, iş ortamın ve aile ortamın etkiliyor. Çevrenin tepkileri de önemli. Eğer sen kendine yakıştırmadığın bir tarzda giyiniyorsan ve çevrenden olumsuz tepki alıyorsan yeni bir tarzı daha kolay deneyebiliyorsun. Ben de iş ortamına girdikten sonra değiştirdim giyimimi. Çünkü çalıştığım yerlerde bırakın kotu kumaş pantolon bile nadir giyiliyordu. Daha çok etek giyilmesi gerekiyordu. Bir de ben yönetici olarak çalıştığım için, diğer kadınlara da örnek olmam gerekiyordu. Oysa ben, yakın arkadaşların da bilir, boyumun uzun olmasına, fiziğimin düzgün olmasına rağmen bedenimle barışık biri değilim. Sevmediğim çok şey var vücudumda, işte bacaklarımı beğenmem, göğüslerimi beğenmem filan. Bu nedenle de giyimim bu takıntılara göre olur. Yani bedenimin sevmediğim yerlerini gizlemek üzere giyinirim. Daha çok pantolon, bol tişörtler, gömlekler giyerim. Yazın bile bu böyledir. Daha sonra iş yaşamında mecburen etek giymeye başladım. Oyle abartırdım ki, yanımda pantolon götürür akşam iş çıkışında onu giyerdim. Sonra çevremden yeni giyimimle ilgili iyi tepkiler gelmeye başladı. Çok yakıştığını söylediler. İlk defa bu yaz göbeği açık bırakan bluz giydim. Şimdi çalıştığım yerde belli bir giyim zorunluluğu yok ama söylemeseler de bir talep var. İşte iki-üç gün pantolon giyip gidiyorsam, sonraki gün etekle gittiğimde, "A ne kadar hoş olmuşsunuz, çok yakışmış" diyorlar. Diğer insanların üzerinde gördüğümde, bana çok farklı gelen bir kıyafetse bile hoşuma gidiyor ama ben öyle hissedemiyorum her zaman.

Gül: Bence bunun modayla, mankenlerle filan da ilgisi var. Yani o mankenler o kadar kusursuz görünüyorlar ki, sanki onlar gibi olmadıkça bazı şeyleri giyemezmişiz gibi geliyor belki de. Ya da dikkat çekici, çarpıcı giyinmeyi hakketmek için ille de ölçülerinin 90-60-90 olması gerekiyor sanki. Ama belirli ahlaki yargılar da var. Mesela okul yıllarımda kız arkadaşlarımla yürürken kırmızı bir ruj sürmek istedim. Tepki gösterdiler. "Eğer o ruju sürersen bizimle yürüyemezsin," diye. Şundan çok çekmiyordum, bana çok yakıştığını bilsem bile bana bakacaklar, çok dikkat çekeceğim diye bazı şeylerden vazgeçiyordum.

Asude: Ben beğenip alan, fakat giyemeyenlerdenim. Bir giysi beğenip alıyorum, dolabıma asıyorum fakat bir türlü giyip dışarı çıkamıyorum. Yalnızca herkesin süslü olduğu düğünlerde ya da bazı eğlence yerlerinde bazı giysileri giyebiliyorum onun dışında kendimi rahat hissettiğim şeyleri tercih ediyorum. Bu da daha çok pantolon oluyor zaten. Bol bluzlar, vücut hatlarımı belli etmeyecek giysiler giyiyorum.

Gül: İyi de bu rahat hissetmek dediğin ne? O katır kutur, daracık kotlar neden püfür püfür eteklerden daha rahat olsun? Orada rahatlık dediğin yine erkeklerin ya da seni kıskanabilecek ya da yargılayabilecek kadınların dikkatini çekmemek değil mi? İnsanın oturduğu yer de önemli tabii. Ben daha önce kapalı bir semtte oturuyordum. Şimdi giydiğim etekleri, bluzları orada otururken giymeme imkân yoktu. Çünkü orada benim gibi giyinen kimse yoktu.

Asude: Olabilir ama benim giyim sorunumun oturduğum yerle bir ilgisi yok. Çünkü rahat bir semtte oturuyorum, çalıştığım yer de öyle. Benim problemim beynimde. İddialı giyinmekten çok korkarım, renkte bile asla canlı renkler seçmem, hep pastel ve koyu renklerdir seçtiklerim.

Sevim: Ben sevgilime güzel görünmek istediğimde, güzel giyinirim, farklı olurum fakat çevremdeki insanların da bana o zamanlarda ilgi göstermeleri hoşuma gitmez çünkü ben bir kişiye öyle görünmek istemişimdir, herkese değil.

Ayşen: Bu biraz da ruhsal durumuyla ilgili insanın. Bazen kendimi çok iyi hissediyorum ve genelde makyaj yapmamama rağmen, o gün makyaj yapıyorum ve farklı giyiniyorum. Tabii sürekli kot ve postal giyiyorsan ve arada

den çok farklı bir tarz giyiniyorsan anlar bıına çok ilgi gösteriyor. Özelle çalıştığın yerde sürekli insanlara hatap oluyorsan, daha özenli ve klı giyinmek zorundasın. Çünkü inlar seni önce giyiminle değerlendi-, önemsiyorlar.

ude: Bunu ben de yapıyorum, hen hemen her insan böyle bakıyor. nkü önce o insanı dışından görüyo-, giyiminden tanıyoruz.

şen: Bir iş görüşmesine gittiğimde - eybol oynadığım dönemlerdi- omzumda kocaman bir spor çanta, saçlarım ıslak, üstümde eşofman vardı. Biraz garipti aslında çünkü sen istediğin kadar bir işi yaparken o işi yeteneklerinle, beyninle yapacağım düşün, bu karşındaki insanın seni önce dış görünüşünle değerlendireceği gerçeğini değiştirmiyor.

Asude, 26, muhabir

Gül: Zorunlu olarak giyilen giysiler ba na çok korkunç geliyor. Aslında o giysiler çok da hoş olabiliyor ama insan bunu zorunlu yaptığında o giysiyi taşıyamıyor. Giysiyi taşunak da çok önemli. Eğer bir giysiyi taşıyamıyorsan çok ürkek oluyorsun, duruşun, yürüyüşün garip oluyor. Hele birileri baktığında daha da kötü.

Ayşen: Ben spor da yaptığımdan dolayı spor giyinmeye alıştım. Çünkü rahatımdır, otururken bacaklarımı açıp otururum. Ama farklı bir giyimde bu rahatlığımı olmuyor, sürekli bir yerim görünüyor mu kaygısı yaşıyorum. Kız takımıydık çok rahat davranıyorduk, üzerimizde ya şort ya tayt, eşofman oluyordu.

Asuman: İş yaşamım çok koşturmalı olduğundan özellikle topuklu ayakkabı giymekten kaçmıyorum hele mini eteği hiç düşünemiyorum zaten giyemiyorum.

Gül: Hayatta göbeğimi açıkta bırakan bir giysi giyemem diyordum ama şimdi giyiyorum. Biraz da yaşla birlikte insanın hem tarzı değişiyor hem de kendine güveni arttığı için daha rahat hissediyor galiba. Yani daha küçükken kadın gibi görünmekten ürküyorsun ya da kadın olmayı kabullenemiyorsun. Bir kadın arkadaşım var, bir gün "Gel senin saçlarının rengini değiştirelim," dedi ve bir iki saat içinde saç rengim değişti. Baktım ki hiç de kötü olmadı. Artık giyim konusundaki düşüncem değiştiği için ben de değiştim. Bir giysi alıyorum eğer yakışıyorsa, başkaları beni ilgilendirmez diyorum. İster baksınlar, ister bakmasınlar umurumda değil. Ama şu düşüncem devam ediyor, hâlâ giyilecek yerler var, giyilmeyecek yerler var diye bir ayrımım var ve ona göre giyiniyorum. Yani bir sınırlama var.

Ayşen, 33, reklamcı

Ayşen: Fakat ben şuna da karşıyım. Özellikle yazın herkesin göbeği açık, kısa kollu bluzlar, rengârenk pantolonlar var ve hep aynı tarz. Bu beni rahatsız ediyor ve ben öyle giyinmek istemiyorum. O tarz bana yakışsa bile giyemiyorum çünkü her tarafta aynı giysiler giyen insanlar, yalnızca bedenler farklı oluyor. Bir de çok alakasız bir giysiyi hiç olmayacak bir bedende gördüğümde keyfim kaçıyor.

Gül: Bende de aynı oluyor. Hep bir örnek gibi giyilen giysileri almıyorum. Ama bazen bana uzak olan bir giysiyi denediğimde, bana yakıştığını ve rahat olduğumu hissedince giyiyorum.

Ayşen: Ben çok kullanmak istediğim bazı şeyleri kullanamıyorum. Mesela pantolon askısı takmak istiyorum fakat nedense bugüne kadar hiç denemedim. İşte uygun pantolon askılarını kumaş ya da kot pantolonla kullanmak istiyorum fakat tuhaf kaçacak diye yapamıyorum.

Sevim: Bende de var o istek ama olmuyor. Bence giysinin bu kadar çok dışavurumcu olmaması gerekli, illa da ben buyum dememeli diye düşünüyorum. Moda da böyle tanımlanmış. Giydiğin şey seni anlatmalı gözüyle bakıldığı için sen de kendini anlatacak en sıradan şeyleri tercih ediyorsun.

Ayşen: Belki genelde öyle olabilir ama ben bir arkadaşımı görmüşsem ya da otobüste dıkkatimi çeken biriyse kıyafetinden daha önemli bulduğum yerlerine bakıyorum. Mesela tırnaklarına, duruşuna, makyajına, küpesine filan bakıyorum. Yani daha çok ayrıntılara, çünkü onlar bana karşımdaki insanı daha çok anlatıyor diye düşünüyorum. Ayrıntılar düzgün ve bakımlıysa sıradan bir giysi bile insanı çok hoş gösterebiliyor yani illa çok dikkat çekici giyinmek gerekmiyor.

Gül: Kadınlardaki giyim özeni genel olarak erkeklerde yok. Çok uyumsuz bile giyinse o kadar önemsenmiyor halbuki bir kadında bu çok dikkat çekiyor. Erkeklerin kadınların giyimlerine bakışı, süzmeleri çok rahatsız edici. Bir de kadınlar birbirlerine çok bakarlar ya o da bana çok rahatsız edici geliyor. Bu elbette beğeni bakışı olabilir ama tersi olduğunda çok kötü oluyor insan. Bunu bizim kendi kadın arkadaşlarımız bile yapabiliyor.

Ayşen: Elbette kadının ve erkeğin bakışları farklı oluyor. Genelde erkeğin bakışı belli bir nedene dayalı oluyor. İşte sırf bir çift bacağa bakacağını diye bakıyorlar ama kadınlarda bu farklılaşıyor. Ya eleştiriyor ya beğeniyor ya da tasvip etmiyor ve ben bundan daha çok rahatsız oluyorum. Özellikle ben yalnız yürüyorsam ve mini etek giymişsem, blûzum açıksa, yanında sevgilisi, kocası olan kadınların bakışları kötü oluyor. Hep bir kıskançlık var.

Sevim: Bir de hep bir rekabet ortamı yaratılıyor. Sanki hep birbirinden güzel olmak zorundasın. Hep bakımlı, şık, dikkat çekici olma durumu rekabetten doğuyor gibi.

Ayşen: Şu da var, sanki hep erkekler için güzel olmak, onlar için süslenmek gibi bir yaptırım var. Bu bana biraz kendini satmak gibi geliyor o anlayışla yapıldığı zaman.

Sevim: Parasal olarak da erkeklerden farklı bir durum yaşıyoruz. Çünkü erkekler bir takım elbiseyi belki on yerde birden giyebiliyorlar fazla göze çarpmıyor bu ve yadırganmıyor. Oysa kadınlarda durum çok farklı, bir elbiseyi her defasında çeşitli davetlerde, ortamlarda giyemiyorsun. ayrıca çok ayrıntımız var bizim, saçımız, makyajımız, tırnağımız bir türlü bitmiyor. Hem modayı takip et, hem az bir parayla kaliteli, şık, rahat giyin. Bu inanılmaz zor bir şey ama kadınlardan bu bekleniyor.

Asude: Elbette ayrıntı o kadar çok ki yalnızca saç baş da değil. Çanta, ayakkabı, kemer, takı gibi şeyler de var. İşte çantanın rengi ayakkabıya uyacak, bazı takılar ancak belli giyisilerle takılacak. Bütün bunlar başlı başına bir sorun ve elbette para. Bir de giyimimizi belirleyen bir moda var. Dükkânlara alışverişe gidiyorsun ve bir bakıyorsun ki moda diye hep birbirinin aynı kıyafetler, aksesuarlar Bunları almak zorunda kalıyorsun.

16 MAÇO

BULVAR

Çapkın elektrikçi "Sucsuzum" dedi

amaat için eve çağrılan elektrikçi Haşmet, Nebahat hanımın azbesine kapılınca şartları kapattı, elbisenin düğmelerini açtı

En erkek gazete

Erkek medyanın "en erkek gazetesi"ni bir kadın olarak her zaman aldığım gazeteyle beraber istedim. İlk sayfayı umumi bir yerde çok da rahat açamayacağımı anlayınca, akşam eve kadar sabrettim.

Güzel bir film arasında yine reklamlar. Binbir kızgınlıkla filmi kaçırmamak için, izliyorum reklamları. Bir gazete reklamı çıkıyor. Beklam bittiğinde aklımda kalan tek şey tok bir erkek sesiyle "en erkek gazete" olduğu. Dumur. Ne gazetenin fiyatı, ne reklam tarzı hiç bir şey aklımda kalmıyor bu cümleden başka. "En erkek gazete".

Ben de eski dönemlerde kaldı sanırdım, bu tür gazeteler. Ne de olsa fikir gazeteleriyle haşır-neşiriz. Bir de kadınlık durumu eklenince, böyle gazetelerde kadın cinselliğinin meta haline getirilmesine de karşıyız, gazete bayilerinde fazla gözümüze çarpmıyordu en erkek gazeteler. Zannederdim ki, "Türk erkekleri çok kuvvetli, gelecek yaza yine geleceğim", "Mehmet'i hiç unutmayacağım" gibi haberler eskisi kadar prim yapmıyor. Yanılmışım...

Ertesi gün erkek medyanın "en erkek gazetesini" bir kadın olarak her zaman aldığım gazeteyle beraber istedim. İlk sayfayı umumi bir yerde çok da rahat açamayacağımı anlayınca, akşam eve gidene kadar sabrettim. Gazetenin ilk baktığım şeyi logosu oldu. Ama maalesef reklamlardaki bu vurucu cümle hiç bir şekilde gazetede yer almıyordu. Fiyatı vatandaşa hizmet olarak on bin lira.

5 Haziran tarihli manşetleri çok mühim bir konuya temas ediyordu. "Denizde yuzerken bikinisini kaybetti" ona yardım eden Türk delikanlısı için Caroline, "Hamdi'yi hayatım boyunca unutamayacağım" diyor. Demek bunlar hâlâ prim yapıyor. Bol bol bikinili kadın resimleri ve asparagas haberler. Bu resimlerden boş kalan yerlere de küçük küçük önemsiz (!) haberler serpiştirilmiş. "Aşk anıları" köşesi ise *Playboy*'a taş çıkartır vaziyette. Hele "Fantezileri başına bela oldu" diye bir kadınla ilgili haber (!) vardı ki insan bu gazetenin diğer buna benzer yayınlar gibi neden poşetlenip satılmadığını düşünmeden edemiyor. Daha neler neler...

Gazeteyi özellikle ergenlik yaşındaki erkek çocukların alması bu gazetenin ne kadar hayırlı bir iş yaptığının kanıtı olabilir Böyle pohpohlanmış bir erkek cinselliği olan toplumda, bu gençler gidip de milyon verip dergiler alamayacaklarına göre, onlara "en" erkek nasıl olunacağını öğretip cinsel açlıklarına hitap edecek bu on bin liralık gazete herhalde büyük bir kamu hizmeti görüyordur

Şimdi bu gazetenin adı merak edilmiştir. Aslında o kadar da önemli değil. Çünkü, benim bilmediğim onlarca bu tür gazete olduğuna inanıyorum. Zaten bunları üreten zihniyet bitmedikçe, aile gazetesi olduklarını iddia eden gazetelere varana dek bu tür haberleri çok göreceğiz gibime geliyor. Yine de bilginiz olsun, erkek dünyanın ve medyasının en erkek gazetesi "Bulvar Gazetesi."

Gül

Kadın olmak zor

"Diğer kadınlar gibi olduğum düşüncesi beni o yaşlarda çok rahatsız etmişti. Diğer kadınlar kimlerdi? Annem, komşu kadınlar, kara yazgılı kadınlar. Hep utandım..."

Bu haftasonu *Pazartesi*'nin okur toplantısına katıldım. Oldukça eğlenceliydi benim için. Oradaki insanlarla ortak bir paydada buluşuyorduk. Hepimiz bizim gibi, henüz gelenekselliğinden kurtulamamış bir toplumda kadın olarak varolma savaşı veren, kimlik savaşı veren insanlardık. Aynı sorunlarla karşılaşıyorduk, çoğu kez. Orada hem sevinci, hem de burukluğu yaşadım. Sevindim: benimle aynı düşünceleri paylaşan kadınların sayısının sandığımdan daha fazla olduğunu gördüm. Buruktum: bizler kadın olarak kendimizi sorgulamaya ne kadar geç başlamıştık. Oysa Türk toplumunda "aydın-kadın" olmak ne yoğun bir mücadeledir. Bir adım daha atabilmenin mücadelesi, hele benim gibi feodal bir ailede dünyaya gelmişseniz, o evde misafir olduğunuz fazlası ile hissettirilir. O körpecik beyinlere önce oyunlarla, sonra okulda öğretilmeye başlanır karşı cinsin ötü olduğu. Ufacıkken çeyizler alınır, sandıklara dizilir. Okula başladığınız günlerde, "Kızım aman erkeklerle arkadaş olma" denir. Benim annemin içinde farkında olmadan birazcık komünistlik olduğundan mı nedir bilmiyorum, bana "Erkeklerle yoldaş olma" derdi. Ben "Neden anne?" diyemezdim. Anneler doğruyu bilir diye düşünürdüm herhalde. O ötü cinsten hep uzak kalmaya çalışırdım. Arkadaşlarımın kızlardan oluşmasına dikkat ederdim, sonraki yıllarda, ergenlikte de fazla bir şey değişmedi. İlk reglimi sadece bir arkadaşıma söyleyebilmiştim ve ağlamıştım. Ne annemle ne de ablamla bunu paylaşabildim. Benim de diğer kadınlar gibi olduğum düşüncesi, beni o yaşlarda çok rahatsız etmişti. Diğer kadınlar kimlerdi? Annem, komşu kadınlar, kara yazgılı kadınlar. Hep utandım. Sonrasında birilerine ilgi duyduğumda kendimden kaçtım. Çatışmaya girdim kendimle. Bana yaklaşmak isteyenleri uzaklaştırdım. Kulaklarımda hep annemin sözleri vardı. Bunu hiç atamadım içinden. Bu beni hem rahatsız ediyor, hem de yaşamımı etkiliyordu. Benden bekleneni yaptım. Çok başarılı bir öğrenci oldum. İçimde öyle bir yumru oluştu ki... Hep yalnızdım. Sonra üniversite yılları. Uzun bir yol. Her kilometre taşında yeni bir kazanım. İlk aşk. Kendimizden kaçışın sonu, ele yüze bulaştırılan bir ilişki. Hep kediler gibi, tetikte bekleyiş, duygulardan kaçış. Panik; hata yapıyorum, yasak olanı yapıyorumun tedirginliği. Ayrılık, ilk yürek kavruluşu. Erkeklerden nefret... Set çekme, aşka dair her şeye. Kendini işe vererek, yaşamın eksik yönünü unutuş. Deliler gibi bir iş yaşamı. Mutsuz iş kadını.

Eee, artık büyüdük, evlenmemiz lazım. Tabii ailenin istediği insanla, istenilen biçimde gerdeğe gireceksin. Çocukların olacak. Saygıda kusur etmeyeceksin. İstekler, istekler...

Sevgili anneciğim, beni korumak güdünle benliğimde yapmış olduğun tahribatı düzeltmek benim için o kadar zor oluyor ki, bir bilsen. Şu an yirmi sekiz yaşındayım ve henüz sağlıklı bir ilişkiyi yeni kuruyorum. Belki sen de hatalı değilsin, bir geleneği sürdürüyorsun. Hani diyorum, keşke bütün bunları yaşamamış olsak da, daha ileriye gitmiş olsaydık. Yaşamımız daha fazla bize ait olsaydı. Bu toplumda kadın olmak zor anneciğim zor...

Suna, Ankara

Erkekleri kullanma!

Pazartesi'nin 23. sayısındaki "Bekaret" başlıklı yazı ile ilgili rahatsızlığımı belirtmek için bu mektubu yazıyorum. Fatoş bekaret tabusunu nasıl aştığını, artık kendine daha fazla güvendiğini anlatıyor. Buraya kadar bir sorun yok. Fakat yazının sonundaki birkaç cümle beni sinirlendirdiği derecede üzdü de. "Artık onlarla, onların kadınları kullandığı gibi kullanabilirim, olabildiğince özgürüm. Savulun ben geliyorum. Çünkü, artık ben bir kadınım." İlk olarak nasıl kanı olmuyor onu anlamadım. Fatoş zaten kadın değil mi? Bekaret tabusunu yıktığını söylüyor ama toplumdaki "cinselliği yaşamadan önce kızsın, yaşadıktan sonra kadınsın" şeklindeki yanlış düşünceyi aşmayı başaramamış. İkincisi, erkekleri kullanma fikri ne kadar gereksiz ve boş. Dilediğin istediğin insanla beraber olursun. Ama bunu onları kullanmak amacıyla yaparsan cinsellik tamamıyle iğrenç bir hal almaz mı? Oysa cinsellik de aşk gibi, onun gibi güzel ve yaşanması gereken bir olgu. Bunu farklı bir boyuta taşımanın alemi yok. "Savulun ben geliyorum." Bu cümleyi okuyunca kafamda şöyle bir tablo canlandı: Kadınlar ilk kez cinselliği yaşıyorlar ve sırf hoş olmak için erkeklerin kucağına atıyorlar kendilerini. Bunu düşünmek hiç de hoşuma gitmedi. Sanırım böylesi bir cümle Fatoş'un kadınlık bilincini yeterince özümseyemediğini gösteriyor. Önemli olan bu bilince varıp, ne olursa olsun her şeyi sadece kendimiz istediğimiz için yapmaktır. Kadınlığı doğru algılayabildiğimiz de tabular kendiliğinden yıkılacaktır.

İdil Sosyeskin

Aşk uğruna

"Her şeyimi onun uğruna bile bile kaybettim. Ailemi, arkadaşlarımı, okulumu ve en önemlisi kendime olan güvenimi. Şimdi düşünüyorum, bütün bunları aşk için kaybetmeye değer miydi diye..."

Daha on dokuz yaşında toy bir kızdım. Üniversitede okuyordum ve oldukça başarılıydım. Onunla okulda bir toplantıda tanıştım. Hani derler ya görür görmez çarpıldım diye, işte benimki de öyleydi. Gözlerimi ondan ayıramıyordum. Bir süre sadece uzaktan bakışıp durduk. Sonra bana bir yerlerde buluşmayı teklif etti. Birbirimize deli gibi âşık olduk, ya da ben öyle sandım. Evin tek kızıydım, ailem benimle çok ilgiliydi. Annem bendeki değişiklikleri hemen fark etti. Onların tek korkusu okulumu bırakmamdı. Fakat ben hiçbir şeyi aşkımdan önemli görmüyordum. Kız arkadaşlarım onu hiç sevmediler, onun çok çapkın ve havai olduğunu söylüyorlardı. Bu yüzden onlardan da uzaklaştım. Sevgilim bana onunla birlikte oturmamı teklif ettiğinde sevinçten havalara uçtum. Fakat ailemin asla böyle bir şeye izin vermeyeceğini çok iyi biliyordum. Evi gizlice terk ettim, okula gitmiyordum çünkü deli gibi beni aradıklarını biliyordum. Onun bekâr evine taşındım. Sadece onun için yaşıyordum. Ailem onu bulup sıkıştırmıştı. Bir gün onunla birlikte eve geldiler. Fakat beni ikna etme çabaları boştu, eğer beni çok zorlarlarsa intihar etmekte tereddüt etmeyeceğimi söyledim. İkisinin de omuzları çökmüş bir halde, gözlerindeki çaresiz ifadeyle gidişlerini bugün bile unutamıyorum. Çok üzülmeme rağmen mutluydum çünkü âşıktım. Okulu bıraktım. Ailem bir daha beni aramadı, ben ara sıra onlara telefon ediyordum ama artık birbirimize yabancı gibiydik.

Hayatım çok değişmişti bir anda. Yemekler pişiriyor, ev temizliyordum bütün gün. Maddi durumumuz fena sayılmazdı çünkü onun ailesi iyi para gönderiyordu. Bir gün hamile kaldığımı anladım ve neden bilmem çok sevindim, oysa daha önce hiç böyle bir şeyi düşünmemiştim. Sonra anladım ki bir bebeğimiz olursa onunla daha yakın olacağız, birbirimize iyice kenetleneceğiz. Bu haberi ona sevinç içinde söylediğimde ilk darbeyi yedim. Bağırıp çağırmaya, bana hakaret etmeye başladı. Ne dikkatsizliğim ne de geri zekâlılığım kaldı. Sonra beni bir doktora götürdü ve kürtaj oldum. O günden sonra aramız çok bozuldu, bana kötü davranıyordu ve aşağılıyordu. Topu topu bir buçuk yıldır birlikteydik, bu kadar kısa sürede bu hale nasıl gelebilmiştik anlayamamıştım. Oysa her şey çok açıktı, ona gözlerim kör olmuşçasına âşık olan bendim, o değildi. Bir buçuk sene içinde bu kadar çok şey yaşadığıma inanamıyordum. Aşk bu muydu, böyle mi yaşanıyordu? Kendimi sorgulamaya başladım ve aynı şeyleri tekrar yaşasam yine yapar mıydım diye. Evet o kafayla yapardım. Birtakım şeyleri öğrenmek için bazı bedeller ödemek gerekiyormuş. Ben bu bedeli çok ağır ödedim. Kendimi çok yorgun ve yalnız hissettim uzunca bir süre. Ailemin yanma donmem için, onun memleketinden bir kızla sözlü olduğunu öğrenmem gerekti. Yoksa her şeye rağmen onunla o hayatı yaşamaya devam edecektim. Çünkü âşıktım. Peki aşk birilerine hep vermek midir? Onun uğruna, kendin için önemli olan diğer şeylerden vazgeçmek midir? O beni ben olduğum için sevmişti. Yani ailemi terk etmeden, okulumu, arkadaşlarımı bırakmadan önce.

Şimdi çok kırgın ve aşka güvensizim ama bir bütünüm. Her şeyimle varım. Zevklerimle, arkadaşlarımla, işimle. Aşkı seviyorum ama ilk önce kendimi. Eğer aşk sürekli vermekse, ben yokum...

Gülten, İzmir

"O....."

Geçenlerde bir akşam kafam biraz bozuk. İşten çıkmış Beyoğlu'nda yürüyordum. Bir tinerci çocuk para istedi. Yok dedim. Çocuğu da tanıyorum. Söylemesi ayıp çok iyiliğimi görmüştür. Neyse şöyle bir yüzüme baktı, dişlerinin arasından "Orospu" dedi. Yürüdü gitti. Keyfim yok ya bu durum tüy dikti. Ağlaya ağlaya yoluma devam ettim. Tabi ne olsa aslında narin bir küçük burjuva ailesi kızıyım.

Büyükannemler ve arkadaşları "Orospu" lafını tatlı tatlı kullanırlardı. Kadın kadına ortamlarda "Kız orospu bu ne güzel börek böyle" "Seni orospu yine adamı heyheylendirmişsin" yollu bir tür yanağa vurma veya sevme işlevli kullanımlardı bunlar. Kendilerinden küçük ama rahat kırk yaşını geçmiş gelinlerine yiğenlerine soyler guluşürlerdi. Biz ortalıktaki ufaklıklarında başım okşarlardı, kahkahalarının arasında. Sonra ergenlikte ebeveynle çekişmeler başladığında bu kelimenin başka tür bir kullanımıyla karşılaşma şansım oldu. "Ben solcu eyleme gideceğim, özgür kızım istediğim saatte eve girer çıkarını. Bu benim hayatım" havalarına girince tatlı aile hayatımız bozuldu. Babam hava kararmadan evde olacak diyor. Annem arabulucu, "Canım, sinemaya gidiyor, saz kursununa gidiyor diye ortayı bulmaya çalışırken çmgar koptu. Ben odamda kızgın kararlı duruyorum. Babam anneme bağırıyor. "Bu kız senin sayende orospu olacak," diye. Ben elime erkek eli değmemiş, orospuluğun erkeklerin isteği üzerine para karşılığı onlarla sevişen kadınların mesleği olduğunu, sadece bu olduğunu bilmeyen genç bir kız olarak aşırı sarsıldım. Ben vatanı ve dünyayı daha iyi hale getirmek için uğraşayım babam beni bu sefil sıfata layık görsün. Neyse kavgalı kopmalı gençlik yılları.

12 Eylül acımasız ve ani bir şekilde beni de birçok kadın gibi işkenceyle tanıştırdı. İşkenceciler orospu lafım (Allah düşürmesin) ellerine düşen kadınlardan hiç esirgemezler. Orada bir cins olarak ortak kaderimiz bize takılıveren bu isimle tescillenir. Bunu yaparken hiç zorlanmayan emniyet görevlileri için politika dışı sebeplerle oraya düşmüş ve işkenceyle ifadesi alınma durumundaki diğer bütün kadınlarda orospulardır. Neyse oradan hayatın zor, iki cins arasındaki çelişkinin ise yaman olduğunu öğrenerek ayrıldım diyebilirim.

Sonra hayat beni aile müessesesine, ezilen kadın cinsinin çıkarları açısından karşı çıkmaya itti. Dünyanın erkeklerin dünyası düzenin erkek egemen olduğunu duşünür savunur oldum. Bu zamanlarda yüzüme yüzüme denmese de geniş erkek topluluklarının benim gibilere "orospu" veya bunun başka bir deyişi olan "cinselliğe meraklı" sıfatım yakıştırdıklarını duydum.

Ne gam tek değil toplu halde bu sıfatla anılmanın tadı bambaşka. Biz evli, bekar, seks işçisi veya değil, dul, boşanmış bütun kadınlar orospular, kancıklar, zillileriz. Yine de tinerci çocuk öyle demeseydi iyi olurdu yani.

Hanife Kuzu

Dünya feministleri ile görüşmeler

"Kadın asker olabilir mi? Kadınlar dünya barışı için ne yaptılar? Kadın erkek ahlak açısından eşit midir? Çocuk düşürmeyle ilgili yaklaşımınız nedir?" 1935'te Suat Derviş dünya feministlerine bu soruları sordu.

Mart 1996 tarihli 12. sayımızda, 18-24 Nisan 1935 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen, ev sahipliğini Türk Kadınlar Birliği'nin yaptığı 12. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi tanıtılmıştı.

Uluslararası Kadınlar Birliği'nin amacı, siyasi, hukuki, ahlaki ve ekonomik alanlarda, erkek ve kadın arasında tam bir eşitlik sağlamaktı. Kongrenin yapıldığı süre içinde de biri barış ve feminizm lehine diğeri de kadın ticareti aleyhine İstanbul'da iki büyük miting yapıldı

Suat Derviş, Türk Kadınlar Birliği üyeleriyle ve kimi engellemelere rağmen kongreye katılan dünya feministlerinin bir kısmı ile görüştü. Görüşmeleri yazı dizisi halinde *Cumhuriyet* Gazetesi'nde yayımlandı.

Suat Derviş, yapmış olduğu söyleşilerde üyelere, "Kadın asker olabilir mi? Kadınlar dünya barışı için ne yaptılar? Kadın erkek ahlak açısından eşit midir? ve Çocuk düşürmeyle ilgili yaklaşımınız nedir?" türünden sorular yöneltmiştir.

Aşağıda değişik ülkelerden kongreye katılan feministlerin Suat Derviş'e vermiş oldukları yanıtların özetini bulacaksınız.

Adel Şrayber: Uluslararası Kadın Birliği ikinci başkanıdır. Politik ve bilimsel alanlarda yapmuş olduğu çalışmalarla tanınmaktadır. Madam Şrayber'e göre kadın asker olabilir fakat asker olması doğru değildir. Ona göre kadın herşeyden önce anadır ve bir çocuğun nasıl büyüdüğü, yetiştiğini bilir. Bunu bilen bir kadın, başkalarını öldüremez. Kadının görevi barış için çalışmak olmalıdır. Birliklerinin bir barış komisyonu olduğuna değinen Madam Şrayber, bu komisyonun pek çok faaliyette bulunduğuna ve bir çok ülkede barış fikrinin uyanması için konferanslar verdiğine dikkat çekmiştir. "Bu komisyon silahları bırakma konferansına da etkili olmaya çalışmıştır. Fakat maalesef bugüne kadar bundan olumlu bir sonuç çıkmamıştır. Çünkü silahları bırakma konferansının arkasında büyük silah sanayiinin menfaatleri konuşmaktadır. Barış için yapılacak şey savaştan nefret eden insanlar yetiştirmektir.

Ahlakda eşitlik konusuna gelince, bence ve temsil ettiğim birliğin anlayışına göre beyaz kadın ticaretine engel olmaktır. Yani kötülüğün, ahlaksızlığın önüne geçmek için kadının satıldığı bütün sefahat yerlerini kapatmak ve fenalık yaptığı iddia edilen kadınları artık polise kaydetmemek, onların yüzüne bir kara vurup isterlerse bile düştükleri çirkeften çıkmalarına engel olan rezalet kâğıdını ellerine vermemek..."

Hollandalı Matmazel Manus: 1908'den beri feministtir. İlk uluslararası kadın sufrajetler kongresine katılmış, o dönemden beri de kendi ülkesinde ve uluslararası kadın kuruluşlarında feminizm için çalışmaktadır. Uluslararası kadın kuruluşunun ikinci başkanı ve bu kuruluşun Amsterdam kolunun da başkanıdır.

"Kadın birlikleri barış için çok çalıştılar. Gösterdikleri faaliyetlerden biri 1915'de La Haye'de yapılmış olan Uluslararası Kadın Kongresi'dir. Barış için yapılan bu kongreye, savaş halinde bulunan ülkeler kadınlarını göndermemek için neler yapmadılar... Buna rağmen İngiliz kadınları kongreye katıldı. Bu kongre savaş yıllarında yapılmış olan tek uluslararası kongredir. Savaştan beri kadınlar bir barış komisyonu kurdular... 1926'da barış işlerini konuşmak için bir toplantı yaptık. O zamandan beri faaliyetteyiz... Fakat maalesef şimdiye kadar bütün girişimlerimizden olumlu bir sonuç çıkmadı. Bazı hükümet şefleri nezdinde barış için girişimlerde bulunuyoruz ama... Bundan birşey çıkmıyor. Heyhat ki kadınlar sorumluluk gerektiren işlerde pek az kullanılıyor. Yoksa barış şimdi olduğu gibi tehlikede olmazdı... Erkeklerin en büyük hatası, uluslararası konferanslarda silahları bırakma işlerinde ve uluslar kurumunda kalplerine göre konuşmamalarıdır. İşgal ettikleri koltukları kaybetmemek, yeni seçimlerde kazanacakları oyları hesaplamak ve içinde yaşadıkları saraylardan uzaklaşmamak için menfaatlerinin gösterdiği yolda yürüyorlar.

Amerikalı Miss Fast: Uzun yıllardan beri feminizmle ilgilenmektedir. Kendisi kongrenin matbuatla olan ilişkisini sağlamakla görevliydi.

Miss Fast'e göre kadın asker olamazdı "Biz Amerika'da savaşı geri bıraktırmak üzere iktisadi sistemin tamamıyla değişmesini istedik. Savaştan maddi anlamda yararlanacak büyük sanayi sınıfının bulunmamasını sağlayan yeni kanunların ortaya çıkması için oy toplamakla meşgulüz. Kadınlar, her ülkede sanayi erbabının savaş sırasında zengin olmasını önleyecek kanunlar yapmalı, çocukları barışçı yetiştirmeli, sonra da ülkeleri, milletleri birbirine tanıtmalı..."

Katherine Bombas: Uluslararası Kadın Birliği Merkez Bürosu Genel Kâtibi.

"Kadın asker olabilir. Eğer savaş taraftarı bir politika güdüyorsa ve vicdani kanaatleri onu bu yola sevkediyorsa kadın olmak hiç de mahzur sayılmaz. Fiziksel kuvveti, cesareti ve zorluklara dayanma yeteneği buna uygundur. Asker olmak ya da olmamak cinsi bir olay değil, vicdani bir kanaattir. Asker olmak istemeyen kadın ve asker olmaktan çekinen erkek vardır. Kadınlar, her milletin kadın kuruluşları, kendi hükümetleri nezdinde girişimde bulunmalılar ve insanları savaştan nefret ettirmeye uğraşmalılar.

Alison Neilans: Uluslararası Kadın Birliği, ahlakta eşitlik komisyonu ikinci başkanı. Fuhuş ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele işlerinde bilfiil çalışmış, bu konuda makaleler yazmış ve konferanslar vermiştir.

Neilans ın özellikle ahlak eşitliği konusunda söyledikleri ilgi çekici: "Ahlak da eşitlik denildiği zaman anladığım şey gerek kadın gerekse erkeğin cinsi bir hareketinden dolayı halkın ve kanunun karşısında aynı sorumluluğu duymalarıdır. Genel sağlığı korumak için fahişelere gösterilen sıhhi tedbirlerin, o kadınlarla ilişkisi olan erkeklere de uygulanması

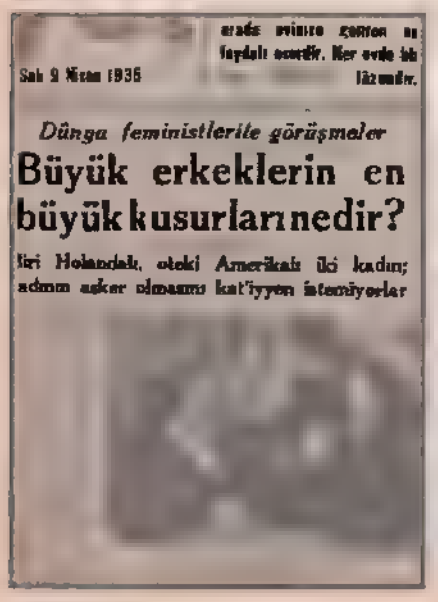

Salı 9 Nisan 1935

Dünya feministlerile görüşmeler

Büyük erkeklerin en büyük kusurları nedir?

İki Holandalı, öteki Amerikalı iki kadın; adının asker olmasını kat'iyyen istemiyorlar

gayet mantıklı iken. hatta erkek fena hastalıkları ailelerinin haremine kadar taşıdığı için, erkeğin sağlık kontrolu daha sıkı olması gerekirken olmaması haksızlıktır. Ben ferden kontrole değil: serbest tedaviye tabi tutulması taraftarıyım... Kadınların ellerine verilen namus vesikalarını özellikle yırtıp atmalıyız, genelevler kapatılmalı. ahlaksız kadın kaydı polis defterinden silinmelidir. Kadına ve erkeğe ait iki ahlak olmadığı erkeklere olduğu gibi kızlara da telkin edilmeli, kadınlara iş bulunmalıdır."

Emilie Gourd

Dünya feministlerile görüşmeler

stiyoruz ki erkeklerin bile asker olmasına lüzum kalmasın!„

Nego «Sulhçuyuz, fakat mütemadiyen de idafaa için dövüşe hazırlanıyoruz» diyor

İsviçreli Emilie Gourd'a göre ise, dünyada politika yapan ve politikadan anlayan kadınların sayısı çoğaldıkça savaş tehlikesi azalacaktır.

Avustralya Kadın Birliği Başkanı **Linda Littlejohr**, kadınların silah fabrikalarında çalışmalarına bile karşıdır. "Savaşa gitmektense hapse girmeyi, hatta kurşuna dizilmeyi tercih ederim."

Jamaika'dan katılan **Mood Marson,** dünya kadınlığının hedefini, dünya parlamentolarına girebilmek için siyasi oy sahibi olmak olarak belirlemektedir. Ona göre kadınlar parlamentoda olunca savaş kararı kolaylıkla verilemez. Savaş istemek gibi hezeyanları yapan kadınlar değil, erkeklerdir.

Yunan heyetini temsilen katılan **Aura Theodoropoulo**'da, kadınların askerlik yapmasına karşıdır. Ona göre kadınlar, çocuklarına savaşın kollektif bir cinayet olduğunu telkin etmelidirler ve savaş çıkarsa kadınların hepsi hayatları pahasına savaş aleyhtarı olmalıdırlar. "Biz Yunan kadınları olarak, erkeklerin bile asker olmasına gerek kalmasın istiyoruz."

Doğulu feministlerin de benzer yanıtlar verdiğini görüyoruz. Kadınların çocuk düşürmeyle ilgili soruya yaklaşımları da birbirine yakındır. Çok gerekli olmadığı sürece, sağlıkla ilgili herhangi bir sorun yoksa, çocuk düşürmeye karşıdırlar.

Suat Derviş, çeşitli mesleklerden Türk kadınlarıyla da görüşmüş, onların da benzer konularda görüşlerini almıştır.

Kadın hastalıkları uzmanı **Dr. Pakize İzzet**'e göre, "her ülke hariciye vekilini kadınlardan seçerse, bütün dünya kardeş olur."

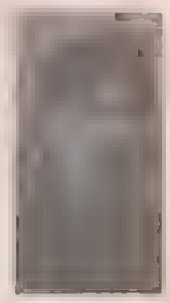

Felsefeci ve eğitimci öğretmen **Belkıs Halim Etem**'in ise barış ve milletler cemiyetinde kadının rolü, kadın erkek eşitliği konusundaki görüşleri kısaca şöyledir: "Anneler, evlatlarını asker olarak yetiştirmeyince hemen savaş ortadan kalkıverecek mi?... Savaşın ekonomik ve sosyal nedenleri ortadan kalkmadıkça, emperyalizm hüküm sürdükçe; konferanslar ve kongreler beyhude bir yaygaradan başka birşey değildir. Savaşı eğitim işi sanmak, bu uğurda çalışan fabrikalara dökülen paralar arasında gözü kapalı, kulağı tıkalı dolaşmak demektir...

Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik ve kadının kocasının tabiyetine bağlı olması patriyarkal ailenin mirasıdır. Halbuki bu durum bugünkü sosyal yaşama uymaz. Kadın toplumda ve ailede esir mevkiinden kurtulup, üretime katıldığı kabul edilince aynı kanun ve ahlak kurallarına bağlanması en doğal hakkıdır...

Bugün toplumda en çok istismar edilen kadındır. Çalışan bir kadın işinin verdiği bütün sorumluluğu yüklenir. Bunun dışında ev işleri, çocuk bakımı ve kocasının ihtiyaçlarından da o sorumludur. Dışarıda çalışması onun yükünü kaldırmış değildir... Kadın iş hayatında aynı enerjiyi harcadığı halde yanındaki erkek arkadaşı kadar para alamaz. Gerek savaş ve barış, gerek kadının ahlak, kanun ve iş hayatında erkeklerle eşitliği ne benim, ne ötekinin fikir ve iradesiyle değişmez, sosyal seyre bağlı olaylardır..."

Feryal Saygılıgil

Kaynak: *Cumhuriyet* Gazetesi'nde Nisan 1935'de yayımlanan Suat Derviş'in "Dünya Feministleri ile Görüşmeler" ve "Feminizm için Türk Kadını Ne düşünüyor?" isimli röportajlarından yararlanılmıştır.

Suat Derviş (1905-1972)

İstanbul'da doğdu. Babası Doktor İsmail Derviş. annesi Hesna Hanım dır. Suat Derviş Berlin konservatuvarında ve Berlin Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gördü. Yazı hayatına Almanya'da.. Alman dergi ve gazetelerinde başladı. 1932'de Türkiye'ye döndükten sonra *Son Posta, Vatan, Cumhuriyet, Gece Postası* gibi gazetelerde röportaj ve tefrikaları yayımlandı. *İkdam* gazetesinde Türk basın hayatındaki ilk kadın sayfasını başlattı. Daha sonra Türkiye'de toplumcu gerçekçi akımın ilk örneklerinden sayılan *Yeni Edebiyat* (1940-41) dergisini çıkaranlar arasında yer aldı. Derginin yayın yönetmenliğini yaptığı sırada hakkında sık sık dava açıldı. Bu sırada TKP nin önde gelen yöneticilerinden Reşat Fuat Baraner ile evlendi. 1944'de Baraner'i sakladığı ve TKP'ye katıldığı gerekçesiyle sekiz ay hüküm giydi. Sorgu sırasında sekiz aylık bebeğini düşürdü. 1950'de komünistlik suçlamasıyla yeniden göz altına alındı. Tüm bunlardan dolayı basın yayın çevresinde iş bulamaz oldu. Kimi zaman takma adla yazılarını yayımladı; kimi zaman da başkaları onun yazılarının altına imzalarını attılar.

1953'te koşulların zorlaması yüzünden gittiği Paris'te on yıl sürgün hayatı yaşadı. *Fosforlu Cevriye ve Ankara Mahpusu* adlı romanlarını yurtdışındayken yazdı. Bu yapıtları sonradan Türkçe'ye çevrildi.

Suat Derviş ilk basın sendikasının kurucuları arasında yer aldı ve başkanlığını üstlendi. 1970 yılında Nerinan Özçelik. Necla Özgür, Asiye Aliçin. Fikret Elbe ve diğer arkadaşlarıyla Türkiye Devrimci Kadınlar Birliği'ni kurdu. Bedelini çok ağır ödemiş olmasına karşın düşüncelerinden asla ödün vermedi, hep başı dik yaşadı. Son çalışması *Fosforlu Cevriye*'nin senaryosu oldu. 23 Temmuz 1972'de Tünel'deki evinde yalnızlık içinde öldü.

Yapıtları: *Kuru Kitap* (1920), *Ne Bir Ses, Ne Bir Nefes* (1923). Hiçbiri (1923). *Ahmet Ferdi* (1923). *Behire'nin Talipleri* (1923), *Fatma'nın Günahı* (1924), *Ben mi* (1924). *Buhran Gecesi* (1924). *Gönül Gibi* (1928), *Emine* (1931). *Hiç* (1939). *Çılgın Gibi* (1945), *Fosforlu Cevriye* (1968), *Ankara Mahpusu* (1968)

Kaynaklar:
Gölgenin Kadınları, Berat Günçıkan, YKY. İstanbul 1995
Ana Britannica, Cilt 28, Ana Yayıncılık, İstanbul 1986-90
Ne Yazıyor Bu Kadınlar, Mehmet Aydın. İlke Yayınları 1995.

"Kadınlar çalışıyor, erkekler içiyor"

Boşanma halinde her şey eşit paylaşılıyor, kadının çocuğu varsa her şey kadına kalıyor. Yasalar fena değil, üstelik kadınları gözeten yeni yasalar da gündemde ama pazar ekonomisi en çok kadınları etkilemiş. İşsizlik, güvencesizlik, parasızlıktan en çok kadınlar nasibini alıyor.

Kadın Haberleşme Merkezi

"Almaata Kadın Haberleşme Merkezi" 1994'te kurulmuş. İlk adı "Kadın ve Hukuk" olan merkez önceleri belirli bir yere sahip değilmiş. Bizim de katıldığımız "Kadınlara Yönelik Şiddet" konulu toplantıdan kısa bir süre önce merkez ilk binasına kavuştu. Sürekli bağlantıda oldukları 30 civarında kadın var; ancak artık belirli bir yere sahip oldukları için daha fazla kadına ulaşabileceklerini düşünüyorlar. Ayrıca "Almaata Kadın Haberleşme Bülteni" adlı bir yayınları var. Aralarında merkezin kuruluş sürecinden beri yer alan bir de Türk kadın var; sosyolog Meral Akkent. Almanya'da "Kültürler arası karşılaştırmalı kadın araştırmaları" yapan Meral Akkent, 146'dan fazla ulusun birarada yaşadığı bu ülkeyi, kendi araştırmaları açısındanda çok heyecan verici buluyor. Meral, Kazakistan'daki birçok yabancı kuruluşun, kadınlara projeleri için başvurabilecekleri adresleri doğrudan vermeyip, onları kendilerine bağımlı kılmak istemelerinden şikâyetçi. Bu nedenle, merkezin yeni hedeflerinden birisi olan "eğitim projesi"nde "hangi kuruluşlar hangi konularda finans sağlar" başlıklı bir seminerin de yer alması düşünülmüş.

Kazakistan'ın Almaata şehrinde 25-27 Eylül tarihleri arasında yapılan Kadınlara Yönelik Şiddet konulu toplantıya davet edildiğim zaman ilk heyecanımın toplantı ya da Kazakistanla ilgili değil, THY ile ilgili olduğunu itiraf etmeliyim. Uçak korkumu yenip toplantıyla ilgilenmeye başlayınca, benden, "Kadınlara yönelik şiddet konusunda hukukun olanakları ve sınırları" başlıklı on dakikalık bir konuşma yapmamın ve grup çalışmalarına katılmamın istendiğini öğrendim. Tamamen teknolojik bir kadın! olarak geçtiğim bilgisayarın başında "punto" denilen şeyden habersiz, bir türlü ikinci sayfaya geçmeyen bilgisayarla inatlaşarak yazdıkça yazdım. Sonunda on dakikalık konuşmayı otuz dakikalık bir konuşma halinde yazıp göndererek, Kazakistanlı kadınların daha görmeden benden nefret etmelerini sağlamış oldum. Neyse gelelim orada yaşananları paylaşmaya...

Almaata Kadın Haberleşme Merkezi tarafından düzenlenen bu toplantıya, Türkiye'den davetli olarak Psikolog Ufuk Sezgin ve ben katıldık. Bizlerin dışında Kırgızistan, Özbekistan ve Almanya'dan ve Kazakistan'ın farklı şehirlerinden gelen kadınlar vardı. Toplantının ilk günü tanışma ve konuşmacı olarak çağrılanların, yapılacak grup çalışmalarına ön hazırlık diyebileceğim konuşmalarına ayrılmıştı. Sonraki günlerde ise, "Kadınlara Yönelik Şiddet"i: aile içi şiddet, tecavüz, ensest vb. türleriyle, yardım telefonları, kriz merkezleri, sığınma evleriyle, enine boyuna konuşma fırsatı bulduk. En son söyleyeceğimi en başta söylemek istiyorum; kadınların sorunları her yerde aynı. Yine de Kazakistan birçok özgünlük taşıyan ve bize göre farklılıklar gösteren bir ülke olduğu için oraya dair anlatacak çok şey var.

Kazakistan'da 146'dan fazla ulustan insan yaşıyor bugün. İnanılmaz ama öyle; Kazak, Kozak, Bus, Koreli, Buriat, Uygur, Karakalpak, Ahıska Türk'ü, Kürt, Alman, Yahudi vb. Birinci Dünya Savaşı'ndan beri sürgün yeri olmuş Kazakistan. Bazen savaş esirlerinin yolu düşmüş, bazen Stalin'in hışmına uğrayanların... Kazaklar göçer bir topluluk olarak seyrederken, hayvancılıkla uğraşan Kazak hanlıkları burada yaşamışlar.

İşte bu 146 milletin yaşadığı ülkeye bir sabahın 6'sında indiğimizde bizi hazır ve nazır olarak karşılayanlar, açık içki dükkânları oldu. Sonradan konuştuğum her kadının ortak sorunu olan içki ve dukkânları... Kaldığımız günler boyunca da en sık gördüğüm şeylerden biri bu dükkânlar ve vitrinlerdeki lingo lingo şişelerdi. Yanlış anlaşılmasın, içkiye bir düşmanlığım yok, ancak içki, erkekle ve şiddetle birleşince başka bir anlam taşıyor kadınlar için. Zamanlar, "Gorbaçov'dan önce, Gorbaçov'dan sonra" diye değişirken, erkekler için, "Eskiden de içiyordu, şimdi de" deniyor ama o zamanlar daha güvencede olduklarını da ekliyor kadınlar. Çünkü eskiden içip şiddet uygulayan bir erkek şikâyet edilmekten korkarmış ve kadın şikâyet ettiğinde gelen bir güvenlik görevlisi olurmuş. Bugün ise kadınlar, şikâyet ettiklerinde kimsenin gelmediğinden yakınıyorlar, bazen "Arabamız yok" diyerek, bazen de umursamazlıktan...

"Hoşgeldin pazar ekonomisi!" dedirterek insana bir hüzün veriyor Kazakistan. Gelecek korkusu, işsizlik, öğrenimin, sağlığın paralı olması endişesi, aylarca maaş alamayan meslek erbapları vb... Ve her zaman olduğu gibi bu değişim de en fazla kadınlara vuruyor: Ülke nüfusunun yüzde 54'ünü, çalışan nüfusun ise yüzde 49'unu oluşturan kadınlar, işsizlerin yüzde 75'ini oluşturuyorlar. Daha da beteri, işten çıkarmalarda da önceliğin onlara tanınması ve işten çıkarılanların yüzde 80'ini kadınların oluşturması. Bunun yansımalarına başka yerlerde de rastlanıyor. Psikiyatrik tedavi görenlerin yüzde 60'ını kadınlar oluştururken, kadın intiharlarında da ciddi artışlar gözleniyor. Suç işleme oranlarındaki artışın yanı sıra, kadınların alkol ve uyuşturucu bağımlılığında da yükseliş söz konusu. Devlet yardımına gereksinim duyan "yalnız anneler" bugün nereden yardım alacaklarını bilemiyorlar.

Bugün Kazakistan'da bu sorunlarla karşı karşıya kalan kadınlar, "Evet, geçmişi çok özlüyoruz," diyorlar mı peki? Hayır, demiyorlar. İnanılmaz bir gerçekçilikle, "Geçmişin bazı taraflarını özlüyoruz, bazı taraflarını özlemiyoruz," diyorlar. En çok özlem duydukları ise sanırım herkesin bir

Yalnız anneler merkezi

Bizde kavram olarak bile mevcut olmayan bir merkez var. Kazakistan'da: "Yalnız anneler merkezi". Bu merkeze öncelikle çocuklarını tek başlarına büyüten kadınlar geliyor. İki yıldır merkezde çalışan psikolog Rauşan Karimova, "Geçiş döneminde kadınlar çok daha güçlü ve becerikliler, ancak önce onları buna inandırmak gerek" diyor. Binasını belediyeden zorlukla alıp, tamir ettirdikleri merkez dört yıldan bu yana açık ve yaklaşık bin kadınla bağlantı halinde. Burası bir kriz merkezi olmadığı halde çok sayıda kadın, dayak, tecavüz vb. nedenlerle başvuruyor. Bu yüzden de iki aydır bir kriz merkezi açma çabasına girmiş kadınlar. Merkez gönüllülerinden Lvazat, "Daha lezzetli" diye söz ediyor eski günlerden. "Hepimizin işi vardı. Şimdi de kadınların çocuklarını buraya bırakıp iş aramalarına yardımcı oluyoruz", "Komünizm gerçekleşmedi". Burada çalışanların hepsi gönüllü olarak çalışıyor. En çok istedikleri şey: bir sığınma evi açmak.

Hepimizin önceden [illegible] gibi gelirmiş [illegible] Şimdi ise, "Yeterince bilgi sahibi olmadıkları ama sempati duyduklarını" söylüyorlar. Bizleri bir Rus atasözüyle uğurladılar: "Her erkeğin [illegible] kadın!"

işi, maaşı ve evi olması.

Çalışan nüfusun yüzde 49'u olmak önemli bir oran. Bunu birçok yerde gözlemlemek de mümkün. Kazakistan benim ortalıkta en fazla kadın gördüğüm ülkeydi diyebilirim. Evet, kadınlar her yerde. Sokakları süpüren, otellerde, kafelerde, lokantalarda, pazarlarda, müzelerde çalışan, köşe başlarında bir şeyler satanlar hep kadınlar.

Bu biraz da ucuz işgücü demek değil mi? Petrolü kimler götürüyor, devlet yönetiminde kimler var derseniz, "Vallahi ben de kadınım, oralara giremedim," diyebilirim size.

Yine de farklı bir ülke Kazakistan. Almaata sokaklarında neredeyse transparan giymiş kadınlar görüyorum, dönüp kimse bakmıyor. Daha önce İsviçre'ye bir kadın konferansına davet edilip, orada bir gönül münasebetiyle kalmış birisi olarak, bu sefer Kazak erkeklerine bakmamaya ve orada kalmamaya karar verdiğim için sürekli kadınlara bakıyorum, belki benden rahatsız olmuşlardır diye düşünüyorum. Benden değil ama benimle aynı coğrafyadan gelen birilerinden rahatsız olmuş kadınlar. Türkiyeli erkeklerden. Buna da hiç şaşırmıyoruz tabii ki.

Kadınlar her yerde... Müze görevlisi [illegible]

Sokaklarda taksi yok ama hangi arabayı durdursanız para karşılığı bir yerlere gitmek mümkün. Sürekli bir otostop hali yaşıyoruz yani. Yine bir gece, otostopla kaldığımız otele döndüğümüzde, otel görevlisi kadınlar, "Ne olur restoranda oturmayın, odalarınıza servis yapalım," diye yalvarıyorlar. Önemli müşterileri varmış. Biz de kırmayıp bir odada toplanıyoruz. Kırgız, Alman, Türk, Ahıska Türk'ü, Kazak kadınlar olaraktan ve hayatlar dökülüyor ortaya, gözler doluyor, bir yandan da gülünüyor. Sonra dağılıp odalarımıza, yatıyoruz. Ve birtakım "ileri gelen Kırgız erkekleri" olduğunu sonradan öğrendiğimiz o önemli müşteriler, gecemizi zindan ediyorlar; kimimizin kapısı yumruklanıyor, kimimizin oda telefonu çalıyor, ortalıkta bir gürültü, bir sarhoşluktur gidiyor. Yine uluslararası bir deneyim yaşamış oluyoruz böylece kadınlarla!

Dönüş yolunda yanıma bir Kazak kadını oturuyor; adı Feride. Halide Edip'in romanındaki muallim Feride'yi biliyor. "Kadınlar çalışıyor, erkekler içiyor çoğu zaman," diyor Feride; "Kadınlar her işi yapıyorlar ama erkekler şimdi onların yaptıkları işlerde çalışmaktan utanıyorlar." Bir de "Ne üçün," diyor insanların haliyle ilgili, "İyilik lâzım", "Çok okumuş insanlar işsiz ama zenginler parayla diploma alıp iş bulabiliyorlar, kadınların hali ise en zor".

"Ne üçün?" ya da "niçin?" Biz de zaman zaman aynı soruyu sormuyor muyuz? "Kazak dili Türk dilini okşuyor" diyor Kazaklar, benziyor anlamında. Sorunlar da birbirini "okşuyor". Çözümler de birbirini okşarsa eğer, Kazakistan'dan yükselen kadın seslerini daha çok duyacağız demektir.

Filiz Kerestecioğlu

"Hiç değilse var olan haklarımızı koruyalım"

Almaata Kadın Haberleşme Merkezi ve Kazakistan'daki hukuk sisteminin kadınlara değen noktaları hakkında, merkezin başkanı ve bir hukukçu olan Gülsara Tlencieva'yla görüştük.

Merkez nasıl bir ihtiyaçla kuruldu?

En önemli neden, geçiş sürecinde tüm hayat şartlarının, özellikle de kadınların durumunun zorlaşmasıydı. Kadınlara destek olmak istedik. Durumlarının daha da kötüye gitmesinden korkuyorduk. Eski sistemde belirli kuruluşlar vardı; bunlar ister istemez eşitlik politikasını uygulamak zorundaydılar. Ancak sistem değişikliği bir boşluk doğurdu. Artık yardım beklenecek, şikâyet edilecek bir yer kalmadı. O zamanlar erkekler korkardı, kadınlar gidip şikâyet edecek diye.

Nasıl bir eşitlik politikasıydı bu?

Herkesin bir işi vardı. Öncelikle böyle bir eşitlikten söz edilebilir; Eğitim ve sağlık olanakları açısından da durum aynıydı. Aslına bakılırsa kadınlar eskiden de evde çalışırdı şimdi de çalışıyorlar. Şimdilerde bazı erkekler de ev işlerini yapmaya başladılar çünkü işsizler. Kadınlarınsa yükü arttı; büyük bir kısmı ev geçindiriyor, ticaretle uğraşıyor. Ancak kocaları hâlâ şikâyet ediyor, hesap soruyor. Örneğin bazı kadınlar ticaret için Türkiye'ye, Çin'e gidiyorlar, Türkiye'de bu kadınların birçoğu fahişe muamelesi görüyor.

Bu zorluklara rağmen gidip gelmeyi sürdürebiliyorlar mı?

Yine gidiyorlar, çünkü mecburlar. Tabii bu mal taşıma işi aile ilişkilerini çok zorlaştırıyor.

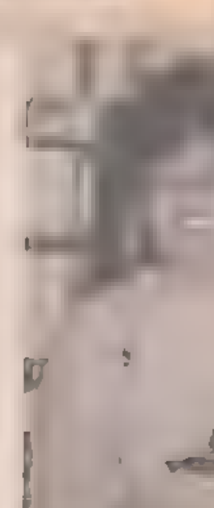

Biraz da hukuk sisteminden söz eder misiniz?

Bizim Medeni Kanun'da malların paylaşımı konusunda tam bir eşitlik var. Uygulamada, örneğin boşanma halinde kadın çocukluysa her şey ona kalır. Bu sosyalizmden kalan bir yasa. Şimdi ocak ayında Ceza Kanunu'nda düzenlemeler getiren yeni bir yasa çıkacak. Bu yasaya göre "Kadınların ekonomik güçlüklerinden yararlanarak cinsel tacizde bulunma" suç oluşturuyor. Fuhuşa zorlama da suç. Fahişeliğin de cezası var ancak, para cezası. "Lezbiyen ilişkide uygulanan şiddet suçu" da düzenlenmiş yeni yasada. Ayrıca suçlunun kadın olması halinde, hangi suçu işlerse işlesin cezası indirilebilecek.

Bizimle karşılaştırılırsa siz oldukça iyi durumdasınız.

Bu, kadınlardan yana bir kanun ancak nasıl uygulanacak bilemiyorum. Ayrıca şimdi birtakım erkeklerin elinde önemli paralar birikiyor. Bunlar daha da güçlenip, bizim lehimize olan yasaları değiştirmeye kalkarlar mı bilmiyorum.

Feminizmin bu sorunlara çare olacağını düşünüyor musunuz?

Buna inandığımız için uğraşıyoruz. Bizim çok aktif olmamız lazım. Hiç olmazsa var olan haklarımızı korumak için. Kazakistan'da kadın kuruluşları henüz çok az. Bence bu toplantının en önemli sonuçlarından birisi çeşitli bölgelerden gelen kadınlarla ve kuruluşlarla bağlantı kurulması oldu. Bu bağlantıları sürdürmeye çalışacağız.

Medeniyet masada başlar, aşk ve evlilik ilişkilerinde biter. Sevgili annemin deyimiyle, "Değil mi ki aynı yastığa baş koyuyorsun."

"İki medeni insan olarak"

Beraberlikleri medyaya malolmuş çiftler ayrılırken gerekli gördükleri yerlere faks çekiyorlar. Bu faksın demirbaş cümlesiyse, "İki medeni insan olarak." Sadece şöhretler değil diğer medeni çiftler de ayrılma nedenlerini açıklarken söze, "İki medeni insan olarak ayrılmaya karar verdik" diye başlıyorlar. Ben içi helyum gazı doluymuşçasına uçup duran bu cümleye hiç bir zaman dokunamıyorum. Yani her ayrılığın arkasından çoğunlukla şöhretlerin yaptığı "İki medeni insan olarak" açıklamasına inanamıyorum. Ayrılıklara inanıyorum ama şu "iki medeni insan olarak" lafı çorap lastiği gibi, bir numara küçük ayakkabı gibi beni sıkıyor.

Medeniyetin ölçüsü benim için çatal bıçak kullanmaktır. Bu nurtopu gibi polemikler doğuracak bir cümle ama, benim için medeniyet çatal bıçak yardımıyla bir bifteği ince ince dilimlere ayırabilmektir. Medeniyet masada başlar, aşk ve evlilik ilişkilerinde biter. Sevgili annemin deyimiyle, "Değil mi ki aynı yastığa baş koyuyorsun." medeniyet asitan gibi uçar. "Biz iki medeni insan olarak" şişeciğinin dibinde de yakası açılmadık küfürlerin, itişmelerin, hakaretlerin tortuları kalır.

İnanın en yakın arkadaşıma sordum. Kendisi iki üniversite bitirmiş, üç dil bilen, bütün klasikleri okumuş medeni bir insandır. Ona dedim ki, sen kocana kızınca hiç "Hayvan" demiyor musun? En medeni arkadaşım elini "oooo" anlamında salladı. Sonra kocasının ona, onun kocasına sıraladığı en dehşetli hakaretleri ve küfürleri doküldü. Şimdi bu medeni arkadaşım ve kocası ayrılmaya kalksalar -ki birbirlerine bir posta hakaret çekmeleri gerekir- biz medeni arkadaşlarına, "İki medeni insan olarak ayrılmaya karar verdik" demeye yüzleri olur mu? Değil mi ki aynı yastığa baş koyuyoruz, hatta daha da ileri gidiyoruz iki medeni insan olabilir miyiz?

Medeniyet yemek masasından kalkınca biter. Aşk ilişkilerinde esamesi (Bunu doğru yazabilmem için Hakkı Devrim olmam lazım) okunmaz. Çünkü insanlar sinirlenebilirler. Sinirlenince ellerine ne geçerse fırlatabilirler. Kocalarına "itoğlu it" diyebilirler. Küfür öğrenmemişlerse masum bir "salak"da aynı vazifeyi görür. Bugünlerde önümüze konulan temcit pilavını yeniden kaşıklıyoruz. sonbahar geldi sarı sarı yapraklar dökülmeye başladı. Sezen Aksu, Ahmet Utlu ayrıldı. Kol kırıldı yen içinde kaldı. En forever magazinciler bile ağızlarından laf alamadı. Kanımca Sezen Aksu ve Ahmet Utlu ayrılık kararını alıncaya kadar, evlilik literatüründe kapışmak diye geçen kavgalara tutuşmuşlardır. Belki iki medeni insan, doğal olarak insan olarak onlar da seslerini biraz yükseltmişlerdir. İki medeni insan olarak birbirlerine "fazla konuşma, bana bak, kes sesini, senin yüzünden" demişlerdir. Onlar iki medeni insan olarak ayrılmaya karar vermiş olabilirler mi?

Medeniyet yemek masasından kalkınca biter, ayrıldıktan sonra başlar. Birbirleri hakkında olumsuz konuşmadıkları için Sezen Aksu ve Ahmet Utlu'ya çatal bıçak kullanmayı bilmeleri üzerine de söyleyebileceğimiz bir şeyi vurgulayabiliriz: Medeni insanlar.

Futbolcu Alpay da eminim çatal bıçak kullanmasını biliyordur. Televolelerin birisinde Alpay, "Medeni bir insan olarak ayrılmaya karar verdim. Avukatım dilekçemi hazırladı" diyordu. Ardından saçıldıkça saçılıyordu. Kendi ölçülerinde o da medeniydi. Herkesin önünde bazı şeyleri konuşup konuşmamak karakter meselesiydi.

Seda Sayan, Mahsun Kırmızıgül ayrılığında kimse, "İki medeni insan olarak" lafını ağzına alamadı. Sahnelerin bu muhteşem ikilisi de çatal bıçak kullanmayı biliyorlar ancak pirzolayı elle yemeyi tercih ediyorlardı. Yalnızca iki medeni insan olarak paravanının arkasındaki hakaretler ve suçlamalar ayyuka çıkmıştı o kadar.

Bir avukat arkadaşım itiraf etti: "İki medeni insan olarak ayrılıyoruz sözüne illet oluyorum. Karşıma geçip bunu söyleyenleri arkalarından teneke çalarak kovalamak istiyorum. Ayrılmaya karar verene kadar birbirlerine yakası açılmadık küfürleri savuruyorlar, benim büroma geldiklerinde iki medeni insan oluyorlar." Anlayacağınız kimse maskesini indirip bu adamı boğasım geliyor, tahammül edemiyorum, gıcık oluyorum diyemiyor da albenili maskesinin ardından iki medeni insan diye başlayan repliğini mırıldanıyor.

İki medeni insan olarak derken bütün evi süpürüp çöpleri halının altında bırıktırır gibiyiz. İki medeni insan diye başlayan terane de görkemli bir halı. Seda Sayan bir şarkısında "Yeter ki sevgilim gerçekçi ol" diyordu. Bu süpürme benzetmesinde de gerçekçilik de çöpleri medyanın üzerine dokmeden bir faraş yardımıyla çöp kovasına atmak oluyor. Ayrılmak, yüzüne kapıları çarpıp içinizden bile olsa küfrettiğiniz kocanızla ya da canı cehenneme karınızla yaşayamadığınız anlamına geliyor. Bunun iki medeni insan olmakla filan ilgisi yoktur. Yazının sonunda aklıma geliyor ama belki dünyayı birbirlerine dar edip de biraz öteye gitmek isteyenler, kısacası ayrılmaya karar veren iki medeni insan, lafın gelişi iki medeni insan olarak ayrılmaya karar verdik diyorlardır. Bunu söyleyen herkes medeniyetin ölçüsü olan çatal bıçağı kullanarak evliliklerini, ilişkilerini, aşklarını çoktan ince ince doğramış mideye indirmiş durumda. Zaten medeniyet de ortalıkta geğirmemek, geğirince özür dilemektir.

Şebnem İşigüzel

Küçük Serçe

Evimde hiç te büyük çaplı sayılmayacak bir tadilat seferberliğine giriştim. Vay sen misin böyle şeylere soyunan... Ağzımın payım fazlasıyla aldım. Bir kere paranla rezil olmak durumu, tam bu. Tomarla para, kumar hastalığına tutulmuşsun da parana salip olamıyormuşsun gibi, ellerinden uçup uçup gidiyor. Ve hayatım, mutluluğunu, sinirlerini, dünya yansa umurlarında olmayan bir takını yabancıların eline teslim ediyorsun. İşlerin, onların merhametine kalmış ve hiçbir acıma duygularının olmadığını, sinir içinde kıvranarak tespit ediyorsun.

Çok saygın bir beyle boya-badana işlerim için anlaştım ve kendisine kaparo verdim. Ertesi sabah "sekiz buçuk, en geç dokuzda gelip işe başlayacağına" söz verdi. Zaten iki gün gecikmişti vs. Evde herşey yığılı, bombok ve ertesi sabah şahıs yok. Öğlen oldu ve akşam; ne bir ses ne bir soluk. "Yani insan bir telefon eder." Kadınların en çok kullandıkları cümle bu mu acaba? Hakikaten bir haber verse, telefonu açıp gelmeyeceğini bildirse, bu denli gergin bir bekleyişle tüm gunumun içine edilmeyecek.

Evde nöbetleşe biri kalıyor ki, çat kapı gelirse... Neyse, yokuş aşağı ağlamaklı inerken, aa dedim kendi kendime. Ben bu korkunç hissi tanıyorum. Aşk acısı! Demek aşk acısı sanarak yıllarımın içine ettirdiğim duygu, söz verdiği halde sırra kadem basan bir boyacıya duyduğum aşırı hiddet ve oraya kitlenme duygusunun tıpkısının aynısıymış. Bir adaletsizlik duygusu. Karşımızdaki insanın size karşı çok düşüncesiz, adaletsiz davrandığına dair duyduğunuz yoğun üzülme ve isyan hali. İçinizde kartopulanarak büyüyen, soluğunuzu kesen, eşşoğlu eşşek bunu bana niye yapıyor diye sizi nefessiz bırakan bir mağduriyet hali.

Yani görüyorsunuz, aşk defterleri topyekûn kapatılınca insanın analiz gücünde akıllara seza bir artış oluyor. Karıncayı karanfile bağlayarak, geçmişinizde yaşadığınız ağır acıklı durumları didikleme yeteneğini tanrılar size armağan ediveriyorlar.

Aşk acısı ayrılıklarda en bangır zangır haliyle yaşanır, bildiğiniz üzre. Ancak bir kavuşamama halinden kaynaklanan aşk acısı, aşk esnasında da bal gibi yaşanır. Adamla birliktesinizdir birlikte olmasına da, bir türlü birlikte değilsinizdir. İnanılmaz bir iletişimsizlik ve "Allahım bu dürzülukleri bana niye reva görüyor" silsilesinin ortasında habire acılar içinde kıvranırsınız. Yani her aşamasında bombok ve zor bir durumdur, haldir, aşk hali.

Ancak milli servetimiz Sezen Aksu, ki biliyorsu-

büyük insan Sezen Aksu

Ayrılık dersimizi de verdi. Vermedi mi yani?

nuz aşk üstüne şarkılarıyla kendini ünlü edip Ege'de kalan gönlünden, Cumartesi Annelerinden, erkekleri çıtır çıtır yemeye uzanan spektrumuna yıllar zarfında ulaştı; bu aşk/ayrılık meselesine de yepyeni bir açılım kazandırdı. Bu kadın o kadar ideal, o kadar samimi, o kadar başarılı ki, hakikaten beni ifrit ediyor.

Dünyanın ve Türkiye'nin bu en çılgın, en içten, en yaratıcı kadım kendine yapıştırılan etiketleri kıvançla taşıyor. Nasıl taşımasın ki? Tüm o etiketler bizzat kendi imalathanesinden çıkma. Türkiye'nin en uzun ve başarılı reklam kampanyalarından biri Sezen Aksu. Ali Kırca ATV ana haberde onu da karşısına oturtup gözleri yaşararak, ya da böylesine bir tanrıçayla konuşuyor olmanın kıvancından ışıyarak, ağırlamıyor mu, diğeri dudaklarım uzata uzata o bitmez tükenmez samimi, esprili, sıcak, düşünceli kadın numaralarını sergilemiyor mu, deliriyorum.

En son yine, yine, yine muhteşem bir gol attı Türk medyasına Sezen Aksu. Ulan bi kere de mağlup ol be! Bi kere de sana, samimiyetsizliklerine, uydurukçuluğuna tapınmasınlar, dedirterek bendenize. Efendim bir "ayrılık rüzgârıdır" esti klişe magazin tabiriyle ve de Ajda-Teoman Demir çifti olsun, Seda-Mahsun çifti olsun ayrıldılar ya. Aman ne çirkin ayrıldılar öyle! Eteklerdeki taşlar döküldü, pis pis konuşuldu, insana dair haller yaşandı.

Oysa popun kraliçesi de, biricik sevgilisi -kocası yazmaya elim varmıyor, öylesine "değişikti" ilişkileri- Ahmet'inden ayrılmadı mı aynı zamanda? Bu büyük sevda sonlanmadı tabii ki, hiçbir defter dürülemez Sezen Aksu süpermarketinde; noktalı virgüllenmedi mi? Ama yalnızca ayrılmadı elbette bu muhteşem kadın. Aynı zamanda bize ayrılık nedir ne değildir, ne olmalı ne olmamalıdır onun en babasından dersini verdi. Allah başımızdan eksik etmesin. Bu hayat okulunda onun bu asalet, tevazu, yeri gelince sessizlik yeri gelince ifşaat, cömertlik, ayrılık, sevda ve nice nice konularda derslerini almasak halimiz bütünlemeci Nezahat'lerden beter olacak.

Köşe yazarları kaleme kuvvet, öv öv bitiremediler naylon gül, lahmacun kokulu kadın Seda Sayan'a karşı, küçük burjuva "eğitimci" ana babanın bu nadide kızının ayrılırken gösterdiği mahir zarafeti. Ben şahsen Seda Sayan'ın dobralığım, gerçekçiliğini, Mahsun'un kendin pişir kendin ye palavralarını yüzüne vurma arzusuyla kendinden geçmelerini son derece anlaşılır ve şahane buldum.

Sezen Aksu öylesine bir sahtecilik iptilasından mustarip ki, boşanmanın gerçekleşmesinden bir hafta önce "Ahmet'le tüp bebek yapmayı arzuladıklarını muştulamıştı bizlere! Ayrılıktan bir ay önceki hem konser hem hep-aynı-teraneler stand-up'mda en az yüz yirmi yedi tane "Ahmet" "kocam" "bu uzun adam" "Ahmet'le biz" esprisi sallayan sanki o değil de, ninemdi. Sonra *Radikal*'de ufacık bir haber gördum. Borsada onun parasıyla oynayıp kaybetti diye mi ayrılıyormuş kocasından? Hayır, asil kadın cevaplamıyor. Demek ki ciddi bir "para" meselesi var bu ayrılığın bir cephesinde.

Sonra Ahmet, kullandığı "eski" BMW'nin anahtarlarını evinin kapısına bırakıyor. Tesadüf bu ya, Sezen Aksu içerde *Şamdan* tayfasıyla oturmakta ve ayrılık üstüne feylezofik laflarını döndürmekte.

Hüngür hüngür ağlıyor bu kapıdaki anahtarlara. Allahtan içerde *Şamdan* ekibi hazır nazır da, bu gözyaşları boşa gitmiyor. Hoş her daim etrafında en az yirmi kişiyle soluk alıp verdiği anlaşılan Ana Kraliçe, trupuna sergilerdi en kötü ihtimalle ne denli yüreğinin yandığını.

Ahmet Utlu noterden onu ve bunu da eski karısına devrediyor. Devrediyor ki cümle alem paragöz herifin tekiydi diye düşünmesin hakkında. Adam "kâşif" biliyorsunuz. Ve dünyanın Club Med tarafından keşfedilmemiş yeri kaldı sanki, habire gidiyor geziyor, harikulade orijinal gözlemlerini belgesel adı altında ATV'ye vs. kakalıyor. Pakistan-Hindistan-Nepal yolunda geçen inanılmaz maceralarım ben derin bir hayretle izlemiştim, demek böylesine ilginç topraklarla ilgili bu kadar sıkıcı ve sade suya tirit çorbası bir program yapılabilirmiş diye.

Tesadüf bu ya, tanışmalarına vesile olan Sezen Aksu yazısını da bir gazetenin Pazar ilavesinde okumuştum. Belagat sanatına hakimiyeti, söz dağarcığının zenginliği ve kıvrak üslubuyla... soluk kesiciydi. Yani biz bu "gazetecinin" ne adını ne sanım duymuştuk bu evlilikten önce. Ne denli orijinal, özgürlüğüne düşkün, şahsiyetli bir adam olduğunu bu evlilik sayesinde belledik. Aslında ne adamın suçu var, ne kadının. Onlara bu yalan yanlış rolleri biçip hayat perdemizde mütemadiyen oynatan dürzülere kızmalıyım. Ama Sezen Aksu yıllardır baş rolünü oynadığı bu bezdirici dizinin inanılmaz hırslı senaryo yazarı aynı zamanda. Yani "masum" bir medyanın yarattığı imaj meselesi söz konusu değil. Zaten böyle bir "durum" yok gerçek hayatlarda. Bir nevi Sakıp Sabancı. İkisi de aynı vampir tarafından ısırılmış gibi ordan oraya koşarak kendi promosyonları için başı gözü dağıtmaktalar. Bu kampanyayı satın alanlar asıl ifrit olunması gerekenler, diyecekseniz; hiç merak etmeyin onlara da acayip ifrit oluyorum.

Bu asil ayrılık hikâyesi, acılarını içine gömmeyi bilen üstün insan hikâyesi bu dizinin son izlediğimiz bölümüydü de, daha dizinin ortalarındayız. Sezen Aksu Goran Bregoviç'in katkılarıyla Avrupa kapılarında, Sezen Aksu bir yıldız daha yarattı, bir Sezen Aksu bestesi daha, Sezen Aksu ağladı ve ağlattı, Sezen Aksu televizyon için dizi hazırlıyor... Yani kadın kahramanı bu şişirilmiş romanın, daha nice maceraya hazır, iştahla bekliyor. Bu iştah baş döndürücü ve ders almak için gözlemleyelim bari. Vay, nasıl baş öğretmen ama!

Perihan Mağden

Yeraltında bir mevsim:

Nico'nun öyküsü

"Nico, sen kimdin? Ellili yılların en tanınmış modellerinden Christa Paffgen'in kozasından çıkan lanetli kelebek mi? Yoksa iki ayrı karede yaşayan ve çok kere ölen onlarca kadından yalnızca biri mi?"

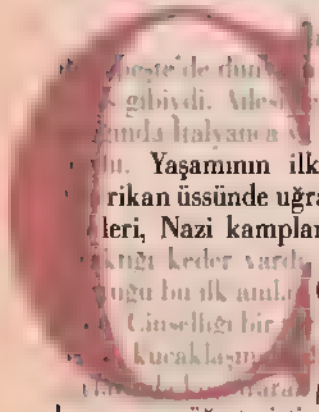

[illegible]'sta Paffgen Ekim 1938'de [illegible] geldi. Avrupa kıtası içine iş- gibiydi. Ailesi Almanya'da yaşamaya baş- [illegible]nda İtalyanca Fransızca dahil yedi dil bili- yor. Yaşamının ilk anılarında yoksulluk, bir rikan üssünde uğradığını iddia ettiği tecavüzün leri, Nazi kamplarında ölen babasının geride ktığı keder vardı. Kimi zaman yalanlarla ko- ğu bu ilk anıla O'nun peşini hiç bırakmava- cezalandırma biçimi gibi gö- kucaklaşm kaçacaktı. Kuzeniyle tren [illegible] geçirdiği günler O na "uzak" kavramını öğretmişti. Trenler gelir, trenler gider. Geride uzaklık kalır. O, bu uzaklığı çevresindeki dünyalıklarla kurduğu ilişkiye ekledi. Bir gün geldi geçmişinden de uzaklaştı.

Christa'nın günleri, Ostergaard adlı modacıyla tanışmasından sonra aydınlandı. On altı yaşındaydı, incecik dal gibi bir sarışındı. Gizemli bir çekicilik vardı yüzünde. Kısa sürede Berlin'in en ünlü modellerinden biri haline geldi. Paris'te Coco Chanel'le çalışmaya. İtalya'da Cinnecita'da Fellini'nin Dolce Vita'sında rol almaya varan bir yoldu önünde uzanan. İlerde bir gün arkadaşlarına, Chanel'le anlaşamadığını, O'nun tacizlerine maruz kaldığını, Fellini'nin de kendisini tembelliği yüzünden kovduğunu anlatacaktı. Kısacası Christa'mız "tap modul"dı ama moda ve film dünyasını bildik anlamda kendine taptırmadı. O yılların erkeklik simgelerinden Alain Delon'dan bir oğul dünyaya getirdiğinde daha virmi dört yaşındaydı ve şimdiki Naomiler in, Claudialar'ın yatırım duygusundan uzak, futursuz bir kadındı. Delon da böyle bir kadına çok fazla prim verecek değildi ya, çocuğunu reddetti; bir kere görmek bile istemedi. Buna karşılık Alain'in annesi bebek Ari'nin bütün bakımını üstlendi.

Christa Paffgen'e de podyumları ve moda dergilerini doldurmak düşüyordu. Altmışların deliler kenti New York'ta bir ajansta çalışmaya başladı. O günlerde kendisine (ve bütün öteki podyum kızlarına) verilen amfetamin haplarına alıştı ve eroine varacak madde serüvenine daldı. Artık Christa'ya hoşça kal demenin tam sırasıydı.

Kadınlar için pek şaşırtıcı değil kendine hoşça kal demek. Kâh baskı altında yapıyoruz bunu, kâh yaşadıklarımızdan sıkılarak, bezerek. Bazen değişim, dönüşüm adı altında. Bazen yeni bir ad, bazen başka bir kent, bazen de en kolay yoldan yeni bir saç kesimiyle. Ama çoğunlukla yürek dolusu bir kırgınlıkla. Christa Paffgen de karanlık ormanın bir köşesinde eski bir sevgilinin adını giyinip yürümeyi sürdürdü. O artık Nico'ydu.

Nico'nun gönlünde yatan aslan; modellik değil, "müzik"ti. Bolling Stones grubundan Brian Jones'la birlikteliği aslanla arasını ısıttı. Bob Dylan'la tanışması ise bir dönüm noktası oldu. Bob Dylan'ı ve şarkılarını çok seviyor ve O'nun çevresinde olmaktan mutluluk duyuyordu ama yine bir yol ağzına gelmesi uzun sürmedi. Şair Gerard Molonga'nın aracılığıyla dönemin en ilginç simalarından Andy Warhol'la tanıştı. Warhol kampını "tercih etmesi" sonucunda Dylan'dan koparak Factory ortamına girdi. Bir yaratım fabrikasıydı Factory. Her şey Warhol'un yönetimindeydi. Nico da Warhol'un açtığı yolda, gösterdiği amaçta kendi şarkılarını söylemek isteğini rafa kaldırıp Velvet Underground'a karıştı.

Velvet öyküsü benim için çok sevimsiz. Bir topluluk düşünün; çarpıcı sözleri olan şarkıları var, bir yaratım uzmanının Fabrika'sına yerleşip, patlamaya hazırlanıyor. Başında liderlik tutkusundan kırılan Lou Reed derler bir solist. Reed'le çatışan yetenekli basçı John Cale. Warhol böylesi bir kurtlar topluluğuna Nico'yu ekledi. "Karizmatik etken" niyetine. Nico toplulukla sahneye çıkıyor. Beed'in üç büyüleyici bestesini seslendiriyor ve kalakalıyordu. Velvet'e karışamamıştı, iki etkin elemanla da sevişiyordu ama hiç bir yere ait değildi. Sürekli itildi kakıldı sahne iktidarı savaşında. Mikrofonunun bozulması gibi, eşek şakaları cinsinden oyunlarla sabote edildi. Nico için paranoyalar, kâbuslar, maddelerle ve bir yönlendirmeler mekânıydı Fabrika.

Altmışların sonlarına doğru, deneysel sinemaya ağırlık vermeye başlamıştı İmparator Andy Warhol. 1966'da *Chealsea Girls*'ü çekti. Türkçe adıyla Chealsea'li Kızlar, önemli bir ticari başarı kazandı. Filme unutulmaz görüntülerinden birini veren de Nico'ydu. Nico filmde gözyaşları içinde görünüyordu. Ağlıyordu gerçekten. Oyunun sınırları içinde, ama gerçekten. Velvet'ten atılmış, içki ve eroin yüzünden formunu kaybetmiş ve oğlu Ari'yi eroine kendi eliyle alıştırmış lanetli bir kadındı O, artık. Tek istediği "kendi şarkılarını söylemek"ti. Orman giderek ısızlaşıyordu.

Nico, çok sevdiği dostu ve kendi gibi Velvet'ten

Albümleri

Chealsea Girl (1967). *The Marble Index* (1969), *Desertshore* (1970), *The End* (1974), *June 1, 1974* (1974), *The Drama of Exile* (1981), *Do or Die* (1983), *Camera Obscura* (1985), *The Blue Angel* (1986), *Behind The Iron Curtain* (1986), *Peel Session* (1989).

Reed'in hışmına uğrayarak atılan John Cale'in yardımlarıyla solo albümler doldurmaya başladı. Kendi şarkılarının yanı sıra Doors'un *The End*'ini ve Reed'in bir kaç bestesini seslendiriyordu. Alman aksanlı İngilizcesi, derinden gelen boğuk sesi, gotik rock'a yakınlaşan tarzıyla buldu "kendi şarkılarını." Seksenlerde İngiltere'ye Manchester'a yerleşti. Orada tanıştığı bir kaç müzisyenle Doğu Bloku'nu da kapsayacak bir turneye girişti. Bu dönemde O'nun arkasında klavye çalan James Young, bir gün Nico'lu zamanları anlatan bir kitaba imza atacaktı. Minübüs arkalarında, uzun yollarda, beş parasız geçen konser günleri Nico'nun yalnızlığını iyice açığa çıkaracaktı. Radyo programları ve konser afişlerinde, O hâlâ Velvet ve Warhol anılarıyla tanıtılıyordu. Oysa yeraltında, punkların, istedikleri yere gitmeyi düşleyenlerin dehlizlerinde Nico bir tanrıçanın adıydı. Şiirsel bir duyarlılıkla yazdığı şarkılarıyla yalnızları ve "tutunmamışları" cezbeden bir tanrıçaydı bu. Ünlüydü ama çok sevilen biri değildi. Oğlu Ari'yle arasındaki güçlü bağ bile eroin ve "dışardalık"la örülüydü. Konserlerden kazandıklarıyla doyuyordu. "Ben dinleyici için şarkı söylemiyorum," demişti bir akşam. "Mümkün olduğu kadar yalnız kalmak istiyorum." Ama korkutucu bir yanı vardı yalnızlığın. İtalya'da bir diskoda verdiği konserde, izleyicilerin sıkıntıdan patladıklarını gören DJ, bir Micheal Jackson şarkısı çalarak, Chealsea Kızı'm bir kenara savurmuştu. James Young, Nico'yu ilk kez o zaman umutsuz ve yıkılmış gördüğünü anlatıyordu kitabında. Trajik şarkıları ve doğaçlamayı sevdiğini, notalardan hoşlanmadığını anlatan bir kadının müziği Micheal Jackson kuşağına ağır gelmişti. Plastik marifetler devri seksenler, Nico'ya karşı hiç sıcak davranmıyordu. O'nun çok sevdiği Lenny Bruce gibi hesapsız, kuraldışı ve öz yıkımcı kahramanlar tarihe karışmıştı. Thatcher'in rüzgârları yaprakları savuruyordu.

Nico'yla o günlerde tanışmış birini biliyorum. Bir arkadaşının sevgilisi bu insan. Gezgin bir İngiliz. Bir gece barda tanışıyor Nico'yla. "Hiç eski fotoğraflarına benzemiyordu. Ama dikkat çekici, ince ruhlu bir insandı," diyor. "Andy'nin baskıcılığından söz ederdi. Bir de Musevi olan Lou Reed'in kendisini Almanlığından dolayı sevmediğinden. Ama Reed'in derdi kıskançlıktı herhalde." Bu tanışıklık, Nico'nun son altı ayında gerçekleşmiş olmalı. Yani O'nun eroini ve alkolü bıraktığı, sağlığına kavuşmaya başladığı donemde. Nico son günlerini çok sevdiği İbiza adasında, bisikletiyle turlayarak ve dinlenerek geçirdi. 18 Temmuz 1988 günü bisikletten düştü ve beyin kanaması geçirerek yaşamını noktaladı. Yaşamı boyunca evi, arabası, nikâh yüzüğü, hatta tek bir plağı bile olmamış, mülksüz, hesapsız bir kadın için traji komik bir noktalama biçimiydi bu. Noktalama işaretlerini (bilerek mi yoksa?) hep yanlış kullanmıştı. Oliver Stone'un faciası *Doors* filminde görülen "asılgan fıstık" değildi O. Kendi kimliğini kendi çıkarmış biriydi. İki kez, iki ayrı karede hem de. Leonard Cohen gibi adamları kendisine aşık etmiş, Jim Morrison'un başını döndürmüştü ama şu yaşam öyküsüne bakarak O'nu bir kaç erkek adının arkasında anmak düşünülebilir mi? Düzenle barışmayıp, çocukluğunun trenlerine asılı kalması, süs bebek gibi yaşamak varken, sokaklara çıkması, kadın acılarından yoğrulup, kimi zaman "erkek olarak dünyaya gelmeyi" dilemesi ve en önemlisi geride bıraktığı ondan fazla solo albüm ile zihinlere ilişmeli. O'nun bütün düşleri, geçmişiyle ilgili yalanları, bulanıklığı kendineydi. Kendi şarkılarım söyledi Nico. Kendi şarkılarım söyleyen, karanlık ormanlarda deliler gibi yalnız dolaşan ve hiç bir tarifeli trene yetişmek istemeyen kadınların işinin zor olduğu bir dünyada.

Gamze Deniz

Oyun bozanlar

Yaşamını İngiltere'de sürdüren ressam Didem Ünlü de psikolojik açılımlara sahip resimlerinde bize, özellikle de biz kadınlara çok bildik gelen konuları başka bir düzleme taşıyarak ele alıyor.

"Karanlık bir gecenin geç vaktide kalkıyorum. Herkes her geceki uykusunu uyuyor. Ev soğuk. Çok sessiz davranmaya özen gösteriyorum. Günlerdir biriktirdiğim ilaçları avuç avuç yutuyorum. Kusmamak için üzerine reçelli ekmek yiyorum. Genç bir kızını. Ölü gövdemin güzel görünmesi için gün boyu hazırlık yapıyorum. Sanki güzel bir ölü gövdeyle öç almak istediğim insanlar var. Karşı çıkmak istediğim kurallar var. Bir haykırış!"

Tezer Özlü, hayatı daraltan, sığlaştıran değerleri, özellikle de küçük burjuva dünya değerlerini kendi hayatından yola çıkarak, çıplak bir gerçekçilikle anlattığı *Çocukluğumun Soğuk Geceleri*'nde, deliliğin eşiğinde kâh intiharın peşinden giderek, kâh "gitmek" isteğiyle bir yerden bir yere giderek; evlerin, okulların, hastanelerin, sevgisizliğin, boyun eğmenin, korkunun, aşkın, politikanın, kuralların, dayatılan. özgürce yaşanamayan herşeyin koridorlarından çıkıp geniş düzlüklere çıkmanın, hayatın özünü kucaklamanın özlemini dile getirir. Bu anlamıyla onun yapıtlarında bir karşı duruş da biçimlenir.

Kadın sanatçıların çoğunun yapıtlarında bu karşı duruşun izleri surulur. Yaşamını İngiltere'de sürdüren ressam Didem Ünlü de psikolojik açılımlara sahip resimlerinde bize, özellikle de biz kadınlara çok bildik gelen konuları başka bir düzleme taşıyarak ele alıyor. Çocukları ve çocuk oyunlarını kullanarak, dünyayı bize dar eden yabancılaşmayı ve sahteliği, yer yer insanı irkilten, ürküten tonlamalarıyla ve ifadeleriyle çarpıcı bir biçimde dile getiriyor.

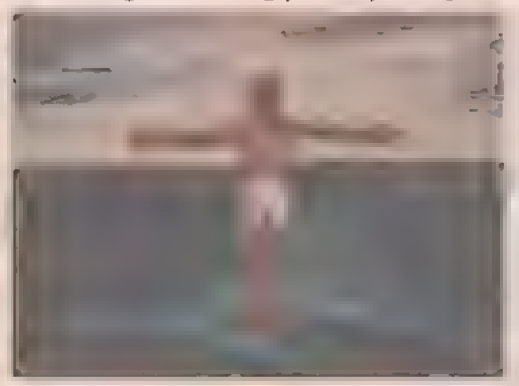

Onun çocukları, bir oyun yeri, bir luna park, eğlendirici olandan çok dramatik olanı vurgulamasıyla tam da bir maskeli balo sayılabilecek dünyada varoluşlarının altında ezilmiş olarak yerlerini alıyorlar. Yerlerin göklerin buluştuğu ama insanların bir türlü birbirleriyle buluşamadıkları bu panayır yerinin sonsuz kırlarında kollarını iki yana açmış duran çocuk, bir çocuk değil de bir insan figürü olsaydı, böylesine ezici ve burkucu bir anlam taşır mıydı bilemiyorum. Tenlerinin renkleri giysilerinin sınıfsızlığıyla (çünkü onun çocuklarının hemen hepsi don gömlekle gezmekte) dünyanın her yerine ait olabilecek bu çocuklar, evrensel bir yaranın üstüne tuz döker gibiler. Didem'in, bir kadın bakışının-anneliğin sınırlarıyla örtüşmekten çok ötesinde, sanki kendisi de o çocuklardan biriymiş duygusunu veren çeukları bir "ağırlık" taşıyor. Bu duyguyu güçlendiren, resimlendiren. resimlerde kullanılan "metalik" soğukluk taşıyan renkler ve bu renklerin kurduğu atmosfer. Sıcak gün ışığını değil de soğuk ayışığı renklerini ve bir anahtar kavram olarak "ay"ı resimlerinde sık sık kullanan Didem, çocuk oyunlarını sergileyişi ve alımlayışıyla da çocuklara bir "ağırlık" yüklüyor. Onun hiçbir hafifliğe sahip olmayan (varoluş açısından) figürleri donuk ve katı bir gerçeklik olarak duruyor tuvallerde. Ovunları sirk oyunlarını, dövüş-kavga sporlarını andırıyor. Kocaman bir sessizlik içinde belirsiz bıraktığı yüzler kendi hiçliğiyle karşılaşmış insanın duyduğu tedirginliği ele veriyor.

Onun resimlerinde dilsel, bedensel ve ruhsal insani yanlarla beslenen oyuna, daha baştan ve kökten olumsuz bir anlam yükleniyor. Oyunlar üzerine kurulu bir dünya zaten rollere ve kurallara yazgılanmıştır. Didem ise aslında bir "oyunbozan." O kopma bölgelerinin alanlarında dolaşıyor ve "nanik yapıyor." Bu afacanca yapılan bir nanik değil kuşkusuz.

Onun çocukları yaramazlık yapan değil, neredeyse öç almak ister gibi bir acımasızlıkla bu dünyayla cenk eden çocuklar ve hayatın kıyısında duruyorlar. Bu nedenle de sevimli değil, iç burkan ve düşündüren, yalnız ama güçlü çocuklar onlar.

Filiz Ozdem

Dario Fo ve Franca Rame

Her türlü iktidara karşı

Yıllarca tiyatronun ve politikanın aktif militanı olmuş iki sanatçı. Eserleri ezilenlerden yana, tabii kadınlardan da. Dario Fo, bu yıl Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Dario Fo, yarım asra yaklaşan tiyatro yaşamında, ürettiği oyunlar aracılığıyla her türlü iktidara, adaletsizliklere, haksızlıklara, soygun düzenine, din sömürüsüne fars oyunlarıyla tepki veren bir sanatçı... Çağdaş bir meddah. "Geleneksel Halk Tiyatrosu" biçimini kullanarak, İtalya'da büyük yığınlara ulaşabilmeyi başarmış, bu geleneksel yapıyı çağdaş bir yorumla yansıtmada başarılı olmuştur. Fo, insani değerler açısından yapılması, söylenmesi gerekenleri her koşulda yolunu ve formülünü bularak söyler ve yapar. Sahnesinden iktidarlara ülke ve dünya barışı için mesajlar yollar. Tiyatrosunda halkın dili konuşulur; sevgi, cesaret, insan onuru, şiddet, açlık, savaşlar, uyuşturucu, bastırılmış cinsellik konuşulur. Fo ve karısı Franca Rame yıllarca tiyatronun, politikanın aktif militanı olmuş iki sanatçıdır. Yaratma mücadelesini beraberce sürdürürler. Hiç bir sansür ve engel onları yıldıramaz. 1973 yılında üçüncü kez ayrı bir tiyatro oluşumuna giderler. O yıllarda politika herşeyin önüne geçmiştir... Franca, tiyatro da oynamadığı zamanlar, politik aktivitesini sürdürür. 1977'de İtalya'da feminist hareketin çok sıcak yaşandığı sırada, Franca tek kişilik kadın monologları ile sahnededir. Sadece sahne de değil; meydanlarda, çadırlarda, fabrikalarda yüzlerce kez oynar... Franca, artık kadın oyunları ile bir bütündür. O tarihten sonra, günümüze kadar bu oyunlar oynanır... Oyunların fikri Franca'nındır. Bu kadınlarla konuşur, onlardan malzeme toplar ve soma bunu Dario'ya aktarır. Önce Dario'nun kaleme aldığı bu oyunlara daha sonra Franca da imzasını atacaktır... Hep yaşanan gerçek durumlardan yola çıkılarak oluşturulan oyunlarda kadının kürtaj sorunu, bastırılmış cinselliği, toplum tarafından aşağılanışı, hapishanede yaşadığı şiddet ve işkence, geri bıraktırılmış toplumlarda kadının kimliksizlik sorunu hep birer birer karşısına çıkar seyircinin... İtalya gibi Vatikan'ın ve Katolik dininin çok baskın olduğu bir toplumda bu oyunların sahnelenmesi; kadın cinselliğinin, erkeğin iktidarının hicvedilmesi çokça tepki alır... Ama Fo ve Rame "çizme"yi baştan aşağı dolaşır, turneler yapar ve yaşamında hiç tiyatro seyretmemiş Sicilyalı, Sardunyalı kırsal kesim kadınlarına ulaşmayı başarırlar. İşte oyunlarından birer örnek:

Tecavüz: (Franca'nın 1977'de siyasi cezalandırma diye tanımladığı, yaşadığı bir olay)

"Taş gibiyim. Bir sonraki içime girdi şimdi. Bunun hareketleri daha da kararlı. Korkunç bir acı duyuyorum... 'Kıpırda orospu!' Süveterimi kestikleri jilet birkaç defa yüzümde dolaştı. Beni kesip kesmediğini hissetmiyorum. 'Tad ver bana!' Şimdi sıra üçüncüde. 'Kıpırda orospu!' Kanım yanaklarımdan kulaklarıma doğru yayılıyor. Bu hayvanların gövdemde haz duyduklarını hissetmek korkunç..."

Yalnız Kadın: "Ben çocuk gibiymişim, onun beni koruması gerekiyormuş... Ya ondan nasıl korunacağım? Döver, soma da sevişmek ister. Evet sevişmek. Benim isteyip istememem onun umurunda olmaz. Hep hazır olmalıyım, nescafe gibi... Yıkanmış, parfümlenmiş, tüyleri alınmış, sıcak, kıvrak, istekli ama suskun... Yalnız arada ufak çığlıklar atmalıyım, çok zevklendiğimi belli etmek için... Oysa ben hoşlanmıyorum, hiç bir şey hissetmiyorum..."

Fo'nun oyunları hareket, dinamizm, renkler açısından olağanüstü bir performans ve profesyonellik gerektiriyorsa da, amatörler için de deneme el kitabı niteliğindedir. Bu iki usta sanat insanının yapıtlarını dilimize kazandırmak, onları insanlarımızla buluşturmak düşlerimin en büyüğüydü. İtalya'daki öğrencilik yıllarımda kendilerini izleme olanağı bulmuş soma oyunlarını okuyarak onlarla daha yakından tanışmıştım. Özellikle kadın oyunlarını izlediğimde boğazıma bir şeyler düğümlenmiş, beynimde binlerce soruyla salondan ayrılmıştım. Kadın, daha sonra da kadın sanatçı olmanın onuru ve keyfini bana ilk yaşatan bu iki ustanın oyunlarıdır. Sanat yaşamımda onların kararlı çizgileri her zaman yol gösterici olmuştur. Bu nedenle çevirilerimle Dario Fo ve Franca Rama'ya teşekkür etmek istedim. Bunu kendi dillerinde bir kez daha yineliyorum: "Grazie mille a Darıo Fo e Franca Rame."

Füsun Demirel

Yarın Olacak

"...Kalbimi dört kez bıçakladılar. Beni parçalamak istiyorlardı. İlk bıçak darbesinde bağıramadım, ama iniltiye benzer bir ses çıktı, beni sersemletmek için yüzüme bir şey fırlattılar, belki eterdi ama onları görmeyi başardım..."

...Ve mahkûm İgmar Moeller... İnsan hakları savunucusu Almanya'da Stammheim Cezaevi'ndeki toplu kıyımlardan sağ olarak kurtulan tek mahkûm. Daha sonra yaşadıklarını savunma avukatına anlatır.

"...Adı Ulrike. Soyadı: Meinhof. Cinsiyeti: Kadın. Yaşı: 41. Evet evlendim. Sezaryen doğumlu iki çocuğum var. Evet eşimden boşandım. Mesleği: Gazeteci. Milliyeti: Alman..."

Medea

"...Batır umutsuz Medea, batır demiri çocukların yumuşak etine... kanıyor... tatlı kan akıyor... Onların bu vücudun birer parçası olduklarını unut yüreğim... Kanıyor... Bağırdıklarında sakın titreme"...

...Ve Medea, kendisini, genç âşığı ile terk edip giden kocasını cezalandırmak için çocuklarını öldüren bir annedir.

Akıl Hastanesindeki Bir Fahişenin Monoloğu

...Ve milletvekiliyle arkadaşlarının tecavüzüne uğrayan bir fahişe... Ve bu olayın öcünü almak isteyen kadınlar... Akıl hastanesinin diğer kadınları... Ve bir kadın doktor: "Öç almak işe yaramaz, örgütlü mücadeleyle arkadaşlar. Politikayla kazanılır, öç alarak değil"... Öç kimin umurunda diyordu hepsi. Biz politik bir eylem yapmak istiyoruz. Ertesi akşam kentte bir yangın çıkar. Milletvekilinin bürosunun bulunduğu bina yanar. "Kundakçılık" der televizyon. Hastalardan biri de "Politik bir eylem" der. Diğerleri de "Politik bir eylem" derler. Genç doktor hanım sessizce bir durur ve şöyle der; "Evet politik eylem."

Alice Harikaları Olmayan Diyarda

"... Uç Alice uç... Nereye uçuyorsun ama? Neden uçuyorsun? Yine düşüyorsun... Yuvarlanıyorsun... Uç bir kez daha... Alice sen artık bir çocuk değilsin..."

Aliceler tüketim toplumlarında bacak, göğüs, kalça, delik gibi şeylerden oluşmuş bir varlık olarak algılanırlar. Aliceler yalnızdır. Cinsel sorunları, tabuları, metalaştırılmaları ile başbaşadırlar. Aliceler tüketim toplumunun bant sistemine sokulurlar. Bant sistemi onları yeniden yaratır. Oradan kurtuluş yoktur; "...İşte sertleştirici krem, hızlı tüy dökücü, yirmi dört saat kalıcı deodorant, zayıflatıcı tablet, doğum kontrol hapı, kepek önleyici, kaka düzenleyici... Ve daha neler neler... Al haydi bayan servise hazır! Güzelsin, özgürsün, gençsin, modernsin, özlenensin, arzulanansın, asetiksin, sterilizesin, seksisin... Ne a.sın!..."

Açık Aile

Antonia: Eh, açık ailenin dezavantajları olduğu da söylenebilir, birinci kural: Açık ailenin yürümesi için tek tarafın açık olması gerekir, erkeğin tarafı! Çünkü açık aile iki tarafından da açıksa cereyan yapar.

Adam: İşte söyledin ben seni bırakıncaya kadar her şey yolundaydı. Seni kullanıyorum, terk ediyorum, çürüğe çıkarıyorum, ama birileri seni ele geçirmeye kalkışırsa! Eğer bir orospu çocuğu karının hâlâ büyüleyici olduğunu söyler, onu arzular ve ona değer biçerse öfkeden çıldıracak bir sebep var demektir. Üstüne üstlük, onu ele geçirmeye çalışan bu kişi daha zeki, daha esprili, çok diplomalı, demokrat biri olursa...

"Açık Aile", açık ikililerin sorunlarını anlatan Antonia'nın öyküsünde durum umutsuzdur. Çünkü "Açık Aile" tıpkı kapalısında olduğu gibi işlemez bir kurumdur.

Güneş Kadını'nı çeviren güneş kadını çevirmen Sevgi Tamgüç:

"Çeviri benim hayatım!"

Son günlerde kitapçı raflarında iki ilgi çekici çalışma göze çarpıyor. Türkiye'nin en kapsamlı söylenbilim sözlüğü denebilecek Mitoloji Sözlüğü (Sosyal Yayınlar) ile Paule Salomon'un cinsler savaşı konusuna çözümler getirdiği çalışması Güneş Kadını(Pencere Yayınları). Her iki kitap da bir kadın çevirmenin emeğiyle Türkçe'ye kazandırıldı. Bu iki kitabın yanı sıra pekçok yabancı yapıtı dilimize aktaran çevirmen Sevgi Tamgüç ile yaşamı, yazın piyasası ve tutkuyla sevdiği işi üzerine konuştuk.

Nasıl başladı çevirmenlik?

Taa orta okul günlerime dayanan bir istekle. Rahmetli çevirmen Atilla Tokatlı'nın kızı bizim sınıftaydı. O zamanlar hep konuşurduk, ben çevirmen olmayı hayal ederdim. Ama orta okuldan sonra okumak istemedim. Bir süre Dame De Sion'da, bir süre de Şişli Koleji'nde okumuştum. Ailem ise çalışmama karşıydı. Ben de gizlice yarım günlük bir dergi işi buldum. *Sağlık Alemi* dergisinde satış ve tanıtım elemanlığı. Cağaloğlu ortamıyla da o şekilde tanıştım. Bir ara düzeltmenlik yaptım. O günlerde çevirmenler şimdiki gibi kolay iş alamıyorlardı. Yüksek öğrenim görmüş, iyi dil bilen insanlar çeviri alabilirlerdi. Ben de gençtim, birikimim fazla değildi ve uzun zaman çeviri işi aradım. Yaş on dokuz. Orhan Suda'dan ilk çevirimi aldım. İspanya İç savaşı ile ilgili bir kitaptı bu. Ama yayınlanmadı. İlk yayınlanan çevirim *Barbiana Öğrencilerinden Mektuplar* adlı kitaptı ve Gözlem yayınlarından çıkmıştı. Hoş bir kitaptı, beş baskı yaptı. Eğitim sorunuyla ilgiliydi. İtalya'da bir papaz okula gitmeyen çocukları eğitiyor. Bu çocuklar da eski öğretmenlerine mektup yazıyorlar; "Bizi köy çocukları geri zekâlıdır anlayışıyla okullardan attınız. Ama Papaz Lorenzo sayesinde bu günlere geldik" diyorlar. O kitaptan sonra arkası geldi. Yetmiş dört yılından bu yana on iki, on üç kitap çevirdim. Basılmavanlar, yayınevlerinde kaybolan kitaplar da var. Bu güne kadar rekor Jack London'da. O'nun iki kitabını çevirdim. Çevirilerim arasında en çok sevdiğim ise, yayınevine de kendim önerdiğim, Romain Gary'nin *Polonya'da Bir Kuş Var*'ı...

Peki bu güne kadar yalnızca kitap çevirerek geçinebildin mi? Merak uyandırıcı, piyasanın şartları ağır çünkü.

Aslında tek istediğim yaşamımı çevirmenlikle sürdürmekti. Ama bu yayıncılık piyasasının ödeme şartlarında pek olanak yok. Sekreterlik yaptım, anketörlük yaptım, ansiklopedi maddeleri çevirdim, çeşitli kültür dergilerine çeviri verdim. Bir ara ilginçtir, Broy'un En İyi Çeviri Masal ödülünü almıştım.

Çevireceğin kitapları seçme şansın var mı?

Geçmişte çevireceklerimizi daha rahat seçerdik. İlişkiler daha sıcaktı. Şimdi mozaiğin renkleri arttı. Her yayıncının bir politikası var, bunun dışına çıkmak istemiyor.

70'lerde, 80'lerde nasıldı yayınevleri?

Ajitatif kitaplar basmaya yöneliyorlardı. Onlar bana daha yakın yapıtlardı. Coşkuluydular. Şimdi o ateş yok oldu sanki.

Çevirmenlerin çalışmaları nasıl etkilendi değişimden?

Öncelikle bazı yayınevlerinin güçlendiğini söylemek gerek. Dil bilen yayıncılar ortaya çıktı. Onlar çevirmenlerin bilgilerini görebildiler. Bütçeler yükseldikçe, düzeltmenler tutulmaya başlandı. Bu da bir kalite artışı yarattı. Ama düzeltinin sınırı nerededir? Bazı düzeltmenler, redaktörler, çevirileri kendi yapıtlarıymışcasına değiştiriyorlar. Bu, bana çevirmenin üslubuna hakaretmiş gibi geliyor. Korsan yayıncılık da güçleniyor. Özensiz yayınevleri var. Az ücretle çevirmen çalıştırıyorlar, o arada çeviriler de kalitesizleşiyor. Televizyondaki programlar dili kötü etkiledi. "Çabuk, kısa, hemen olsun, bitsin" tarzı yaşamın sonuçları dilimize yansıdı. Türkçe ayrıntılarını kaybetti. Kitaplar kolay okunsun, dil akıcı olsun kaygısıyla, metinler sıradanlaştırıldı. Yazarlar özgün yönleri eskisi kadar dikkate alınmıyor. Çeviri mi, ihanet mi bu?

Yayıncıların kadın çevirmenlere bakışı nasıl?

Gözlemlediğim kadarıyla yayıncılar iş dünyasının nisbeten en dürüst insanları. Ama "Neden feminist kitap çeviriyorsun? Feminizmle fazla uğraşma!" diyen yayıncılar biliyorum. Şaka yollu takılıyorlar, her şakada bir gerçek payı vardır. Çok başarılı kadın çevirmenler var piyasada. Şemsa Yeğin, Nesrin Arman, Yurdanur Salman ilk akhma gelenleri.

Bu ay yayınlanan iki kitapta imzan var.

Evet. *Güneş Kadını* ve *Mitoloji Sözlüğü* adlı iki kitap. *Güneş Kadını*'nın yazarı bir bilinç yükseltme kuruluşunda çalışıyor. Ürününde; anaerkil dönemde kadının etkinliğini, ataerkil dönemde kadının silikleşmesini anlatıyor. Güneş kadını aktif, üretken bir kadın. Yazar, kadın ve erkeğin birbirine destek vererek yaşamaları gerektiğini savunuyor. *Mitoloji Sözlüğü* ise yedi yıllık bir çalışmanın ürünü. Sekiz yüz sayfa. Sırf endeksinin hazırlanması bir buçuk yıl aldı.

Öykülerle dolu bir sözlük.

Evet. Özellikle biz kadınlar için çok ilgiye değer. Panteon'da erkek tanrılar egemen görünse de, tanrıçaların da çok etkin roller üstlendiklerini görebiliyoruz. Tek tanrılı dillerde kadınlar arka plandayken, binlerce yıl önceki bir sistem kadında yönetme gücü görmüş.

Yoğun çalıştığını görüyorum. Ev yaşamın nasıl?

Ev işi hak getire. Eviyle evli olanlardan değilim. Tabii ki hijyen koşullarına dikkat ediyorum, mikrop kapmamak için. Ama yok öyle pencere pervazımdı, pırıl pırıl olsundu, cama bakıp kendimi göreyimdi. Bırak dağınık kalsın, kalırsa kalsın. Çeviri daha önemli. Çeviri benim hayatım. Yorucu bir iş, insanı eve bağlıyor, uykusuz bırakıyor. Gündüzleri çalışmak zor, patates soğan satıcıları, mevsimine göre, örneğin kavun karpuz satanlar konsantrasyonumu dağıtıyor.

Çevirmenliğin yanında bazı özel uğraşların var, sanırım.

Olmaz olur mu? Geçen yıl üniversiteyi bitirdim! Bu arada, yaşımı söyleyebilirim, 1954 doğumluyum. ÖDP'ye katılmıştım. Bu güne kadar ne yazık ki etkin bir üye olamadım. Artık bu ayıbımı gidermeye çalışacağım. Türkiye Yazarlar Sendikası'na üyeyim. Turizm rehberliği kokarımı var. Yaşamda insan olmanın gerekleri neyse, onları yerine getirmeye çalışıyorum.

Yalnız mı yaşıyorsun?

Yalnız sayılmaz. Sokak köpeği cinsi bir köpekle paylaşıyorum evimi. O benim kızım. Adı da Vahşi.

Bundan sonra özellikle çevirmek istediğin kitaplar neler?

Geçimimi kolaylaştırmak için, turizm rehberliği yapacağım ama çeviri ön planda kalacak. Fransız yazarlara yoğunlaşmak istiyorum. Bilimsel, felsefi kitaplar var gönlümde. Arkeoloji kitapları. Bu konuları çevirirken araştırma yapmak gerekiyor. Önceliği kendi ilgi alanıma ve görüşlerime uyan yazarlara vermek isterim. Aslında karşıt fikirleri de çevirmek gerek ama insan ömrü kısıtlı, binlerce kitabı çevirmeye yetmez ki.

Gamze Deniz

Laura Vickerson, "Kadife"

5. Uluslararası İstanbul Bienali

Kadın sanatçılar hayata, güzelliğe ve kendilerine bakıyor

Bienal yönetmeni Fulya Erdemci: "Kadınlar dünyada nasıl durduklarının farkındalar" diyor.

Ana teması yaşam, güzellik, çeviriler/aktarımlar ve diğer güçlükler olan 5. Uluslararası İstanbul Bienali 9 Kasım'a kadar sürecek. Bienal'e katılan sanatçılar arasında kadınların çokluğu dikkati çekiyor. Bu kadınların önemli bir bölümü kadın sorunlarını ele almayı tercih etmiş, işlerini kadınlığa ait addedilen nesnelerle oluşturmuş, kendilerinin ve başka kadınların cinsiyet durumları üzerine düşünmekten çekinmemişler. Uluslararası İstanbul Bienali Yönetmeni Fulya Erdemci'ye, "Modern sanat nereye gidiyor?" diye sorduk.

Öncelikle şunu söylemek gerek. 20. yüzyılın sonunda, başında olduğu gibi döneme adını veren, damgasını vuran belli başlı önde gelen bir sanat akımı yok. Bir çok deneme yapılıyor, sanat tarihinin içine gönderme yapılıyor. Dolayısıyla belli bir sanat tarihi bilgisi olması gerekiyor sanat tüketicisinin. Mesela Oleg Kulik adlı Rus köpekli sanatçı çok gündeme geldi köpeğiyle olan ilişkisini aktardığı çalışmalarıyla. Kulik'in sanat tarihini bilmeyen insanlar tarafından gündeme getirildiğini düşünüyorum. Çünkü sanat eserine sokakta gördüğümüz bir şeyden farklı bakıyoruz. Sanatçı kimliği diye bir şey var. Orada yapılan da bir sunum, prezantasyon. Onunla yapan kişi arasında bir aralık, yaratıcı aralığı var. Bir kere bu aralığı görmeden yapılanları değerlendirmek mümkün değil. Sanatta birebir bir gerçeklik yok. Ama böyle bir gerçeklik günledik hayatımızda da yok. Televizyon, medya, bütün o tekstlerin kayması... Dolayısıyla yapılanlara sanat tarihini bilen bir gözle bakmak lazım. Bütün yapıtlar iyi kötü ona referans veriyorlar.

Kısaca bakmak gerekirse, 1914-1920 arası, 1. Dünya Savaşı sonrasında modernist sanat anlayışını eleştiren Dada akımı çıktı. Bu akım Rönesans'tan beri var olan, sanat eserinin orijinalliği, tek elden çıkmışlığı, sanat eserinin bitmişliği gibi ilkeleri sorguladı. Daha sonra 40'larda Pop art geliyor gündeme. Reklamlarda gördüğümüz şeyler sanatın objesi oluyor. Sanat kendini bir afiş gibi sunabiliyor. Alçak sanatla yüksek sanat arasındaki mesafe kapatılıyor. Aynı zamanda sanatın da bir meta olduğu sorgulamyor. 1960'larda Fluxus'la yeniden sanatın bir deneyim olduğu, ticari ilişkilerden kopması gerektiği ama aynı zamanda toplumun içinde yerini alması gerektiği ortaya çıkıyor. Ve aym zamanda bir anti-estetik; yani sanatın ahlakı nedir sorusu gündeme geliyor. Yani bu salt formel bir düzenleme değildir. Her güzelliğin altında bir ideoloji vardır. Gelin. buna bakalım deniyor. Bu dönemde bir yandan da en formalist sanat var, soyut dışavurumcular var. Derken kavramsal sanat ortaya çıkıyor. Biz formalistlerden ayrılıyoruz, bir formun altındaki söylem, düşünsel birikim önemlidir. Hatta bunu o raddeye vardırıyorlar ki, dil en önemli iletişim aracı olduğu için sadece yazı yazıyorlar tuallere. 1980'lerde tekrar enstalasyon (yerleştirme) ortaya çıkıyor, neye karşı? Bir tür formalist anlayışa karşı. Bu formalist anlayışın en önemli göstergelerinden birisi sadece kendisi için var olan bir güzellik anlayışı. Bunun karşısına çıkan enstalasyon ise yaşamın içinde var olan objelerle bir dil kuruyor ve bu dil aracılığıyla iletişime geçiyor. Böylece enstalasyon önem kazanmaya başlıyor. Anti-form, anti-estetik önem kazanmaya başlıyor. 80'lerde çok büyük enstalasyonlar görürüz.

Ama 90'larda tekrar şu soru öne çıktı; sanat güzeli aramıyor mu? Bu kadar estetiğin dışına çıkıyoruz ama modernist estetik dışında başka bir estetik yok mu? Mesela Nan Golden diye bir sanatçı var, o da güzele bakıyor ama onun baktığı güzel, hayatın içindeki anında yakaladığımız durumlar. Şöyle ki kadın göğsünü estetik ameliyat yaptırmış. morluklar filan var. Onun resmini çekiyor. Bu hem acıya dair bir şeydir. Çünkü morluklar var, hem güzele dair bir şeydir, işte daha güzel bir göğüs için yaptırmış ameliyatı. Çok şiddetli fotoğraflar bunlar. Burada güzellik nerede? Bu nasıl bir güzellik. Formel bir güzellik mi yoksa mesaj veren bir güzellik mi? Hayatta gördüğümüz her renk güzel mi? Ahlakı nerede bunun? Bütün bunlar sorgulamyor 90'larda. Bu bienalin sanat yönetmeni Rosa Martinez. Bu seçimler onun seçimleri, bu tema onun teması. Bu tema seçilmeden uzun tartışmalar oldu. Bu tema içinde bir şey barındırıyor, gösterişli olmayan, ikiyüzlü olmayan, seyirciye doğrudan bir şey söylemeye çalışan, içten bir şey. İşte buna yaşam diyoruz. Sonra güzellik geliyor, herkesin kendine göre bir güzellik anlayışı var. Mesela geçen bienalde büyük, gösterişli enstalasyonlar vardı. Bu bienalde öyle bir şey yok artık. Birkaç iş dışında; Amerika'da yaşayan 86 yaşındaki Fransız sanatçı Louise Bourgeois'nın dev örümceği var Aya İrini'de, yine orada dev bir elbise var. Ve yine orada Laura Vickerson'un gülden dev halısı var. Üçü de kadın işi ama üçü de büyük incelikler taşıyan, kadının sabrını, bir erkeğin yapmayacağı şeyleri, maço bir hareketle değil kadınca yapılacak şeyleri taşıyor. Mesela o gül hah, duvaklık tülün üzerine tek tek toplu iğneyle iğnelenmiş gül yapraklarıyla belki de bir kadının iş işlemesini, kadının sabrım, yüzyıllardır yaptığı işi hatırlatıyor. Kadına dair bir şey. Ama ben onu kadınsı hareketlerden oluşan erkeksi bir iş olarak görüyorum. Çünkü çok büyük. Güce dair bir şey. Orada kadın gücünü gösteriyor. Ama nasıl bir güç? Kadınsı bir güç.

Bugün sanat nereye gidiyor? Bugün sanat iletişime gidiyor. Bugün sanat kendini tekrar hayatın içine yerleştirmeye çahşıyor. Bu hayat nasıl bir

Ana Mendieta, "Beden Üzerinde Çiçekler", 1973 (solda).

Egle Rakauskaite, "Tuzak: Cennetten Çıkarılma" (sağda).

hayat? Medyanın ön planda olduğu bir hayat söz konusu. Televizyon, radyo, bilboard'lar; bugün Taksim'de megavizyon ekranında Mariko Mori'nin videosu gösteriliyor. Bütün İstanbul farkında olsun olmasın bir sanatçının işine bakıyor her gün. Her yirmi dakikada bir geçiyor. Billboard'larda iki sanatçının işi var; Felix Gonzalez-Torres ve Manuel Pino. O işleri gören herkes belli şeyler hissediyor, görüyor. Sanat artık sokaklara çıkıyor, ama bu yalnızca İstanbul Bienal'inde değil. Başka yerlerde de böyle. Ve sanatın ne olduğu konusunda da bir kısıtlama yok. Heykel de var, tual resmi de var, enstalasyon da var. Ama Türkiye'de yapılan tual resimlerine baktığımda şöyle bir şey geliyor aklıma. Bu resim bugün mü yapılmış, 1940'larda mı? Bunu anlayamıyorum. Tual resmi de bugünün sanat ortamına kendini adapte etmek zorunda. Burada sanki tual bambaşka bir şey, enstalasyon başka gibi. Bugün enstalasyonun öne çıkması şöyle bir şey; tual resmi hep hiyerarşik olarak en yüksek durumdaydı.

Bugün buna bir başkaldırı var, yüksek olana karşı hayata dair olan. Daha az gösterişli olan, hayatımızdaki küçük ayrıntılar. Ya da sanat eserinin üretiliş tarzı, poster mesela, veriyorsun, tık tık basıyorlar, ya da video. Bunlar önplana çıktı. Kurulur bozulur şeyler. Ticari şeyler değil tabii. Kısaca özetlemek gerekirse sanatın bugün gittiği yer güzellik için güzellikten çok kültür olarak ne durumdayız, nasıl bir dünyada yaşıyoruz gibi soruların cevabı. Mesela Shirin Neshat'ın işi. Dört video, kara çarşaflı bir kadın geleneksel mekânlarda koşuyor. Çok birebir politik bir iş bu. Ama yine mesela Elahe Massumi'nin işi, bakması zor. O kadın da İranlı ve Amerika'da yaşıyor. Afrika'da kız çocuklarına yapılan sünneti ele alıyor. Ama onun yaptığı iş biraz daha teorik yaklaşımlı. Ya da Anna Lindal'in işi, makaralarla bir düzenleme yapmış. Daha ince, kadının günlük hayatından bir parça içeriyor. Ben mesela dünyanın en tembel kadınıyım ama bu yaşıma kadar sayısız kere bulaşık yıkamışımdır. Ki işte kadının en tembeli, bilmem ne kadar yemek yapıyor. İşte bunu veriyor Anna Lindal'in işi. Ya da o dev elbise. Kıyafet çok sosyal bir şey. Hemen ipucu veriyor, sen kimsin? Kadının durumuyla çok ilgili bir şey. Bir yandan çok güzel tam bir kadın işi, akıyor gibi. Aynı şekilde Pipilotti Rist, Saadet Türköz adında bir caz şarkıcısını filme almış, söylediği şarkı, "Penisin boynumda elmastan bir gerdanlık..." diye başlıyor. Bir kadın erkeğin penisinden sözetmez. Burada romantik bir biçimde bahsediyor. Cinselliğimi sonuna kadar yaşarım, bunu da ifade ederim ama estetik bir biçimde ifade ederim diyor. Bütün bu tercihlerde Rosa Martinez'in büyük rolü var. Bugünün kadınının bir sürü rolü var, evde başka bir rol, sokakta gazete alırken başka bir rol, işte başka bir rol, taksiye binerken başka bir rol, erkek arkadaşının yanında başka bir rol. Rosa Martinez bütün bunlar sanatsal bir biçimde tek tek nasıl ifade edilebilir onu toplamış.

Bu bienal bir kadın sanatçılar bienali değil erkekler de var, ama o erkeklerin işlerinde de belli bir kadın duyarlılığı var. Bunda Martinez'in katkısı büyük, maço bir adamı istemiyor sergisinde. Mesela yine Oleg Kulik'e dönersek, adam homoseksüel değil, sevgilisi var, hatta evlendiler. Ama köpeği erkek. Onunla yatıyor. Ben homoseksüel değilim diyen hangi adam izin verir buna. Yani o adamlarda da başka bir açılım olmuş.

Semiha Berksoy

PANO

• Kadınlara Özel!
Canınız biraz eğlenmek, keyif yapmak istediğinde, yolunuz Beyoğlu'nda Nevizade Sokak'a düştüğünde aman dikkat; yanınızda bir erkek arkadaşınız olmadan Hasırlı Restaurant'a girdiğinizde onurunuz kırılabilir...
Bir grup kadın

• Çocuğunuzun matematik dersinde başarılı olmasını istiyorsanız, çok geç kalmadan beni arayın.
Tel: (0216) 352 24 80.

• Yüksek lisans öğrencisiyim. Taksim, Beşiktaş civarında oturuyorsanız, çocuk bakımı konusunda yardımcı olabilirim. Akşamları 244 27 83'ten arayabilirsiniz.
Deniz Gürle

• Bilgisayar kullanabilen, konuşması düzgün sekreter aranıyor.
Tel: (0212) 225 97 51, 232 24 74.

• Sıcak ev yemeklerini, birbirinden leziz pasta ve kekleri tatmak isterseniz, saat 16.00'dan itibaren Pazartesi Lokaline bir uğrayın. Abdullah Sokak, No: 9, Beyoğlu.

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DE!!!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU
Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 2.400.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.200.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Asuman Bayrak, Türkiye İş Bankası, Taksim Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1052 / 30100 / 3184936

Dikkat: Abone ücretim yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay **Pazartesi**'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan kadın Vakfı Frauen-Anstiftung (FAS) destek vermektedir.

Seksenli yıllarda Türkiye'de kadınlar açısından önemli bir şey oluyordu. Gelişim Yayınları'nın çıkardığı *Kadınca* dergisi, o güne kadar kadınlara yönelik dergilerden farklı bir çizgi izliyor, aile içi şiddet, kadın cinselliği gibi değinilmedik konuları ele alıyor, kadınların politik faaliyetlerini okurlarına aktarıyordu. Türkiyeli bir çok kadın feminizmle *Kadınca* ve daha sonra Milliyet Yayınları tarafından çıkarılan *Kim* dergisiyle tanıştı. Nurcan Çakıroğlu bu iki derginin de önemli bir elemanı ve son dönemde Kim'in Sorumlu Yazıişleri Müdürüydü. Nurcan'ı nasıl kaybettiğimizin hikâyesini basından ayrıntılı bir biçimde izlemişsinizdir. Ama biz Nurcan'la birlikte sadece bir basın emekçisini, bir meslektaşımızı kaybetmedik. Nurcan bizim arkadaşımız, *Pazartesi*'nin dostu, bir yol arkadaşımızdı.

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)
Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
(Arşiv) Ayşegül Ulus. **(Haklda İlişkiler)** Aşkım Tekgül.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun, Nural Yasin, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer, Semra Can. **(İllüstratör):** Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel: (0212) 249 59 59, 292 07 39, 292 07 47
Ankara Büro: Konur 2 Sokak, 53/10.
Tel: (0312) 419 09 95
Baskı: Özer yayıncılık Ltd. Şti., Hadımköy, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay.